

Mustafa ALAGÖZ

O'yu Bu Yapmak

bir süreç olarak insan

O'YU BU YAPMAK

bir süreç olarak insan

İÇİNDEKİLER.

- Ben Nerde
- Algı çok tanık tek
- Bilmeye açık kalmak
- Berzahda
- Bende olan sende de
- Kendinde kalarak yabancılaşmak
- Aynadaki yalancı
- Bilmekten ideolojikleşmeye
- Birde donmak birlikte akmak
- Gereksinimden kaygıya
- İçerde tek dışarıda çok
- Kendin hak olan
- İnsan kendine yük
- İnsan kıyısı olmayan derya
- Kaygan zemin
- Masumsan aynasın
- Korku hayatın bekçisi-özdeşlik korkunun elçisi
- Kendine kendini sormak
- Mevlana; diri ve diriltten bilge
- Süreç olarak insan

BEN NERDE?

Bütün yapıp etmelerimiz 'Ben' üzerinden hayat bulur; şöyle de diyebiliriz: Tasarım yaptığımızda, etkinlik gösterdiğimizde, eylem gerçekleştirdiğimizde ve bunları değerlendirip dile getirdiğimizde merkezde hep 'Ben' vardır.

-Ben düşündüm, Ben yaptım, Ben söyledim, Ben planladım... (Yetilerimiz ve bunların dışlaşması)

- Ben mutluyum, Ben yalnızım, Ben hüznülyüm, Ben... (Duygulanımlarımız)

-Benim evim var, Benim bilgim var, Benim şöhretim var, Benim ... var (Sahiplenmelerimiz)

-Ben yazarım, Ben uzmanım, Ben aşçıyım, Ben ... (Kendimizi gerçekleştirme biçimlerimiz)

-Ben Türk'üm, Ben hristiyanım, Ben ... (aidiyetlerimiz)

Peş peşe bu kadar çok 'Ben' sözcüğünü sıralamak okuyanı sıkar biliyorum, ama şunu da biliyorum ki 'Ben' (ego, nefis) kendisi başlı başına bir dert; gerilim kaynağı, gerçekliği olmayan sanal bir varlık. Sanal, çünkü özünde etki-tepki yoluyla oluşur, belleğe aittir, geçici arzu ve isteklerin güdümünde çalışır. Görüldüğü gibi burada söz konusu olan "Ben" kültürel yoldan tarihsel olanaklar içinde oluşan, bize giydirilen ya da bizlerin bilinçdışı yollarla benimsediğimiz alışkanlıklar, düşünme kalıpları, değerlerimiz, tepki biçimleri ve beklentilerimiz...

Varlığımız iki ayak üzerinde yürür; Olmak ve Yapmak. Yaptıklarımızla 'Oluşuruz', olmuşluğumuzla yaparız. 'Ben' her zaman ve her durumda gizemli bir güç, sonsuz biçim ve enerji olarak merkezde bulunur. 'Ben'i ne kadar kategorize etsek ve bunlar ne denli birbiriyle ilgisizmiş gibi gözükse de hepsinde de o merkezde yanan bir ateş, bize dışardan gelen her şeyi içine alıp eriten ve bunlara biçim verip dışarı salan töz olarak işlev görür. Başka bir söylemle 'Ben' kavramı kendini yukarıda saydığımız biçimler altında gerçekleştirir. Bu kategorik ayırıştırmanın sayısı azaltılabilir ya da çoğaltılabilir bence bu çok önemli değil, önemli olan Tözsel olan her şey gibi Ben'in de kendini belirli biçimler altında gerçekleştiriyor olmasıdır.

Bilgilerimizi de sınıflandırırız, bu sınıflandırmayı istediğimiz kadar derinleştirelim, ama her durumda ş u iki ö ğ e hep değ işmeksizin kalır; bilen ve bilinen. Bilen insan, bilinen ise nesnedir. İnsan yüzyıllarca nesnelerin peşinde koşmuş, onu bilip anlamaya çalışmıştır. Fakat bilmeye çok hevesli bu meraklı varlık kendini merak etmeyi uzunca bir süre akıl edememiştir. Bunu söylerken çok dikkatli olmak gerektiğine inanıyorum. Çünkü böylesi bir konunun tam olarak bilince çıkarılıp düşüncenin bir konusu haline gelmesi hakkında sene olarak bir tarih verilemez ancak tarihsel süreç içinde ele alındığını söylemek mümkün. Dikkat edilirse Varlık bu zamana kadar üç yoldan ele alınmıştır: Bilgelik, Peygamberlik ve Filozofik. Bilgelik yolu uzak doğuda ortaya çıkmıştır (Tao, Buda); Peygamberlik (Din) Orta Doğuda; Filozofi ise Batı'da (Antik Yunan). Bilgelik yolu Aydınlanmayı deneyimleyip bunun yolunu göstermiştir; aracı meditasyon. Peygamberlik –Din- bireyin vicdani yeterliliği ve sorumluluğu olduğunu ortaya koyar; bunun yanında toplumsal vicdanın canlı kalmasını hedefler. Aracı ibadettir. Filozofi ise Varlığın bütünlüğünü ve aklın işleyişini kavrayıp anlamlandırmayı hedefler. Kesinleşmiş sonuçlar vermek yerine hep sorgulamada durur. Yöntemli düşünmeyle çalışır. Toplumsal sorumluluk üslenemez, eğer bunu yaparsa ideolojiye dönüşür.

Bir "Ben" bilincine sahip olmamız bizi evrende ayıksı kılan en temel niteliğimiz. Fakat "Ben" demekle neyi kastediyoruz? Tapındığımız, hiç toz kondurmadığımız, herkesin dikkat etmesini istediğimiz, kendimizi gerçekleştirdiğimiz her durumda varolduğunu duyumsadığımız bu gizemli Varlık nerede? Anılarımızda mı, umutlarımızda mı, deneyimlerimizde mi, bilgilerimizde mi, aidiyetlerimizde mi? İçine ne koyarsak koyalım bir türlü dolmayan bu sonsuz evren hem bizim bireyselliğimizde varolacak, hem de bireyselliğimize aşkın olacak; "Ben" kavramının gizemi buradan kaynaklanıyor olsa gerek. Ben Türk'üm, Ben aptalım, Ben zekiyim, Ben ... Ben ... Hangi niteliği yüklersek yükleyelim asla tüketemiyoruz, daha doğrusu dolduramıyoruz, olmuş ve olabilecek her şeyi Ben'in altına alabiliyoruz. Bu süreci tersine de işletebiliriz: Kendimizde varolan tüm nitelikleri soyutlasak Ben bilinci yine yerinde duruyor olduğu sonucuna ulaşabiliriz.

Basit bir tanımlama ile düşüncemi sürdürmeye devam etmek istiyorum. Burada söylemiş olduklarımın doğru olduğu iddiasında değilim, bu sadece bir sesli düşünme (ya da yazılı), içten gelen bir anlama çabasının dışavurumu. Ödünç tutkularla ve kışkırtılan heveslerle sürüklenmek yerine, hiçbir hedef gözetmeden, kendini birilerine kabul ettirmek ya da birilerinin takdirini kazanmak kaygısı taşımandan düşünsel çaba insana

büyük zevk veriyor. "Ben" için kısa bir tanım yapmak gerekirse şöyle denebileceğini düşünüyorum: Biz istesek bile bizden uzaklaşmayan, bize rağmen bizden işleyen yeti, varlığımızda devinen enerji. Olumsuzlama yöntemi (la ilahe) ile yürürsek kavranabilen sonsuz nokta.

Descartes'in her şeyden kuşku duyarak yol alması sonucunda vardığı ve artık kuşku duyamadığı yer.

Bilincimize konu olan ne varsa o "Ben" –biz- değildir; çünkü bizim dışımızda, karşımızdadır. Duygularımız, karakterimiz, bilgimiz gibi en içsel özelliklerimiz bile Ben değildirler, ama onun içerikleridirler. İki açıdan böyledir; birincisi bunları bilincimize konu edip üzerine düşünebiliriz. İkinci olarak bunlar deneyimlerimizle ve çabalarımızla oluşur ve yine zaman içinde irademiz ve çabamızla değişebilirler, ama Ben var olmaya devam eder. Kendi adıma bir düşünsel denemeye giriştiğimde bunu daha rahat görebildim. Bildiklerim Ben miyim diye kendime sordum, hayır değilim. İki artı ikinin dört ettiğini biliyorum, kromozomlar ve bunlar üzerinde genlerin olduğunu biliyorum, elektriğin kendi çevresinde manyetik bir alan yarattığını biliyorum... Peki, ben bilmiyor olsaydım bu gerçekler var değil miydi? Ayrıca bunlardan haberim olmadığı dönemlerde Ben yok muydum? Newton kütle çekim yasasını keşfetmezden önce bu yasa doğada işlerliğini sürdürmüyor muydu? Bitkilerin fotosentez yaptığını biliriz. Bilsek de bilmesek de onlar kendi doğalarını gerçekleştirmeye devam etmiyorlar mı?

Bu yöntemi "Bilgi" diye isimlendirdiğimiz tüm bilişlerimize uygulayabiliriz. "İlim maluma tabiidir." Tasavvuf söyleminde bir söz vardır: "ilim Allah' aittir", yani Varlığın bütünlüğüne, burada bir şeye dikkat çekmek gayreti de var, bir uyarı: Bilginle övünme, bildiklerinle ona-buna üstünlük taslama. Onu Ego'nun –Nefsinin- tatmini için bir araç haline getirme. Dahası bilmemizi gerçekleştiren tüm bedensel organları da biz üretmedik: Beş duyu organımız, beynimiz, düşünsel yetkinliğimizi biz var etmedik, bunlar bize verildi; ister Doğa verdi, isterse Allah verdi diyelim, inanç biçimimize göre böyle güçlerden söz edebiliriz, ama sonuç değişmez. Bilincimizde var olan, belleğimizde depoladığımız tüm bilgi ve anılar geçmiştir, sonuçlardır ve sadece birer malzemedir, buna toplu olara zihin dersek şu hakikati vurgulamış oluruz; Ben zihin değildir.

Genellikle Ben'imizi beden imgesi üzerinden kurarız. Bedensel bir varlığımız var elbette, onu korumak, güzel göstermek, beğendirmek, iyi beslemek kaygımız hiç bitmez. Basit bir gözlemlerle bedenimiz dediğimiz maddi-duyusal varlığımızın ortaya çıkmasında ve işleyişinde de hiçbir

yetkimizin olmadığını görürüz. Boyumu posumu ben belirlemedim, elimi ayağımı ben yapmadım, iç organlarımın işleyişine hiç müdahalede bulunamam. Vücudumu irademle kullansam da kullandığım araçları ben var etmedim. İnsan ister istemez sevgili İsmail Emre'nin belirttiği gibi "neyim var benim bunun içinde?" diyesi geliyor. Sonuç: Ben zihin değil, ama Ben beden de değil.

Spinoza'nın dikkate değer bir önermesi var; "her belirleme bir olumsuzlamadır." Özellikle Hegel bunu çok önemser, ama aynı zamanda şunu dile getirir; "her olumsuzlama bir belirlemedir" Ben bu ikinci önermeyi daha kapsayıcı ve hakiki buluyorum, çünkü birincisi bir durağanlığı, ikincisi ise durağansızlığı anlatır. Olumsuzlama; ortadan kaldırma, yok sayma yoludur. Hazır bulduğumuzu yok saydığımızda, başka bir söylemle onu kapsayıp daha ötesine gittiğimizde ne olur, neyi buluruz arayışıdır. Bir şeyin özüne ulaşmak için onun ne olduğuna değil ne olmadığına bakarak varılır. İşte daha ötesine gidemediğimiz bir noktaya vardığımızda o şeyin özünü, onun mutlaklığını bulmuş oluruz. Bitki ve hayvanları örneklerse tüm olumsuzlamaları yaptığımızda şu noktaya varırız: Bitkiler için sadece beslenip-büyümelerine; hayvanlar için ise içgüdülerinin olduğuna. Eğer hayvanlar üzerinden yürürsek, tüm havanları kendilerine özgü biçimlerinden ve niteliklerinden soyutladığımızda hepsinde de "içgüdü" sonsal noktasını buluruz. Aynı yöntemi Ben için de işletebiliriz. Ben'in ne olduğunu ancak ne olmadığını belirleyerek ortaya çıkarabiliriz. Olumsuzlama ya da ne olmadığını söylemek onun niteliklerini kesinlikle inkâr etmek anlamına gelmez. Yalnızca belirli bir niteliğe indirgenemeyeceği anlamına gelir. Ben güzelim, ben yazarım, ben zenginim, ben önemliyim, ... diyebiliriz, ne kadar çok nitelik sayarsak sayalım "Ben" tüm niteliklerin ortak paydası olarak kalır, ya da tüm niteliklere aşkın olarak, ya da tüm edimlerin devindirici itkisi olarak ya da tüm varoluş biçimlerinin ruhu olarak; her durumda bunları fark eden olarak. Nitelikler arasında ayırım koyan, ilişkilendiren, yönlendiren, enerjisini istediği yöne akıtan, istediği noktaya yoğunlaştıran bitimsiz yaşam enerjisi yani FARKINDAKIL; işte "Ben" bu. O bir gökyüzüdür, bulutlar gelip geçer ama gökyüzü olarak kalır. O gece karalığı gibidir, sonsuzca yıldızları barındırır (Nitelikler). O seyahat eden bir yolcudur, yol boyunca gelip geçen manzaralara tanık olur, görüntüleri kıyaslar, ama hep fark eden yolcu olarak kalır. Bütün bunları söylemenin anlamı ne? Kendimizi geçici olan şeylere bağlayıp kalmanın anlamsızlığını tartışmak için. Herhangi bir özelliğimizi veya yetimizi abartıp kendimizi bununla sınırlamanın bir hapishaneye kilitlenmek olduğuna dikkat çekmek için.

Bildiklerimiz, sahip olduklarımız, aidiyetlerimiz, ... değiliz. Yaratıcı yetilerle donanımlı ve farkındalığı olan bir sonsuzluğuz, her birimiz öyleyiz. Ama diğer yandan da ayrı ayrı birer bireyiz. Her birimiz kendimize özgüyüz, biriciğiz. Yetilerimizle aynı, edimlerimizle farklıyız. Yetilerimizi harekete geçirme çabamız ve farkındalığımızı derinlemesine kullanma cesaretimiz bizi özgün ve özgür kılar. İnsan, genel söylemiyle bir farkındalık varlığı, somut hali ile bir irade ve ahlak varlığıdır. Yetileri kullanma kararlılığı irademiz, bunu gerçekleştirme biçimimiz ise ahlakımızı oluşturur. Ahlak kavramı günlük yaşmadaki başkasına zarar vermeme, toplumla uyumlu kalma olarak anlaşılmamalı, bu törel yaşama uygunluktur. İnsan olmamızı sağlayan donanımlarla hak ilkesine bağlı olarak yaratımlar olarak görülmeli..

Farkındalık yetisi ve Hakka bağlı edimler özgürlük yaratır, sevgi doğurur. Aynı yetiler arzuların ve dışsal uyaranların güdümünde de akıp gidebilir. Birincisi sevinç ve ferahlık; ikincisi ise sıkıntı ve gerilim doğurur. Her birimiz kişisel deneyim ve gözlemlerimizle bu gerçekliğe tanık olma gücüne sahibiz. Her evvelin bir ahiri vardır, sonuçlar uygulanmaz sadece gerçekleşirler, ama yöntem uygulanır. Yöntemlerimizi biz seçeriz sonuçlar ona göre gerçekleşir, yöntemlerimizi kullanma kararı ve iradesi sadece bize aittir. Eylemlerimizin niteliğini içimizde uyandırdığı duygulardan anlayabiliriz, olandan yürümek bizi oldurana götürür.

“İki yok arası sanki bir varlık

Arkası gaiptir önü karanlık

Hesapla kitapla anlaşılmıyor

Bildiremez amma biliyor âşık”

İ.EMRE.

ALGI ÇOK TANIK TEK

İnsan tek doğar sonra yalnızlaşır, eğer becerebilirse tekrar kendi tekliğini bilir-bulur-olur. Bu süreç insanın başlangıçta sadece sonsuz bir potansiyel, her türlü insani olanak ve yetenekle donanımlı, kendiyle özdeş saflık aşamasıyla yol alır.

Başlangıçta 'Tek'lik bebeklik aşamasıdır: biyolojik olarak tam, ancak bilinç olarak bir 'tabula rasa', boş levhadır. Bu anlamda doğan her bebek 'İnsan' kavramının evrensel bir sureti, insanlığın bütün hallerini içinde barındıran "kadiri mutlak" olarak dünyaya gelmiş olur.

Tanrısının Musa'ya "ben benim", "ben olan ben" buyruğundaki birinci 'Ben'dir: Soyut, evrensel, tanrısal özle donanımlı ancak bunların bireysellik yoluyla, kendi etkinlikleri ile edimselleşeceği "gizli bir hazine" olarak "Ben". Hani Tanrının "kendi suretimde yarattığım" dediği Âdem. Başlangıçta bu "boş levha" bizzat kendi eylemleriyle yazılacak, ama saflığını bozup kirlenecektir. Bebeklikten olgunluğa, belirsiz saflıktan görünüş kazanmış kirlenmiş kişiliğe, yani tekliğin potansiyel bütünlüğünden oluşan kişiliğin yalnızlığına evrilecektir.

İsa'nın havarileri üzerinden tüm insanlığa yönelik "tekrar süt emen çocuklar gibi olmadıkça Allah'ın melekutuna giremezsiniz" sözü insanın yaşamı süresince kirlenip yalnızlaşmasından çıkıp, içsel bütünlüğüne, kendi iradesi yoluyla erişmesi gerektiğinin değerini ifade eder.

İ. Arabi "Füsusul Hikem"de Âdemi ele alır ve onu Kuran bağlamında "Safiyullah" olarak kavramsallaştırıp anlatır. Hegel, Mantık Bilimi'nde düşünceyi Varlıkla başlatır; hiç bir belirlenimi olmayan soyut olarak kabul ederek aynı zamanda bunun Yokluk olduğunu da söyler. Ancak varlık-yokluk diyalektiğini işleterek sürecin sonunda tekrar "Varlık" kavramına varır, bu kavram baştaki olan gibi içi boş, soyut değil, oluşa geçmiş içerik kazanmış, etkin ve nesnel "Varlıktır". Bu "ben olan ben" in felsefi düzeyde yansıması, her bilinç tatafindan anlaşılır, çıkarsanabilir ussal olarak tanıtıdır.

Bunları söylemenin anlamı nedir? Düşünce bir şeyi gündemine aldığı anda o nesne öncelikle bir 'şey olarak var' kabul edilir; ilişkileri gösterilmemiş, içsel süreçleri ortaya konmamış soyut bir nesne olarak. Düşünce nesnesinin içeriğine daldıkça onun niteliklerini, olanaklarını, içsel zorunluluklarını açığa çıkardıkça bu soyut nesneyi somutluğa taşır.

Doğadaki her şey kendiyle barışık, uyumlu ve doğal sürecinin yoluna sadıktır. Fakat insana geldiğimizde bu uyumda, sürece sadakatte sapmalar ortaya çıkar; hem yaratım hem yıkım, hem adil hem zalim, hem sevgi hem nefret dolu olarak kendini ortaya koyabilir. Bir yandan "Eşrefi Mahluk", bir

yandan "*Esfeli safilin*" birisi olarak kendini var edebilir: "*Biz insanı en güzel kıvamda yarattık sonra aşağıların aşağısına attık*" hükmü insanın sonsuzca insani potansiyelle '*kainatı dürülü bükülü halde içinde taşıyan*' olarak yüceliğini, ama bunları aşağılık bir biçimde kullanabileceğini de söyler.

İnsanın insana ait tüm hallerini içinde taşıyor olması onun iç dünyasında pek çok çelişkiyi ve karmaşayı yaşamasına zemin olur. Genel olarak iki dünya arasında bir uçtan diğerine salınarak yaşamak zorunda olmak söz konusu karmaşanın dinamiğini oluşturur. İnsan Bir yandan gereksinimleri, zamanın koşulları, arzularının ve amaçlarının yönlendirmesi, doğal içgüdülerinin ve hırslarının itkisi ile sürüklenir, diğer yandan yaşamının anlamını, değerinin ne olduğunu, içsel doyumunu ararken her türlü doğal dürtülerden arınmanın arayışı içinde bulur kendini.

Bu iki uç arasında salınımın içinde başka yaşamsal karşıt kutupların gerilimini de duyumsar: özgürlük-güvenlik, olduğu haliyle-olması gereken, etkinlikleri ile anda olup-zihinsel olarak anda olamamak gibi karşıtlıklar insanı kendinden uzak, habersiz, farkındalıksız hallere sokar. Sağa-sola savrulmalar kendini, insanın iç dünyasında tedirginlikler ve korkular.... biçiminde duyumsatır. İçten gelen bu uyarıların yarattığı şaşkınlık, dağınıklık, anlamsızlık onu kaçınılmaz olarak arayışa zorlar.

Yaşamını anlamlı kılma arayışında güç ve olanakları, ilkeleri ve yöntemleri; insanı, bunları bizzat kendisinin belirleyeceği, yolunu kendisinin bulacağı, bireysel varlığını kendisinin yapılandıracağı gerçeği ile yüzyüze getirir; kısaca sorumluluk üstlenmek zorunda olduğunu görür. Bu noktada karar mutlak anlamda insanın kendine aittir; ya kendi belirlediği niyet ve yolda özgür iradesiyle yürüyecek ya da korunacağı zannıyla onaylanıp kabul gördüğü güç odaklarına teslim olacaktır; din, ideoloji, gelenek, "*reis*",...vb. bilincini uyuşturacak oyalanmalara tutunarak kendinden kaçmanın aldatıcı, yapay güvenliğine sığınacaktır.

Yaşam deneyimlerimiz başkalarıyla birlikte ve ilişkide olmak üzerine kuruludur. İlişkiler insanın kendini ortaya koyduğu, açık ettiği, deneyimler edindiği olanaklardır: Bir yanımızla bağımsız, özgün, biricik bir özneyiz, diğer yanımızla öz-bilinç sahibi toplumsal bir varlığız. Bu yanlar birbirini etkisiz kılan, karşılıklı olumsuzluklar üreten değil tersine birbirini var eden ve var ettiklerini bizzat kendileri için nesnel ortam kılan yaşamsal güçlerdir.

İnsan olmaklığımızı hazır bulmayız, bulduğumuz nesnel-tarihsel koşullar ölçüsünde varoluşsal yeti ve olanaklarımızı kullanarak kendimizi varederiz. Bu varoluşsal yolculuk bitmez, çünkü yaşam insanın karşısına sürekli sorunlar çıkarır ve her yeni sorun kendine özgü çözüm yöntemleriyle aşılabılır. Sadece dışsal dayatmaların zorlaması ile değil, duygusal ve düşünsel arayışlarla da bu süreç bitimsizce insanı içten içe uyarır edimselliğe çağırır. Şu veya bu şekilde karar vermek, seçimde bulunmak, bir biçimde eylemde bulunmak zorunda kalışı insanı "*son sayfası yazılmamış bir kitap, bitimsiz bir süreç*" oluşuna kaynaklık eder.

Delf tapınaklarının kapısında yazılan "*Kendini bil*" uyarısı bir öğüt ya da emir değil, bir sorumluluk duyurusu, özvarlığımızın bitimsiz bir akış olduğunun hatırlatılmasıdır.

Bilgi nesnenin bilgisidir; hazır, verili bir varlık üzerine oturur. Ancak '*kendini bil*'mekte durum farklı, çünkü hazırda verili bir "kendi" yoktur. Hem hazırda bir "kendinin" yokluğu hem de kendini bilmenin varoluşsal bir uyarı olması insanı yüzleşmekten kaçınamayacağı, yok sayamayacağı gerilim ve kaygılarla yüzyüze getirir. Bir *bilge* özdeyişi şunu hatırlatır: "*kendinde kendini ara-bil-bul*" Yunus Emre'nin şu dizelerini hatırlayabiliriz.

*"İlim ilim bilmektir
İlim kendin bilmektir
Sen kendin bilmezsin
Ya nice okumaktır"*

Bilinç dışta ne varsa onu bilmeye yetkindir. Özbilinç ise kendini bir başka bilinç karşısında bilebilir. Başka bir bilinç karşısında kendini bilmek onun yargılarına, kaygılarına, taleplerine, beklentilerine kısaca düşünsel ve pratik tüm varlığına muhatap olmaktır.

Her insan kendine rağmen iç dünyasında bir "kalabalıktır", pek çok kaygı, beklenti, korku, anılar ve hayallerle doludur. Özellikle modern dönemin yaşam biçiminin hareketli, sınırsız enformasyon akışı, tüketim çılgınlığı, emeksiz yaşam özentisi, kolay yoldan hayallere erişme hevesleri insanların içini gürültülü bir kalabalık, zihinlerini çöplüğe çeviriyor.

Çıkar çatışmalarının, kıskançlıkların, rekabet duygularının, pek çok hoyratlığın, bencilliklerin yarattığı kaotik bir ortam bireyi; karşılıklı olarak birbirini besleyen tedirgin edici, umut kırıcı, tehditkar arayış ve davranışların yarattığı kirli atmosferi solumak durumunda bırakıyor. Bu durum insanı kendine dönük, tedirgin, tatminsiz kılıp yalnızlığa itiyor.

Yalnızlaşan insan kendi değerleri, kendi gerçekliği ile değil başkalarının kendisi hakkında ne diyeceğine, başkasının vereceği değer ve yargılara bakarak yaşar; varlığının değerini, kim olduğunu, sevinç ve üzüntülerinin kaynağını başkalarında arar, dışarıdan talep eder. Böylesi bir bilinç parçalı olmaktan ve dağılmaktan yakasını kurtaramaz. Başkalarının beğenisi ve onayı onun tek yaşam gücü haline gelir. Ancak dışarı dediğimiz kaynaklar geçici, değişken ve her an yok olabilirler. Buradan çıkacak sonuç şu olacaktır: dışa bağımlı, talepkar bir bilinç huzurlu olamaz.

Duyu organlarımız dışa açılan pencereler gibidir; uyarınlarla ve nesnelere bağımlıdır, kuralar, ilgimizi ve bilincimizi hep dışa doğru çekerler. Duyusal algılar hem dağınık hem değişken hem de sonsuzdur. Zihin her gün

bunlarla dolup taşar. Algılara bağlı olarak yargılar, amaçlar ve ilgi odakları oluşur.

İ dünyamızda inişli-çıkışlı dalgalanmalar, farklı istek ve arzular, neye niçin yöneldiğimizi, neyi niçin onaylayıp neyi niçin reddettiğimizi görünüşte özgürce belirlediğimizi varsayımında bulunsakda bu zihinsel kirlenmenin farkında olmak kolay olmuyor. Ne var ki içten içe bu karmaşanın yarattığı yalnızlaşma, anlam kaybı, tedirginlik, genel olarak depresif kaygılar insanı bunlardan bir çıkış yolu arayışına itiyor.

İlişkiler bağlamında varoluşumuzun üç katmanı olduğu söylenir. İlki nesneler dünyası: duyularımız yoluyla bize sürekli uyarılar gelir. Varlığımızın dış dünyayla kurduğu ilişki, en alt ve en yakın aşama. Burası bilim dünyasıdır. İkincisi zihinsel-düşünsel katman, sanatsal-felsefi düzey; düşünceler, duygular, inanç ve alışkanlıklar dünyası. İlk aşama nesneldir, çünkü bu aşamadaki varlıklar her insana, her bilinç tipine ve anlayışa eşit mesafede dururlar, herkese aynı nitelikleri ile konu olurlar. İkincisi bireyseldir, kişiye özeldir, yaygın değildir. Bu katmanın konularına, olgularına duyularımızla şahit olamayız, dokunamayız; ancak davranışlar, mimikler, tavırlar üzerinden yaptığımız gözlemler sonucunda belirlemelerde ve yargılarda bulunabiliriz. Bu katman değişkendir; çünkü düşünceler, duygular ve inançlar da akışkandır. İnsan bu katmanda da kendi bütünlüğünü, içsel uyumunu ve merkezini bulamaz; tekliğini inşa edemez.

Üçüncü katman tanıklık aşamasıdır. Farkındalık, varlığının kaybolmayan merkezi, aşılamayan, ele geçirilemeyen "*dünyaya sonsuzca açılmış olarak davranabildiği X*" noktası. İnsan bir şeyi kendisinden ayırıp bilincinin önüne koyduğu nesne ve soruna aşkındır, ondan ayırdır, çünkü o bilincinin önünde bilmeye, üzerinde etkinlik göstermeye ve kullanılmaya adaydır. Her bilinş, her farkındalık deneyimi tekrar bilince konu olur, böylece insan kendi farkındalığını doğrudan yakalayamaz. İnsan pek çok hallere uğrar, sürekli birinden diğerine geçer; sevgiyi, nefreti, mutluluğu, acıyı, bencilliği ve cömertliği yaşar; ama bu yaşadıklarının farkına da varır, ayrıca dönüp bunlar üzerinde belirlemelerde, yargılarda bulunur. Yaşayanla farkedenden ve değerlendiren aynı kişi(BEN)'dir. İşte bu tanık olan farkındalık yetisi merkezdir.

Bu ne anlama gelir? Farkındalık-tanıklık insanın kendisiyle tanık olduğu şey arasına ayırım koymasıdır, çünkü o, tanık olduğu şey değildir. Farkındalık yetisi tanıklık deneyimi ile; gözlemlenen, dokunulan, hissedilen her şeyi içine alır, onlara bitişiktir, ilişkilidir, ancak bağımlı değildir. Bu yeti özünde bireyin özgür olduğunun kanıtı, dönüşümünün enerjisi, "*dünyaya sonsuzca açılmış olarak davranabilen*" belirsizliğini belirli kılabileceğinin kanıtıdır.

Kendi varlığında bunu bulan insan artık içsel özgürlüğüne kavuşmuş, bütünlüğüne ermiştir: önceleri "boş bir leva" (tabula asa) olarak yaşam

yolculuğuna çıkan insan soyut tekliğini kaybedip yalnızlığa, içsel bir kalabalığa düştükten sonra somut, belirli, kendini kendinde bulup Tek'liğine ermiş demektir.

İşte bu noktada "*Ben varım*" demeyi hak etmiş olur, ama bu egosal bir şişirme değil, insanlığın evrensel değerlerini varlığına katmış, "*vicdanını kendine karşı en üst yargıç edinmiş*", kendine ve kendi olmayan her şeye hak'la bakan, yaşayan ve edimde bulunan özgün ve özgür birey olmuştur.

Pek çok haksız yoruma konu olmakla beraber Nietzsche'nin "*üst insan*", sufilerin , "*İnsanı Kamil*" dedikleri ideal insan tipi, ama simgesel olarak. "*kendinde kendini ara bil bul*" bildirimi. Anadolu bilgelik geleneğinde şiirlerle, türkülerle sazlı-sözlü olarak ozanların dilinden bu insanı heyecanlandıran, uyaran nice hazineler var. Yüz yıldır gücünden, etkisinden bir şey kaybetmeden günümüze kadar etkilerini sürdürmeleri zamana ve mekana aşkın olan insanın özüne dair hakikatleri dile getirmelerinden olsa gerek. Yazının sonunda örnek olarak Niyazi Mısri'den bir dörtlük:

*"Dermân aradım derdime
Derdim bana dermân imiş
Bürhân aradım aslıma
aslım bana bürhan imiş."*

NİYAZİ MISRİ

BİLMEME AÇIK KALMAK

Ben bilinci insanın ayrıcalığıdır. Başka hiçbir varlığın böyle bir farkındalığı yoktur. Bu ayrıcalık bir o ölçüde de bize sıkıntı yaratır. Ne zaman "Ben" desek aynı anda "Ben Olmayan"ı da koymuş oluruz. Böylece "ben" in mutlaklığı ile "ben olmayanın" değişkenliği arasındaki karşıtlığa dayalı ilişkilerin doğurduğu sorunlarla yüz yüze gelmekten kurtulamayız. Bu sorunlu süreç bizlerde pek çok ruhsal sıkıntının, arayışın, umut ve korkunun da yaşamımıza sinmesine yol açar.

Bitkiler fizyolojik donanımları, hayvanlar ise içgüdüleriyle biyolojik yaşamlarını sürdürürler. Bu anlamda onlarda zekâ yoktur, çünkü varlıklarını devam ettirmek için doğal donanımları onlara yeterli gelir.

İnsan diğer canlılarda bulunan bu doğal donanıma ek olarak bir de düşünce yetisi ile yüklenmiştir; bu donanımın bir ürünü olarak 'ben bilincini' edinmiş ve farkındalığa erişmiştir. Bu durum onu kendi kendisiyle ilişki kurmaya, varlığının anlamını sorgulamaya, evrendeki yerini anlamaya zorlanmış, varlığının sorumluluğunu üstlenmek zorunda bırakmıştır. O, "...emaneti kabul etmiştir." Her an kendi kendisiyle karşılaşmak gibi oldukça sorunlu bir sürecin inişli çıkışlı yolculuğunu yapacaktır, bundan kaçışı yoktur.

İnsanın "kendi kendisiyle karşı karşıya gelmesi" derken ne kastediliyor? Bu donanımla kendi kendini inşa etmek zorunda olduğu, kendini bulduğu haliyle bırakamayacağı, kendini sürekli olarak aşip yeniden ve yeniden yapılandırmak zorunda olduğu... Kendi kendisiyle karşılaşır derken iki ayrı öznenen söz etmediğimiz açık, tek ve biricik olan öznenin kendi içinde taşıdığı kutupsallık dile getiriliyor: Doğal biyolojik (hayvansal) yan ile düşünsel olan (tanrısal) yan.

İnsan bu iki karşıt kutbun birliği ile kendini kendinde bulur, ama bu haliyle kalamaz. Doğal yan onu sürekli olarak biyolojik gereksinimlerini giderilmesi yönüne çekerken düşünsel yan hep varolanın ötesine geçmeye, hazır bulduğu doğayı, çevresini ve kendi varlığını dönüştürüp ötesine geçmeye zorlar. Bu karşıtlıkta hangi yönün ağır basacağı insanın kendi sorumluluğundadır, çünkü iradesini hangi yönde kullanırsa o yanı güçlenecektir. Genel olarak içsel çatışkılarımız, huzursuzluklarımız, mutluluk ve gerilimlerimiz bu seçimimize bağlı olarak güç kazanır ya da zayıflar.

Sadece gördüklerimizde doyum bulamayız, onun ötesine geçmek isteriz. Bu gerçeğin yaşamımızın her döneminde kendini nasıl ortaya koyduğunu görmek kolaydır. En açık biçimiyle merak duygusu bunun bir göstergesidir. Küçük çocuklar bile ellerine aldıkları oyuncakları dağıtırlar, hep görülden başka neyin olduğunu görmek isterler.

Bilinç uyandıktan sonra düşüncemiz ne denli yüzeysel, anlamsız, değersiz konulara yönelse de yine aynı gerçeğin içsel itkisine tanık oluruz. Gördüğümüz bir nesne, duyduğumuz bir ses, karşılaştığımız bir olay bizde hep bir merak uyandırır. Onun arkasında ne olduğu, yani "nedeni nedir", "ne işe yarar", ya da "nedir" türünden soruları kendimize sormadan edemeyiz.

Böylece ister istemez görülen üzerinden görünmeyene ermeye çalışırız; "nedenlere", "maksatlara", "niyetlere" vb. işte bu arayış, bilme isteğidir. Düzeyi ne olursa olsun düşünsel bir etkinliktir. Bu yolla hem deneyim ve bilgi biriktirir, hem de deneyim ve bilgiyi kullanırız.

Bu süreçte kimse kimsenin yerini alamaz. Yani istesek de başkasına devredemeyeceğimiz, başkası istese de onun yerine yapamayacağımız yaşam deneyim alanlarımız vardır. Bu anlamda kendimizi inşa sorumluluğu ancak bizde olabilir. "İnsan kendi tarihini kendisi yapar, ancak hazır bulduğu toplumsal koşullarda", derken Marks bu hakikate işaret etmiştir. O, daha çok toplumsal tarihi kastetmişti, ama bu bireysellik için de geçerlidir. Tek tek insanlar da yine toplumsal olanaklar ve kültürel özgünlükler içinde bunu gerçekleştirirler.

"Düşünsel etkinlik" kavramı geniştir, değişik formlarda kendini gösterir: Tasarım yapmak, hayal kurmak, plan-proje oluşturmak, anılara dönmek, tarihi anlamaya çalışmak, vd. Varlığımızı sürdürmek ve korumak için içgüdülerimiz, bedensel yetilerimizi yetersiz kaldığı için düşünsel güce de muhtacız. O halde düşünsel arayış, hangi formda ve düzeyde olursa olsun yapmak zorunda olduğumuz bireysel bir etkinliktir. İnsan bu çabasında sorumluluğu, tutkusu, kararlılığı ve iradesiyle kendi başınadır.

Varolanın ötesine neden geçmek isteriz? Bunun iki nedeni vardır: Birincisi; kendimizle dış dünya arasında bir sınır olduğunu fark ederiz. Bu durum bizde bir dışlanmışlık endişesi, yalnızlık duygusu uyandırır. Ayrıca sonsuz çeşitlilikte nesneler, olaylar, ilişkiler ağı içinde olduğumuzu görür, gördüğümüz şeylerin yaşantımızı etkilediğini biliriz. Kendi varlığımızı sürdürmek ve güvenliğimizi sağlamak için içinde bulunduğumuz koşullara katlanmak durumunda olduğumuzu anlarız. Böylece birbirinden ayrı

görülen nesne ve olaylar arasında bağlantıyı kurmaya zorlarız, görülenin arkasındaki nedensellikleri anlamaya çalışırız. İkincisi; güvenlik kaygısıdır. Önümüzde bilinmez olarak duran bu karmaşı bizi tedirgin eder. Bir şeyi bilmek öncelikle onun nedenini bilmektir, çünkü nedeni bilinen şey kontrol edilebilir. Böylece istendiğı biçim ve ölçüde amaca uygun olarak kullanılabilir.

İnsanın ben bilinci, dahası varlığını korumak ve sürdürmek için düşünsel yetilerini kullanmak zorunda oluşu onu bilgi edinmeye yöneltir. O halde bilgi edinmenin varoluşsal bir zorunluluktan kaynaklandığını söylemek yanlış olmaz. İnsanın doğa karşısındaki içgüdüsel ve bedensel yetileri açısından yetersizliğı aynı zamanda ona tanrısal bir güç de armağan etmiştir; Düşünme-bilme yetisi. İnsanın yaratış mitinde anlatıldığı gibi, Adem ile Havva yasaklı olan bilgi ağacının meyvesini yedikleri için cennetten kovulmadılar. Bilgi sahibi olmakla tanrılar gibi oldukları için oradan sürüldüler.

"Rab Tanrı Adem'le karısı için deriden giysiler yaptı, onları giydirdi. Sonra, "Adem iyiyle kötüyü bilmekle bizlerden biri gibi oldu', dedi. 'Artık yaşam ağacına uzanıp meyve almasına, yiyip ölümsüz olmansa izin verilmemeli" (Tekvin;21-22)

Bu ifade dünyaya gelmiş ve gelecek olan her insanın yaşadığı ve yaşayacağı serüvenin simgesel anlatımıdır. Ama bir nokta var ki bu yazının amacı açısından önemli: Bilginin insanı tanrısalılaştırdığı.

Tanrısallık derken, her insanın varlığında bulunan donanımları ile kendi kararlarını kendisinin oluşturabileceğı, niyetini belirleyebileceğı, kendi yeti ve yaratımlarını kendi emeğıyle sonsuzca geliştirebileceğı kastedilmektedir.

"Bilmek yapabilmektir", bu bir özdeyiş olarak insan kendini tanımak istiyorsa, duydukları ve bildiğini zannettikleri şeylerle ne derece bütünleştini görebilmesi açısından bir ölçüdür. Sonuç basit; bildiklerimizin sorumluluğunu üstelenebiliyor muyuz, bilgiyle ahlak-erdem, bilgiyle kişilik oluşumu arasındaki ilişkiyi gözlemleyebiliyor muyuz?

Günlük yaşamda bilgi dediğimiz şey aslında sadece bir haberdır. Örnek, Newton'un kütle çekim yasasını "biliyor" olmakla, Fatih'in İstanbul'u fethetmiş olduğunu duymuş olmak, ikinci dünya savaşında ne kadar insanın öldüğünü hatırlamak arasında bilgi anlamında bir fark yoktur.

Ama her Şeye rağmen insan yeni Şeyler duymak, "bilgi" edinmekten psikolojik bir tad alır. Çünkü bir Şeyden haberdar olmak, yani bilgi sahibi olmak, o Şeyle insan arasındaki ayrımı kaldırdığı için yapay bir bütünlük ve güven duygusu verir; bilgi edinmenin hoş olmasının nedeni budur. Böylece insan bilgisini çoğalttıkça kendini daha bir bütün, güçlü ve giderek ayrıcalıklı görmeye başlar. Bu ayrıksı, ayrıcalıklı görme zannı üstün olma durumuna dönüştürüldüğünde hem insanın i dünyasında hem de günlük ilişkilerinde sorunlar yaşamasına yol açar.

Bilgi insanda bir enerji birikmesidir, eğer bu enerji yaşamın dönüştürölmesi, özellikle kendi kendisinin bilinmesi yönünde kullanılmazsa bir yüke dönüşür. Tıpkı yararsız ve fazladan alınan gıdanın vücutta kiloya, sindirim sisteminde bozukluğa yol açması gibi insanın düşünce işletiminde ve ahlakında bozulmalara yol açar.

Haber düzeyindeki toparlanmış "bilgi" Ego'nun bir süsüne, başkaları karşısında bir üstünlük aracına dönüşür. İşletilerek sindirilmemiş, kendimizi bilmenin de bir bileşeni haline getirilmemiş bilgilenmeler günlük yaşamda pazara sunulan mal gibi kullanılır. Bu durum insanda bilgiçlik hali yaratarak onda içsel bölünmelere yol açar. Söylenenler ve savunulan fikirler konusunda onun sahibinin ne derece sahici olduğu bizzat onun davranışları üzerinden test edilebilir.

Kısaca söz ve davranış, fikir ve sorumluluk arasında bir açıklık oluşur. İnsan kendi içindeki bu parçalanmanın gerilimini ve dağınıklığını Şu veya bu Şekilde hisseder. "Parçalı bilinç mutsuz bilinğdir." Bu parçalılık insan davranış ve söylemlerini bulanıklaştırır. Bu bulanıklığı aşmak için ya sürekli kendi içine dönüp kendi kendini izleyecek ya da kendini kandırmanın yollarını arayacaktır. Kandırma oyunu gerçekliğı kendine göre uydurma gayretidir. Ama gerçekliğe saygı duyduğun ölçüde gerçek sana açılır.

Aslında gerçek hep açıktır, biz ona kapalıyız. Kendini bilmeyen gerçeğe açık olamaz. Bu kavram başlı başına ayrı bir konu, ama kısaca şöyle belirleyebiliriz; "kendini bilmek" gerçekliğı olduğu gibi karşılamaya açık olmaktır. Hemen Şu soru akla gelebilir; gerçeği olduğu gibi karşılamaktan bizi alıkoyan var mı? Evet var, engel yine biziz.

Bir özdeyiş şöyle der; "her fiil içerde bir eser bırakır." Buna bilgi ve etkinlikleri de katabiliriz. Günlük ilişkiler ve etkinlikler bize rağmen zihnimizde birikir. Bu durum algılarımızı ve yargılarımızı bozucu etki yapar. Başka bir deyişle koşullar yaratır. Onun için her birimiz her gün bir

yandan koşullanırız. Bu koşulluluk algılarımızı, yorumlarımızı yargı ve kararlarımızı özgürce belirlememizi engeller. Bunu basit bir denemeyle görebiliriz. Sadece bir gün içinde ne kadar yorum yaptığımızı, ne gibi yargılar verdiğimizize, kaç kez öfkelendiğimizize, suçlamalarda bulunduğumuza bakarak girip çıktığımız halleri, zihinsel maceramızı gözlemleyebiliriz. Bir günde olup bitenlerin gücüne bakarak hayatımız boyunca bilincimizde biriken önyargıların, alışkanlıkların, beklenti ve korkuların aklımızı ne denli sınırlayıp koşullandığına tanık olabiliriz.

Bu koşullanmalar edindiğimiz 'bilgi'leri –aldığımız duyumları- kendine uyarlar. Daha başlangıçtan algılarımız sakatlanır. Bozuk algı bozuk vargılar doğurur. Bunun ölçüsü de yine bizdedir: Eğer içimizde bir öfke, tedirginlik, kıskançlık; öte yandan kendini dayatma, suçlama, hep kusur görme eğilimi varsa iç dünyamızda bir dengesizlik var demektir.

Bunlar aynı zamanda birer belirtidir, başka bir ifadeyle içimizden bize okunan bir ezandır. İnsan kendini tam da bu noktalarda yakalayıp içine dönerse kendi gerçeğiyle yüz yüze gelir. Bu yüzleşme insanın kendini bilme yolculuğudur ve bitimsizdir. Bu durum insanın **bilmeye açık olma-açık kalma halidir**. Çünkü her türlü önyargının, kör inancın, ideolojik körlüğün, yapaylığın insanı ne denli mutsuz ettiğinin ve ilişkilerini nasıl zehirlediğini fark edişidir. Farkındalık kendini bilmektir. Kendini bilmek gerçeklikle olduğu gibi karşılaşma cesareti göstermektir; aklın özgürleşmesi, insanın kendi kendisiyle buluşması, içsel huzurun kaynağına ermesidir.

Bu kadim ifadeyle 'İrfaniyetin' gelişmesidir: canlı bir duyarlılık, daha yüksek bir kavrayış hali, varoluşa minnet duygusudur.

"...Ne için"? Bu soruyu ayna kabul edip her an ona bakmak insanı kendine döndürüyor. O halde 'bilgi' konusunda da aynı soruyu sorabiliriz: Bilgi ne için?

"Hal gerek evvela

Neylesin ilim"

İ. Emre

BERZAH'DA (ARA YERDE)

Duygular düşünceler gibi ifade edilemez. Bu bir önermedir, eğer böyle ise ikisi arasında niteliksel bir fark olması gerekir. İki şey arasındaki farkı görmek aslında onlar arasındaki ilişki kurmak demektir. İlişki bir yansımadır; bir işlev, bir etki, bir üçüncü hal olarak ortaya çıkma durumudur.

Her ifade aslında bir düşüncenin ortaya konmasıdır, 'duygularda kendilerini ortaya koymak için bir ifade yolu bulduklarına göre onlarda bir düşünce değil mi' diye bir soru akıllarda uyanabilir; doğrudur, duygularda düşüncedir. Ancak yaşamımızda bu iki dünyamız arasında hem oluşumu hem de etkisi açısından oldukça büyük farklılıklar vardır. Duygular denetlenemeyen, yönlendirilemeyen, irade ile oluşturulup sonlandırılmayan düşüncelerdir. İradi çaba sonucu başımıza gelirler, başımıza geldikleri için onlar tarafından ele geçiriliriz, yaşam enerjimizi yönlendirmekte bizi aciz bırakırlar. Bizim yetilerimizi kullanarak kendilerini gerçekleştirirler.

Duygularda bütün varlığımızı duyumsarız; sadece zihin değil, akıl yürütme, karar verme, yargıda bulunma gibi denetimli edimlerimizi aşan daha büyük bir güç bizim üzerimizden kendini gerçekleştirir. Duygularda sözünü ettiğimiz bu süreçlerin tümü devrededir, etkindir; fakat irade bizde değildir. Anılarımız, korkularımız, umutlarımız, deneyimlerimiz, alışkanlıklarımız, koşullanmışlıklarımız, ... tümü aynı anda etkin hale gelirler. Dışsal bir uyarı veya içsel bir çağrışımla bu güçler bir biçimde harekete geçip kendi aralarında bir bütünlüğe erişerek somut, gözlenebilir, anlaşılabilir bir biçime bürünürler. Sevinç, hüzn, anlamsızlık, hırs, öfke şehvet... vd. gibi. İçsel bir yaşam deneyimi olduğu için sadece kişiye özeldir. Anlaşılabilir oldukları için düşünsel olarak ifade edilebilirler, kişiye özel olduğu içinde herkes tarafından anlaşılmazlar; ancak aynı içsel deneyimi yaşamış insanlar tarafından anlaşılırlar.

Bir düşünceyi bir başkasına anlatabilirsiniz ve bunun karşıdaki insan tarafından normal koşullarda anlaşılmaması mümkün değildir. Düşünceler

gözlemlerden türetilir. Ve gözlemlenen şey her bilince eşit uzaklıkta durduğu için istendiği zaman ve koşullarda tekrar tekrar incelenebilir. Nesne o haliyle her zaman oradadır, belirli nitelikleri vardır ve belirli yasalılık altında varlığını sürdürür. Dolayısıyla nesnelere yönelik söylemler sonuçta formüllerle, belirli kalıplarla ve yargılarla ortaya konur. Farklı insanların düşünceleri aynı nesne üzerine düşer ve orada buluşabilir; empatiye gerek yoktur

Duygular için ise tersi geçerlidir, eğer aynı içsel deneyimi yaşamamışsanız bunun başkası tarafından anlaşılması çok zordur. Örneğin; kadın doğum uzmanı erkek bir doktor düşünün, bir de uygarlıkla hiç karşılaşmamış doğum yapan bir kadın. Doktor doğum sürecini baştan sona tüm ayrıntısıyla bilir, ama hamilelik sürecinin fizyolojik ve psikolojik etkilerini, doğum sancısını o kadın gibi asla bilemeyecektir. Yalnızlık deneyimi olmayan biri bunun nasıl bir acı olduğunu anlayamaz, sadece haberdar olabilir. Duyguların anlaşılması duygudaşlık gerektirir, benzer içsel deneyim. Burada empati sözcüğü kullanmak tam doyum vermiyor, çünkü empatide de iradi bir çaba, zihinsel bir yolu zorlama vardır.

Duygular nesne kaynaklı değil, yaşantılanmış olana dayandığı için daha bütünseldir. İnsanın insani tüm özelliklerinin süreçte yer aldığı bir deneyimdir. Onun için yaşamımızda duyguların yeri daha derin ve daha doyurucudur. Düşünceler yanılabilir ama duygularda yanılma yoktur. Onlar daha bütünsel, daha sahici ve daha derinlikli olduğu için bizi bütün varlığımızla sarsar, sarıp sarmalar. Duygusal arayışımız, duygusal doyumumuz, duygusal yaratımlarımız varoluşumuzla bir olduğumuz, asli varlığımızın lezzetini duyumsadığımız deneyimlerimizdir.

Düşünceler nesneler arasında yolculuk yapar, dışa dönüktür. Ve elde ettiği her şey (bilgi) bilincin dışında var olan bir niteliktir. Bunu sonsuzca çoğaltabiliriz ama böylece kendimizi büyütmüş olmuyoruz. Biriktirilen her ne ise, isterse bilgi olsun eğer bir anlayış, şefkat, insanın kendini bulması ve anlaması amacı dışında kullanılıyorsa bir baskı aracına dönüşüyor. İşin ilginç yanı bu birikime sahip olana ve onu bir üstünlük aracı olarak kullanana da hayrı dokunmuyor, sahipleneni yalnızlığın karanlığına ve sevgisizliğin kuru çukuruna yuvarlıyor. Sonuçta öfkeli, hoşgörüsüz ve saldırgan haller insan benliğini ele geçiriyor.

Duygular daha doyurucu ve bütünsel, ama sonuçta o da bir düşüncedir. Başka bir söylemle duygular düşüncenin kapsamı içindedirler. Bununla iki şey anlatılmak isteniyor; Duygulara düşüncelerin önüne getirilip nitelikleri hakkında bilgi edinilebilir; ikincisi ise eğer düşünce yoksa duyguda olmuyor. Düşünce ağaç ve onun meyvesi, duygu ise bu meyvenin tadı; düşünce bir çiçek, duygu ise onun kokusu ve görünüşü; Düşünce bir sanat eserindeki imgelerin kullanılması ve simgesel gücü, duygu ise bunun uyandırdığı etki ve anlam gibi... Ve son olarak, bilinen bir duygu her yaşandığında biriktir, tazedir ve bir daha aynı hal asla yaşanmaz. Onun için dirimsel, esinlendirici, umut verici ve dönüştürücüdür. Düşünceler bir kere belirlendikten sonra tazeliğini kaybeder; elbette işe yarar yani kullanılabilir, ama her düşünce bayattır, çünkü eskidir ve tekrardır. Fakat duyguda bayatlık olmaz, olamaz. Tekrar pahasına olsa da şunu bir daha söylemek gerekir; düşünce yoksa duygu da yoktur.

“Ey kardeş! Sen ancak bir düşünceden ibaretsin. Ondan başka neyin varsa kemiktir, kıldır.” Mevlana; Mesnevi, Cilt 2/275)

Dikkat edilirse ruha yönelik söylemler akla yönelik söylemlerden daha yaygın ve etkin oluyorlar. Günlük yaşamdan bunu gözlemlemek çok kolay; örneğin bir şiir, resim, roman ya da bilgece sözler ve bunların sahipleri, bir filozoftan veya bilim adamından daha çok anılır ve bilinirler. Yaşamımızı kolaylaştıran teknikleri, bilgileri ortaya koyan insanları diğerleri denli anmayız. Belki birincileri günlük yaşamımızda her an kullandığımız için zaten anmış oluyoruz. Bu durum biz insanlar için konfor arayışıyla beraber, bundan daha da fazla anlam arayışında oluşumuzdandır. Maddi sıkıntı içinde yaşamak elbette kolay katlanır bir şey değil, ancak anlamsız bir yaşama katlanmak pek o kadar kolay olmuyor.

Eski dille söylersek müşahadeden –deneyimden (deney değil)- doğan söylemler hakikattir. Bilginin ve duygunun iç içe geçtiği, içinde hiç şüphe barındırmayan bilgece sözlerdir. Bu tarz söylemlerde karşıdaki insanı ikna

etmek, onu bir Şeye inandırmak kaygısı, doğru olduğunu tanıtılama iddiası bulunmaz. Birer mantıksal çıkarsama değil, zihinsel süreçlerin yürütülmesi ile varılan sonuçlanmış yargılarda değil... Sadece 'aynı deneyimi yaşarsanız bunlar sizinde başınıza gelir' türünden bir uyarı, benliğimize yönelik sevecen bir kışkırtmadır.

Geçtiğimiz günlerde iki roman okudum; A. Ümit'in "Bab-ı Esrar"ı ve Elif şafak'ın "Aşk" adlı romanı. Bunların edebi nitelikleri konusunda herhangi bir Şey söylemek istemiyorum. Ama bu toplumun tarihinde evrensel boyutta bir zenginliğin edebiyata da konu olması kişisel olarak beni sevindirdi. Her ikisi de Mevlana-şems ilişkisi hakkında farklı kurgularla farklı içerikler ortaya koymuşlar. şu kadarını söylemekle yetinmek gerek; Bab-ı Esrar konuyu daha çok zahiren ele alıyor. Mevlana-şems ilişkisinden hareketle bireysel ve toplumsal yaşantımızda insanın karanlık yanlarına, onun özünde barındırdığı diğer özellikleri yanında yıkıcı, vahşi, bencil ve acımasız yanına yönelik derin sorgulamalar yapıyor.

"Aşk" ise Aynı ilişkiyi daha Batını (içsel) boyutta ele alıyor. İnsanın kendi bireysel yaşamından hareketle iinin derinliklerine dalış ve kendini dönüştürmenin yolculuğu sergileniyor.

Dinsel metinler biraz öykü biraz mitolojik anlatımlardır. Onların derdi bir nesne veya kişi hakkında bilgi vermek, bilimsel tezler ileri sürmek değildir. Hatta pek çok söylemleri bilimin gerçekleri ile çelişir görünür. Bu metinler somut, belirli özneyle veya tarihsel insanla değil, tanrının bir sureti varsayımından hareketle insanın zamanüstü özüyle ilgilenirler. Onun için anlatımlar yoğun simgesellik içerirler.

Mistik yaşam, dinsel söylemler ve duygusal deneyimlerimiz kendilerini ifade etmek konusunda bir noktada buluşurlar; hepside simgesel anlatıma gereksinim duyarlar. Çünkü deneyimler bir plan-programa, netleşmiş hedeflere bağlı değildir. Bunlar geleneksel yoldan da yaşanmazlar. Çünkü gelenek bilinen bir yolun izlenmesidir, önceden kabul edilmiş kuralların otoritesine bağlı kalmaktır. İçsel deneyimlerde böylesi bir süreç yaşanmaz, eğer yaşanırsa içsel olmaz; içsel olmadığı hiçbir dönüştürücü etkisinin olmamasında kendini gösterir.

Her Şey aslına uygun olarak yapılırsa daha sahici oluyor, sahicilik ise inandırıcı, samimi, güven verici ve dönüştürücü oluyor. Simgesel anlatımların kendine özgü bir lezzeti var. Fakat anlatım daha etkili olsun diye yapay olarak kullanılması onu iğreti kılar. Anlatılan yaşantı kendi doğasına uygun düşen dili de çağırıyor zaten.

Son zamanlarda hem Türkiye’de hem de dünya da mistik yaşam ve kadim bilgeliğe yönelik ilginin arttığı görülüyor. İnsanlığın her alanda (Ekonomik, bilimsel, akılsal, sanatsal) bir tarihi olduğu gibi, birde bireyleşme tarihi var. Bu durum kendi karşıtıyla birlikte gelişiyor. Bir yandan kadim dünyaya ilgi artarken, bu yönde arayışlar yoğunlaşırken diğeryandan sonu belirsiz, ilkesiz ve değersiz bir bireyleşme süreci de yaşanıyor. İstatistik verme şansım yok ama sadece gözleme dayanarak şunu söylemek mümkün; İnsanlık hiçbir zaman şimdi olduğu kadar terapist ve terapistte başvuran rahatsız insan görmedi.

Modernist yaşam pornografiktir; daha çok çeşit, daha çok ayrıntı, daha çok görüntü, daha fazla hız, daha fazla dışsal uyaran... Ama bunların hepside duyuların talebidir: Biyolojik kurgumuzun gereksinimlerinin karşılanmasına yarayan araçlar. Arzuları kıskırtmak ve bunları giderecek araçları da ortalığa salmak günümüz yaşamının en belirgin özelliklerinden biri haline geldi. Hedef çoğaltmak ya da hedef büyötmek, daha yükseğe tırmanmak, daha fazlasına sahip olmak, kendini daha dokunulmaz kılmak bilinçlerde ego şişmesine ve kibreyol açıyor. Bu durum kendine uygun ruhsal haller de yaratıyor: Yalnızlaşan; doyumsuz, tedirgin, öfkeli, umutsuz ve depresif insan sayısı giderek çoğalıyor.

Modernizm bir anlayıştır; onun ürünü insan da kendine özgü; her şeyi aynı değerde –daha doğrusu değersizleştirme- görme, her şeyiyle kendini dokunulmaz zannetme (Kibir), alaycılık, vefasızlık, kendini beğenmişlik günümüz insanını sarıp sarmalayan sanal özelliklerdir. Bilerek veya bilmeyerek kendimizi sıra dışı bir ölümlü olarak algılama, ayrık ve çok

özel olduğumuz zannı çoğumuzun içinde taşıdığı kendimize yönelik hayranlık duygusu...

“Sevgi insanı kurtaracak” sözünü duyduğum zaman bana çok pasif, edilgen ve hiçbir şey çözmeyen yumuşakça bir çağrı olarak değerlendirdim

insanda en aktif iki güç var; bilgi ve sevgi: Bu ikisinin birliğinden bilgelik doğuyor, gerçek insan gerçek insani değerler. Sorumluluk duygusu insan benliğinin biçim almasının merkezinde duruyor. Sorumluluk insanı ereğe yöneltiyor, emek sarf etmeye teşvik ediyor. Emek vefa doğuruyor, ve bir yerde vefa duygusu yoksa orada sevginin yeşermesi mümkün olmuyor. İşte bunlar tinsel değerlerdir ki insan olmanın potansiyellerini açığa çıkarır. Günümüz insanın çok ilahlı, iç dünyası parçalı. Kimi filozoflar buna “Mutsuz Bilinç” diyorlar. Ama bu insanın kaderidir, iki karşıt varoluşsal kaynağı bir bedende toplayan tek varlık: Beden ve Bilinç (Ten ve tin) Bu durun onun hem hidayetinin hem de sefaletini kaynağıdır.

İnsan varlığının bu parçalı halini dile getiren iki alıntı:

“Hiç kimse iki efendiye kulak edemez. Ya birinden nefret edip öbürünü sever, ya da birine bağlanıp öbürünü hor görür. Siz hem tanrıya hem de paraya kulluk edemezsiniz.” (İncil, Matta;6/24)

(Acı ve tatlı) iki denizi salıverdi birbirine kavuşuyorlar.

Fakat aralarında bir Berzah vardır, birbirlerine geçip karışmıyorlar. (Kuran-ı Kerim; Rahman, 19-20)

Simge yüklü, varoluşumuza dair, üzerine çokça tefekkür edebileceğimiz Kelamlar.

BEN'DE OLAN SEN'DE DE

Hayat ... hiçbir yere gitmeyen bir sabah yürüyüşüdür (OSHO)

Kendi içimizde ne kadar derine inebilirsek o denli azaldığımızı görürüz: Bilincimizle varlığın hangi katmanına sızarsak sızalım orada donuk varlıkları değil, sadece "oluşları", "olmakta olanı" izleriz. Bu sınırsız 'yaratıcı-oluş' sürecinde kendimizin sadece bir geçit, "evrensel bir ortam", her şeyin üzerinde kalan bir "Tanık" olduğumuzu deneyimleriz.

"Azalmak" derken neyi anlamak gerekir? Kendimize "Ben" diye ayrıksı bir varlık vermenin ne denli gerçek dışı olduğunu anlarız. İnsan bunu kendi üzerinden derin bir sorgulamayla anlayabilir. "Ben" dediğimizde neyi kastettiğimizi; bu "Ben" in dayanakları neler, kalıcılığı nedir, bunların varlığında ve işlevinde irademin sınır nelerdir diye kendimize sorduğumuzda yanıt kolay bulunur...

Kendimize dönüp baktığımızda ilk önce bedenimizi görürüz; daha doğrusu onun aracılığı ile bize verilen uyarıları; açlık, cinsellik, sağlık... Bir adım ötesi bu bedensel uyarılardan kaynaklanan arzular, kaygılar, beklentiler tarafından kuşatıldığımızı fark ederiz. Birinci uyaranlar doğa kaynaklı; fizyolojik süreçlerin kendini gerçekleştirmesi, bunları yaşarız ve içimizde duyumsarız; buna "Haz" deriz. Hazzın bilincimizde yer etmesi ve tekrar hatırlanması ile arzular oluşur.

Arzularımız bir bağlantı noktasıdır; bedenimizle dış dünya arasında; dış dünya derken doğayı ve ağırlıklı olarak toplumu anlamak gerekir. Çünkü arzular doyurulmak ister ve bunun için gereksinimlerinin karşılanması gerekir. Gereksinim nesneleri dışarıda olduğu için o dışa açılan bir kapıdır.

Bu noktada kaygılar ve beklentiler oluşmaya başlar. Uyaran içimizden gelir ama karşılığı dışarıdadır. Dışarısı içimizin gereksinimlerini karşılamaya uygun ve hazır değildir. O halde dışarıda olanlar içimizin gereksinimlerini karşılayacak şekilde dönüştürülmesi gerekir. Dönüştürücü ilişkiye girmek farklı nesnelerin ve öznelerin dirençleri ile karşı karşıya gelmek demektir. Aslında nesnelerle ilişki de ancak özneler (ötekiler) aracılığı ile olabilir, bu durumda sadece özne-özne ilişkisi söz konusudur.

İnsan her ne kadar anı yaşamak zorunda olsa da bir geleceğinin olduğunu da bilir. Gereksinimlerin sürekli olacağı bilinci onu geleceği için kaygılandırır. Bu durumda ileride karşılaşacağı sorunların üstesinden

gelmek gibi bir kaygıya kapılır. Kaygı insanı güvenlik arayışına iter, güvenlik arayışı beklentilerin oluşmasına kaynaklık eder.

Böylece varlığımızı bize duyumsatan pek çok bileşen içimizde oluşmaya başlamış olur: Gereksinimler, arzular, kaygılar, beklentiler, ... Böylece bu durum, içimizi tıka basa dolduran ve bilincimizi sürekli olarak baskı altında tutan bu güçler bir "Ben"imiz olduğu düşüncesini doğurur.

Dikkat edilmeye değer bir noktadır burası, çünkü bu söylediklerimizin içinde özgür irademizin yeri yoktur. Tümü bize verili ve kendiliğinden harekete geçen enerjiler. Bunların kendilerine göre dirençleri, hedefleri ve doyum nesneleri vardır. Bilincimiz bu uyaranların etkisiyle devinerek ona uygun şekiller almaya başlar. Bunlar hafızamızda depolanır ve daha sonraki etkinliklerimizde düşüncelerimizin akışını belirler: Hedeflerimiz, amaca uygun araçlarımız, tasarılarımız ve projelerimiz oluşmaya başlar. Bu düzeye kadar tüm varlığımız sadece dürtülerle harekete geçmiştir. Uyaranlar içimizden gelir, projelerimizi biz oluştururuz, araçlarımızı biz seçeriz, kendi güçlerimizi kullanırız...

Bu nokta hem tüm mutsuzlukların ve huzursuzlukların kaynağı olan "Ben" zannının oluştuğı, hem de "evrensel bireyselliğe" dönüşmenin başladığı noktadır.

"Ben" nasıl oluşur? Bu, yanıtı çok kapsamlı bir soru, ve söylenecek her söz bir sorumluluk ister; sadece zihinsel bir gözlem, sağdan soldan toparlanmış bilgi kırıntıları ile değil insanın bizzat kendi içsel yolculuğundan getirilmiş deneyimlerin ifadesi olmalı...

İnsan etkinlik yapmadan varolamaz. Etkinlikler verili uyaranların etkisiyle ve belirlemesiyle yapılır. Burada hedeflerimizi belirleriz, araçlarımızı seçeriz ve yetilerimizi kullanırız. Baştan sona kendi güçlerimizi kullanırız.

Attığımız her adımda, her başarımızda kendi damgamız vardır. Bu noktada kendimize olan inancımız, güvenimiz ve içsel bir iktidarımız oluşur, ve bunun düşünsel çıkarımı "ben farklıyım" a doğru olur. İnsan etkinliklerinde dış dünyayla ilişkide olmak zorundadır. Dış gerçekliğin dirençlerini ve özelliklerini tanıırken ve onları amaçları doğrultusunda dönüştürürken kendi bilinç, psikolojik ve fizyolojik güçlerini kullanır. Bunları kontrol edip yönlendiren de kendisidir.

Yapıp-etmelerimiz bunlardan edindiğimiz deneyimler kendimizi belirleyen güçlere dönüşür. Giderek kendimizi bunlarla özdeşleştiririz. Artık bunlar bizim "onurumuz", toplamsal varoluş dayanaklarımız, başkası karşısında

kendimizin bir değer olduğumuzun, "özel" birisi olduğumuzun ölçüsü haline gelir.

Özdeşleşme, sahiplenme ve ait olma duygusunun birliğinden oluşur. Kendimizi bu özdeşliğe hapsederiz. "Ben" (Ego) belirli bir düzeyde dondurulmuş, geçici olan şeylerle sınırlandırılmış bireyselliktir. Her özdeşleşme bir sınırlamadır, yaratıcı akışkanlığımızı dondurmaktır; ve akıcı bir gücü dondurmak mümkün değil, belki baskı uygular ya da yönünü değiştirebiliriz, göstergesi içimizdedir: Sıkıntı, tatminsizlik, ve daha fazlasına ulaşma hırısı... Bu düzey neredeyse tüm insanların içinde bulunduğu bir durum... Özgün bireysellik hala ortada yoktur; Bu gerçeği dile getiren güzel bir insandan güzel bir söylemi hatırlıyorum:

"İnsan arıyorum, özne tanımak istiyorum, ama nerdeyse herkes birbirinin tekrarı"

Özgün özne (insan) olmak olanaklı ve her insanın içinde potansiyel olarak vardır, ama sürekli bir çaba istiyor. Bilgelerin ısrarla vurguladıkları, "arınma", "içsel sorgulama", "seyri süluk", "kendin ol" diye bizlere yaptıkları uyarı aslında bizlerin kendi tohumumuzu çiçeklendirmeye yönelik bir çağrıdır. Ben bir gölgedir, varlığı yoktur ve varlıktan da ayrı değildir. Gölge varlığa işarettir. Sokrat'ın ünlü mağara alegorisi bu gerçeği çok güzel bir biçimde ortaya koyar. Sorun gölgenin olup olmamasından çok, gölgenin kendisini hakikat zannetmektir. Bu zannı sürekli doğuran ve besleyen kaynak bizzat içimizde bulunduğu için, tıpkı her varlığın ışıktaki bir gölgesi olması gibi her bireyselliğin de onu izleyen sanal bir "Ben"i (egosu) vardır.

Ego insanı ilişkilerde her türlü sorunun kaynağı, tüm öfke ve mutsuzluğun dinamosudur, bu bir yüksek enerjidir. Diyalektik bir süreç olarak bu sanal enerji evrensel enerjiye dönüşecek olanın da bizzat kendisidir. Bir insanın egosu ne denli güçlüyse insani nitelikleri potansiyel olarak o denli güçlü demektir. Çünkü aynı yaşam enerjisinin farklı yönleri akmasıdır bunlar. Baş boş bırakılırsa aşağıya akar; çabayla, sorgulamayla, kendi üzerine dönük derin düşünmeyle yukarıya da çıkar. Aşağıdan kast edilen arzuların, hırsların ve düşük çıkarların hizmetine girmesi, yükselmesi ise evrensel değerlerin; cömertliğin, vefanın, şefkatin ve anlayışın üretilmesi demektir.

Binlerce yıldır insanın bilincinin ilgi alanı olmuş, günlük ilişkilerimizin ve içsel huzurumuzun rengini belirleyen derin bir olguya dair çok şeyler söylenegelmiş, söylenmeye de devam edecek. Bu satırlar sadece kendi

kendiyle bir yüzleşmenin, başkalarında da olan ve olabilecek insani hallerin iddiasız bir ifadesidir. Bizzat bu amaçlar çerçevesinde bile söylenecek çok şey var, ama belki başka bir yazıda ele alınabilir: Örneğin egonun günlük ilişkilerde belirtileri, modern psikolojide değil ama kadim bilgeliğin sorunu ele alışı bir yazı konusu olabilir.

Her şey, her zerre hem sonsuzluğun kanıtı hem de sonsuzluğa açılan bir kapıdır. Bu sonsuzluk içinde biz insanlar hem bir noktacı olarak, hem de sonsuzluğu yaşayan bir tanrısallık olarak kendi olmak sorumluluğunu üstlenen yegane varlıklarız. Bu sorumluluğu ne denli yerine getirebilirsek o denli mutlu oluyoruz; deneyimler ve olgular bunu gösteriyor.

Alemde meşhud olan bu devran,

Tekâmül içindir, kemale doğru

Her nokta cevval, her zerre raksan,

Uçup giderler visale doğru.

Ekvan, insan koşup giderler,

Tutulmaz kapılmaz hayale doğru.

“Amak-ı Hayal”

Kendinde kalarak yabancılaşmak.

Doğa verilidir, kendi iç yasalarının hükmü altındadır. Oysa insan bir yanıyla doğal bir yanıyla doğaya aşkın varlıktır. Doğaya aşkınlığımız onun güçlerini onun değişmez yasalarına bağlı kalarak kullanmamız anlamına gelir. Doğada hazır olarak bulunmayan ancak onun olanaklarıyla yeni bir "doğa" oluşturup yaşatmak Tin'e aittir; bu alandaki tüm etkinlikler, üretimler ve yaratımlar tinseldir.

Tinsel alandaki teknik, bilimsel, kültürel, bireysel, psişik tüm oluşumlardan biz insanlar sorumluyuz. Yabancılaşma da insanın kendi iradesi, bilinci ve eylemleriyle var ettiği süreçsel tinsel bir olgudur.

Bir olgu tinsel güçlerle oluşturulabiliyorsa yine aynı güçler tarafından ortadan kaldırılabilir de. Bu yetiyle donanımlı olan insan özgür irade sahibidir; özgür irade sahibi olan aynı anlama gelmek üzere sorumluluk sahibi olmak anlamına da gelir.

Özgürlük-zorunluluk kutupsallığı toplumda olduğu kadar bireysel iç dünyamızın da devindirici gücüdür. Özgürlük ve sorumluluk bağlamı her bireyin özsel bir niteliğidir; eylemlerinde, yönelimlerinde bu özsellikten uzaklaşması onu mutsuzluğun ıstırabına, bu niteliğine bağlı olarak yaşaması ise mutlulukların verdiği zevklerle nimetlendirir.

Yabancılaşma yabancı olmak değil, yabancı olmakta değil. O, insanın kendi asli varlığından habersiz kalması, ondan kopmasıdır.

Yabancılaşma önceki varlığından bir kopuştur. "Kopuş" kavramı sadece olumsuz olarak anlaşılmamalı. Değişimin, dönüşümün olduğu yerde kopuş vardır bu anlamda tüm gelişmeler bir kopuşlar sürecidir de.

Kendi özüne bağlı olarak gerçekleşen dönüşümler edimseldir; kendinden kendi başkalığına geçiştir. Bu başkalaşma dizisini birbirine bağlayan, onun kendi özünü değişik suretler biçiminde koruyan ilişki ise ussaldır. Başka bir ifadeyle "kendi başkalığında kendini koruyan olgu edimseldir; kendine yabancılaşıp tekrar kendiyle birliğe gelip varlığını tekrar kuran süreçtir."

Doğada yabancılaşmadan söz edilemez, yabancılaşma tinsel bir olgu olmasıyla sadece insanda görülür. Bundan kasıt dışta kendiliğinden bir varlığının olmamasıdır; varlık kazanabilmesi için bilincin iradi, aktif katkısının gerekli olduğudur.

Ancak tinsel olan da yasadız, başına buyruk bir enerjinin rast gele akışı değildir. Tinsellik ancak hak üzere olursa kendine kalıcı bir varlık kazandırabilir; kendinden kendini doğurarak doğayı aşan bir dünya yaratıp yaşatabilir.

İnsan doğal bir varlık olmadığı için, doğal ortamda ve kendi doğal varlığının sınırları içinde kalarak yaşayamaz. Hazır bulduğu olanakları kullanarak hem kendini hem yaşadığı ortamı kesintisiz olarak inşa etmek zorundadır; ancak bu sorumluluğu  stlenmeyebilir de. Çünkü  zg r irade sahibi olmak olumsuz olanı da, kötüyü de seğebilmesi demektir: "İnsan ihtiyar (reddeden, karşı koyan) sahibidir."

Ancak insan dışındaki her varlık kendisi için belirlenmiş kaderin dışına çıkamaz. İnsan ise içinde bulunduğu kaderin dışına çıkmak üzere içten içe uyarılır, eyleme zorlanır. O eylem varlığıdır ve eylemleri ile kendini inşa edebildiği gibi bizzat kendi yapıp-etmeleri yoluyla kendini yıkıma da sürükleyebilir.

Tüm eylemlerimize kaynak sağlayan enerji bir tanedir o da yaşam enerjisidir; kadim gelenekte "Nefs" diye ifade edilen enerji.

Bedensel arzularımız ve ruhsal ekimlerimiz bizi sürekli olarak bir gerilime sokarlar. Yaşam enerjimizi aşağıya; bedensel uyarılara da yönlendirebiliriz yukarıya da; saf bilince, ruha doğru da. Bu noktada irade, karar verme, niyet oluşturma sorumluluğu-özgürlüğü tamamen bize aittir.

Bulunduğumuz noktada durmamız mümkün değildir; ya aşağıya doğru yuvarlanır kendimize yabancılaşırız, ya da yukarı doğru gayret ederek kendimizi bilir-buluruz, kendimizi varederiz.

Aslında her iki yönelimde genel bir ifadeyle insanın kendine yabancılaşmasıdır: birincisi olumsuz, ikincisi olumlu yabancılaşmadır.

Aşağıya, bedensel uyarılara doğru başkalaşmada bizim herhangi bir seçimimiz, irademiz yoktur. Doğal uyarılar arzu olarak tecelli eder ve aklımızı, irademizi kendi emri altına alır (emmare nefis). Bu yolda benliğimizde sürekli bir dağılma, parçalanma olur. Çünkü arzu sadece sahiplenmeye ve tketerек ortadan kaldırmaya yöneliktir. Arzu bir olmakla beraber onun nesneleri sonsuzdur.

Arzunun ve onun nesnelere erişmek üzere emir altına giren akıl giderek parçalanır, enerjisini dağıtır ve kendi özsel ilişkilerini üretemez. Bu süreçte aklın kendi edimlerinde ve yönelimlerinde bir merkezi olmaz; kendi bütünlüğüne bir türlü kavuşamaz, adım adım kendine yabancılaşır.

Bu tür yabancılaşmaya yozlaşma diyebiliriz. Akıl bir cevher olarak işlev görür, onun işlevli olması düşünceler olarak suret kazanması anlamına gelir.

Düşünceler tarih içinde safha safha aınarak kendini gerçekleştirir ve yaşamın akışı bilinçte kavranır. Tinsel alanda ne varsa yaşamın içinden gelir. Düşünce rnleri ve tinsel olgular yaşamda karşılık bulmazlarsa anlamsızlaşırlar, varlıklarını sürdüremezler. Asıl olan hayattır (hayy

esması). Çünkü tinsel tüm süreçler ve yaratımlar insan yaşamında ortaya çıkan fenomenlerdir.

İçimizden bize baskı yapan asıl güç bu yaşam enerjisidir. Aslında insanlar olarak tüm arayışlarımızın temeli akla ve düşünceye çeki düzen vermek değil yaşamı daha kutlu, coşkulu ve mutlu kılmaktır, insan olmanın nimetlerine erişip onun zevkini duyumsamaktır.

Ancak bu kendiliğinden olmuyor. İradi müdahale gerekiyor. İlim olmadan irade nereye gideceğini bilemez. Bilmek için biricik kudret akıl ve onun işletilmesi ile üretilen düşüncelerdir. Düşünceler eylemlerimizin ruhudur, başka bir ifadeyle düşüncelerimiz eylemlerimize eşlik eder. İnsan kendini eylemleriyle inşa eder; düşünceler hangi içerikle dolu, hangi amaca doğru yön tutmuşsa ona göre suret kazanırlar. Bu sonu olmayan bir süreçtir, insanın kendini bilmesi kendisini kesintisiz biçimde inşa etmesi anlamına gelir; çünkü ancak kendi yapıp etmelerini bilebilir. Mevlana'nın dediğı gibi "sen düşünceden ibaretsin, gerisi etle kemik."

Buradan şu sonucu çıkarabiliriz: eylemlerinde kendi aklını kullanmayan, özgün düşünceler üretemeyen kimse ya onun bunun yönlendirmesi, ya da arzularının, içgüdülerinin hükmü altına girer. Her iki durumda da kendi olamaz, kendine yabancılaşır.

Yabancılaşmak –yozlaşmak anlamında- değersizleşmektir. Yabancılaşmış bir benlik çürüktür, değersizdir, ilkesizdir. Buradan hareketle şunu söyleyebiliriz: değerler insanı yüceltir. "yüceltir" derken elbette o insan çok özel, ayrıksı birisi olur anlamında değil; hak üzere yaşar, arzularının kölesi değil efendisi olur, sıradışı değil tam tamına sıradan bir insan olur demektir. En büyük sıradışılık son derece sıradan birisi olabilmektir. Sıradanlık masumiyettir, safiyettir, hak bilirliliktir, yaşamı olduğu gibi karşılayacak açıklık ve olgunlukta olabilmektir.

İnsanı bu masumiyetten ayrı koyan nedir? Zihin. Zihin geçmişe ait ne varsa onun toplamıdır; önyargıları, alışkanlıkları, sahiplenmeleri, kısaca

bireyin geçmişten toplayıp getirdiklerine yapışıp kalmasıdır. Bu durum insanın bilincini kirletir. Yaşam sürekli bir akış, yeni yeni oluşlar silsilesidir ve bu haliyle bizi kendisine sürekli yanıt vermek, tavır almak yükümlülüğü ile yüz yüze getirir.

Hayat bir soru insan bir cevaptır. Cevaplar eskiden gelemez, çünkü yenin taleplerini karşılamayabilir. İşte bu noktada, yani yaşamın bizi yeni oluşumlarıyla eyleme çağırması karşısında bu çağrıya "dünde kalanlarla" yanıt veremeyiz.

Eski olan denenmiş, bilinen olduğu için güven vericidir. Yeni olana yeniyle cevap vermek bu güvenliği terk etmekle mümkündür. Bu nokta insanın tedirgin olduğu andır. Güvenli olanı terk etmekle yeni olanın bilinmezliğine dalmak ikilemi insanı ürkütür. Yaşam bu yönüyle bir tedirginlikler sürecidir de. Ancak kaçış yok, her insan her gün yeni ilişkiler yaşar, yeni sorunlarla yüz yüze gelir ve bunlara kendisi yanıt vermek zorunda kalır. Yanıt geçmişten gelirse önyargılarıyla, alışkanlıklarıyla, zanları ve inançlarıyla oluşturulmaya çalışılırsa yaşamın akışına uyum sağlayamadığı gibi iç dünyamızın kuşkuyla, öfkelerle, korku ve kıskançlıklarla kirlenmesini de engelleyemez.

Bu gerçeklerin tarih boyunca sade ve bilgece kelimeler biçiminde bize ulaştırılması her insan için bir lütuf olarak görülmeli.

Hız. İsa'nın "Tekrar çocuk gibi olmadıkça Allah'ın melekûtuna giremezsiniz", sözü içsel olarak bir saflaşma olmadan huzura eremeyeceğimize işarettir.

Mevlana'nın şu dizeleri;

"Her gün bir yerden göçmek ne iyi

Her gün bir yere konmak ne güzel

Bulanmadan donmadan akmak ne hoş

D nle beraber gitti cancağızım

Ne kadar söz varsa d ne ait

şimdi yeni şeyler söylemek lazım."

Burada "bulanmayı" yabancılaşma, "donmayı" taassuba düşmek olarak değerlendirebiliriz.

Hakikat tektir. Ancak onlar hazır, satın alınabilir şeyler değil, insanların deneyimleri ile varlık kazanırlar. Her insan kendi yetileri, özgünlüğü, bedensel ve zihinsel mekanizmaları ile onları gerçekleştirir, hayat verir. Bu anlamda hakikatlerin ifade biçimi farklı farklı olur. Böyle olması kaçınılmazdır, bu durum bizler için güzel bir zenginliktir. Bir olan hakikatin değişik suretlerde ve renklerde tecelli etmesi bilincimize çok yönlü açılardan etkide bulunur. Bizi arayışlara; varlığımızın anlamını sorgulamaya, hayata ve kendimize karşı sorumluluklarımızı üstlenmeye yönlendirebilir. Bizi bize yabancılaşmaktan, yozlaşmaktan uzak tutup aslımıza bağlı kalmamıza teşvik edebilir.

"inancınızı terk etme cesareti gösterin", diyen Nietzsche insanın kendi olabilme olanağını bir başka açıdan dile getiriyor.

ocuk gibi olmak, bulanmadan-donmadan akmak, eskiyi terk etme cesareti göstermek insanın kendini inşa etmesinin, kendini bilmesinin araçlarından. Bu erdemleri g steremezsek yaşamın bizi yüz yüze getirdiği sorumluluklar karşısında tutumuzu nasıl belirleyebiliriz? Geriye tek yol kalır; taklit ve şekilcilik.

Bireyselleşme yolunda "taklit" aşaması vardır. Kadim gelenekte   aşamadan söz edilir: "Taklit-Tahkik-Hakikat". Bunu bilmek-bulmak-olmak şeklinde de ifade edebiliriz.

Her  ğrenme deneyimi taklitle başlar. ocuk büyüklerinden duyduğu sesleri taklit ederek konuşmayı öğrenir, her sanatçı önceki ustaların deneyimlerini izleyerek, taklit ederek kendi özgün yolunu bulur. Taklit

zorunlu bir aşamadır, ama daha yukarı çıkmak için. Hep taklitte kalmak kopya kişilik olmaktır; "şey insan" halinde kalmaktır. Biriken suyun akmadığı zaman bataklığa dönüşüp kokuşması gibi taklitte kalan kişi de bulanıp kokuşur, kendi özüne yabancılaşır. "Allah mukallitleri sevmez", söylemi şuna işaret eder; taklitte kalanlardan sevgi doğmaz, dahası kendini bile sevemez, kendine yabancı kalır.

İnsanın hep taze kalması, bulanmadan-donmadan akması "yeni şeyler" söylemesi (eylemesi) ile oluyorsa bu yenilik yolu nedir? Yanıt; DEĞERLER... Değerler kadimdir, -bengidir-. Doğada kuvvet olan hakikat, akılda yasa, yaşamda ilke, bireyde değerdir. İnsan akılda ilke olanı kendinde niyet olarak içselleştirdiğinde bu onun değeri olur.

Bu değerlerine bağlı kalarak yaşamak imanla yaşamaktır. İnsan yaşamın sonsuzca uyarıları karşısında kendi iç bütünlüğünü, dış dünyayla uyumunu nasıl birliğe getirecek? Değerlerine bağlı kalarak.

Birey tüm yapıp etmelerini kendi aklında ve vicdanında anlamaya çalışırken birliğe getirici bir ilkesi, kendi içinden kendini "sığaya çeken" bir değerler bütünlüğü olmalıdır.

İnsan kelamla eğitilen bir varlık olarak kabul edilir. Kelam duyulur, duyulan anlamlar bireyin iç dünyasında olgunlaşarak onun iç dünyasında içsel otorite haline gelir. Bu onun değerleridir. Birey değerlerinin kılavuzluğunda ve vicdanının gözetiminde hep kendinde kalır, kendine yabancılaşmaz.

Hız. İsa havarilerine bu gerçeği şöyle dile getirir. "Şimdiye kadar günahkâr değildiniz. Şimdi bu sözleri benden duyduunuz, bundan sonra günahkârsınız". Şunu söylüyor: artık kendi kendinizi denetleyecek, yaşamınız boyunca kendinizi yönlendirecek ilkelerden haberdar oldunuz. Ona göre niyetinizi belirleyin. İ. Arabi niyet konusunda şunu söylüyor: "niyet insanın fiillerindeki gedikleri kapatır". Yani eylemlerinizi bir

hatanız, günahınız varsa bunu niyetiniz üzerinden sorgulayarak düzeltebilirsiniz.

Değerler tinden yaratılır, tinselliği besler. Yabancılaşma, çürüme değersizliğin halleridir. Toplumsal yaşamda da değersizleşmenin acısını yaşarız; politik alanda, ticari yaşamda, bireysel alana giren komşuluk, dostluk, gönül ilişkilerinde de.

Değerler tinsel olgular olarak edimsel ve ussaldır. İnsanın ve insanlığın yaşamından türetilir. Onun içeriği hak, sevgi, saygı, özgürlük ve gönüllü sorumluluk üstlenme erdemiyle donanımlıdır. Bunlar hazır ele geçirilebilir olgular değildir. Onlar görülmez, duyulmaz bir evrende bulunurlar ve kendiliklerinden gelip insanların bilincine, yüreğine ve etkinliklerine katılmazlar. Ancak onu içtenlikle çağıranlara hemen yönelirler. Emekle canlanan, sorumlulukla taşınan, insanın hep kendinde kalmasını sağlayan; çürümesine, yozlaşmasına, kısaca yabancılaşmasına meydan vermeyen tinsel bir yaşam kudretidir.

Değerler suret kazanmış hakikatlerdir. ‘‘İnsan değerler yönünden gelişmemişse sapar, şımarır, hoyratlaşır’’. YABANCILAŞIR.

AYNADAKİ YALANCI

Yanılgıya düşmek ya da hata yapmak Akla ait bir edimdir. Çünkü sadece bilmeye ilgili deneyimlerde yanlış ve doğrudan söz ederiz. Doğada yanlış-doğru diye bir şey yoktur, onlar kendilerinde nasılsa öyledirler; cansız nesneler fiziksel-kimyasal yasalılıklarına bağlı olarak varlıklarını sürdürürler, hayvan ve bitkiler ise biyolojik kurguları ne ise onu işleyip dururlar. Hatta bu anlamda doğanın tarihi yoktur. Eğer dış biçimin değişik görünümünde ortaya çıkma silsilesini tarih olarak kabul etmezsek.

Yanılmak biz insanlara ait bir deneyim olarak ortaya çıkar. İnsan dediğimizde de onu değişik yaşam merkezleri olan canlı bir varlık olarak düşünmek zorundayız; içgüdüleri (Doğal yanı), duyguları (psşik yanı) ve aklıdan söz etmek durumundayız. Bu üç enerji odağının organik birliği (Matematiksel toplam değil) ise Ruh kavramı ile karşılanabilir.

Varoluşta ne birbirinin tekrarı olay, ne de birbirinin eşiti nesne vardır: Bu anlamda eşitlikte yoktur. Eşitlik sadece rakamlarda vardır ama onlarda olgu değil, içeriksiz düşünsel soyutlamalardır. Bunları söylemenin anlamı ne? Eşitlik, özdeşlik, doğruluk, yanlışlık kimin umurunda; biz insanlardan başka.

“İnsanlar eşit değil eşsizdirler”: Doğru bulduğum bu önermeyi bir yerden okuduğumda yukarıdaki soru farklı bir boyutta karşıma çıktı. İnsanlar eşit değilse tümünü kapsayacak denli geçerli bir özellikten söz edilebilir mi? Nitelikler birer soyutlamadır ve mutlaktır, bunlar bir nesnede veya olguda duyulara açık hale geldiğinde özellik olurlar. Mutlak kavramı çok insanı tedirgin eder, biliyorum. Ama sözcüklerin kültürel dünyada hangi içerikle kullanıldıklarının ötesine geçip kavramsal düzeye çıktığımızda artık olgunun kendisine, onun içsel yasalılığına boyun eğmek zorunda kalırız. Burada keyfilik söz konusu olamaz. Çok moda olan şu “sana göre-bana göre, her şey görecelidir” türünden düşünsel yüzeysellik kendine çeki düzen vermek zorunda kalır.

Her insan eşsizdir ve her insan bunu içinde duyumsar. “Eşsizlik” duyumsaması insanın içinde bir enerji kaynağı olarak onu kışkırtır, bu yönde eyleme sürükler. İnsan kendini farklı görmeye başlar. Farklı olduğu avantajı onun bir otorite olma isteğini, dikkatte alınması gereken ayrık bir birey olduğu zannını güçlendirir.

Akıl kendi zanları ile kendi kendini kandırırken bile olaylar ve olgular arasında ilişki kurmadan varolamaz. Herhangi bir önerme, ilke, tasarım üretirken bile kendince gerekçeler bulur ve bunları birbiri ile ilişkilendirir. Zanlarda da aynı tutumu sergiler. Zihin-Ego-Zan bir üçleme olarak birbirini döngüsel olarak üretirler: Zihin egonun besin kaynağı, zan ise bunun ikisinin ürünüdür. Zanlar da yaşayabilmek için güçlü bir egoya ve sürekli biriktirilen zihinsel malzemeye gereksinim duyar. Zihin kısaca söylersek insanın geçmişi; alışkanlıklar, inançlar, bilgiler ve tecrübelerden oluşur. Bunların hepsinde bir biliş biçimidir, bu anlamda zihnin en güçlü dayanağı bilgidir.

Diğer canlılardan farklı olarak insan sözle eğitilen bir varlıktır, söz ise insandan insana bilgi taşıyan bir enerji paketi. Her bilgi sadece bir haberdur. Haber kendi başına sadece bir malzeme, başka bir deyişle hammaddedir. Haber yorum için kullanıldığında ortaya çıkan her ne ise işte o yaşamsal bilgidir. Yorum derken edinilen bilgileri başka bilgilerle harmanlayarak başka biçimde yeniden dillendirmeyi değil; onun eyleme geçirilmesini, benliğin yapılandırılmasında bir yapı taşı olarak işlevlendirilmesini kastediyorum. Yunus'un özlü söylemiyle

"....İlim kendin bilmektir"

İç dünyamız ne denli uyumsuz ise o denli mutsuzuz demektir, farkındalığımız ne denli zayıfsa ruhsal dünyamız o denli parçalı demektir. Bunların belirtilerini sadece kendimiz duyumsarız, sadece kendimiz yaşarız, sadece kendimiz çözebiliriz. Çoğumuzun başına gelir; nedenini bilemediğimiz anlamsızlıklar, gerginlikler, Umutsuzluklar, yalnızlık duygusu, sevilip-sevilmediğimizden duyduğumuz kuşku hepimizin tanık olduğu içsel yaşantılardır. Bunlar başımıza gelir, kurtulmak isteriz ama kolay kolay yakamızı bırakmaz. Vücuttaki herhangi bir ağrı aslında bize bir uyarıdır; "dikkat et burada bir arıza var". İç dünyamızda aynı; yukarıda sayılan ruhsal haller de aslında bizden bize bir çağrıdır: "Bir yerlerde kargaşa var, birbiri ile geçinemeyen arzular ve beklentiler var"

Günlük algılarımız ve deneyimlerimiz aslında içimize kattığımız yaşam enerjileridir. Kendilerini alışkanlık, inanç, beklenti, özent, hırs vb. biçiminde organize ederler. İçimizde belirleyici yönlendirici güç odakları haline gelirler. Mutsuzluk, gerginlik, tedirginlik gibi olumsuz ruhsal haller olarak kendilerini ortaya koyarlar. Bu güçlerin aşırı noktalara, yani tümünden denetleyemez hale gelmesi bir hastalık durumudur (psikolojik).

Çoğunlukla birbirinin tersi yönde hareket ettikleri için yaşam enerjimizin bölünmesine ve dağılmasına yol açarlar. Örneğin bir şey arzularsınız ama erişemezsiniz, bir isteğiniz var ama değerlerinizle ters düşerler; yeni bilgiler ve deneyimler edirsiniz ama eskiden kalma inançlarınız vardır; Bir maceraya atılmak istersiniz ya da heyecan duyacağınız bir yaşantı denemek istersiniz ama kurulu bir düzeniniz ve günlük çıkarlarınız vardır. Bu liste uzatılabilir.

Günlük yaşantımızda bu iç savaşları hep yaşarız. Sorun burada ortaya çıkar. Taraflar karşıttır; onları inkâr edemeyiz, yok sayamayız... Bu durumda içteki kargaşayı ya bastırmayı dener ya da dinamik bir bütünlüğe getirerek dolu dolu yaşamının yollarını arayamaya yöneliriz.

Nasıl? Açıkça söylemek gerekirse nasıldır ben de yeterince bildiğimi söyleyemem, ancak bunun olanaklı olduğuna eminim. Ama ne olmasa içsel bütünlüğü kurmanın yolu açılır, insan kendi varlığından lezzet alır duruma gelir konusunda şunu söyleyebiliyorum: Zihnin aynasını temiz tutmak ve Ego'nun zincirlerinden kurtulmak... Bu, sürekli bir iç hesaplaşmayı, kişinin kendini kendinin önüne koyarak irdelemesini, söylediklerinin ve yaptıklarının hesabını kendi kendine vermesini gerektiriyor. Yaptığımız her etkinlikte, edindiğimiz her yeni bilgide kendimizde bir farklılık yaratmış oluruz. Elbette bunlar çok güzel ve önemli, ama hemen bunun yanında görünmez bir hayalet gibi Egoda hareket geçer.

İnsan her yaptığı ile kendini kolayca özdeşleştirme eğilimindedir. İşte bu özdeşleşme Ego'nun ayağa dikilmesi ve kişiyi ele geçirmesidir. Bunu kendi üzerimizden ya da başkası üzerinden denemek çok kolay. Örneğin; bir öğretmenin öğretmenliğine, bir şairin şairliğine, bir yöneticinin yöneticiliğine laf edin alacağınız tepkiyi görün. Daha yakın örneklerde bulunur: Yazdığınız bir yazıya kıyısından köşesinden bir eleştiri geldiğinde içinizde kabanar duygulara bir bakabilirsiniz...

Bu konularda kutsal metinlerden ve bilgilerden alıntı yapmayı seviyorum, çünkü onlar sahici, mitolojik ve şefkatli:

"Ey alçak gönüllülük, tevazu perdesi altında benlik hastalığını gizleyen kişi, birisi denemek kasti ile seni kızdıracak, coşturacak, karıştıracak olursa, içinde pislik bulunan su bulanır da pislğin rengi meydana çıkar." (Mesnevi. C.1/3215...)

Kuran'da şeytanla Allah'ın bir pazarlığı vardır. Allah şeytanı kovunca oda Allaha şunları söyler:

“Öyle ise beni azdırmama karşılık, and içerim ki, ben de onları (insanları) saptırmak için senin doğru yolunun üstünde tuzak kuracağım. Sonra elbette onlara önlerinden, araklarından, sağlarından, sollarından sokulacağım ve sen, onların çoklarını şükredenlerden bulamayacaksın” (A’raf/16-17)

Bu mitolojik söylem ego’nun hallerini anlatır. İnsanın iç dünyasını bütüne getirmesinin önemine de dikkat çeken etkileyici söylemler var:

“Herkesin uyduğu bir yönü vardır”, “Allah bir adam için iki kalp yaratmamıştır”. Aynı hakikat Hz. İsa’nın dilinden İncilde şöyle geçer:

“Hiç kimse iki efendiye kulluk edemez.”

Yoksa şizofrenik olursunuz.

Çelişik bir varlığız; yaşam deneyimleri gerçekleştirmek zorundayız: Yemek, içmek kendimizi kanıtlamak, varolmak, başkaları ile mücadele içine girmek, bir şeyler başarmak, hırslanmak... Bunlar yaşamımızı sürdürmek için zorunlu şeyler, ama aynı zamanda da bizi derin mutsuzluklara ve ruhsal sıkıntılara bulayacak şeytanlar: Zihnin birikim yapması ve Ego’nun güçlenmesi kaçınılmaz olarak sürece eşlik eder. Kendimizi aşmanın zorlukları ve engelleri her an kendi içimizden beslenir. Onun için sürekli bir uyanıklık, gerçekliğe bağlılık, kendi kendini hesaba çekme kararlılığı gerekiyor.

İnsanın kendini dönüştürme ve aşma çabası; “Bir insanda en önemli özellik ne olabilir?” sorusuna yanıtım bu.

Dönüşüm için zihinsel güç vazgeçilmez bir kaynak, daha basit deyişle söze getirmek ve haberdar olmak. Bunlar ilk elden doğrudan dönüşüme yol açmazlar. İnsandaki içsel dağınıklığın en açık hali, söylemleri ile davranışlarının uyumsuzluğudur. Birey davranışlarını neyle tartacağını bilmediği sürece dağınıklıktan kurtulamaz. Bir bilgi-haber ve kendisinin bunu dile getirmiş olması artık onu bağlar. Artık yaptıklarını ölçecek tartıyı bulmuştur. Sözde kabul ettikleri ile yaptıklarını karşılaştırarak kendi kendini aşma fırsatını yakalamış demektir. Ben haber tarzında da olsa elde edilen bilgiyle bireyin kendini dönüştürüp denetlemesini dağcının dağa tırmanmasına benzediğini düşünüyorum. İpinizi yüksekte bir yere bağlarsınız, sonra ona asılarak yukarı doğru tırmanışa geçersiniz. Bildiklerinizle eylem yaparsınız ve “Olursunuz”.

Huzurlu-neşeli-zevkli yaşamak; bakıyorum da kim ne yaparsa yapsın, farkında olsun ya da olmasın nihai olarak aradığımız bunlar. Ama seçilen

araçlar ve eylemler bu amaca uygun dūřmediėi sūrece kendi
cehennemimizi mekân tutmuş olunuz. Her durumda insan insana
muhtaçtır; dayanışarak: Anlayışla, emekle; sorgulayarak ve paylaşarak...

BİLMEDEN İDEOLOJİKLEŞMEYE

Her şey bilmeye konu olabilir. Şu anlamda; hiçbir şey bilincin önünde bilinmez olarak kalamaz. Bilen özne olur ve bu evrensel özne olan tek varlık insandır.

Bir şeyin bilinebilirliği onun halden hale geçmesine bağlı. Ama bu "geçişlerin" bir sistemi, zorunlu iç bağlantıları ve süreçleri olduğuna da bağlıdır. Bilme bu dönüşümlerin, süreçlerin ve zorunlu bağlantıların açığa çıkarılmasıdır. Öte yandan bunun gerçekleşmesi bilinçli öznenin yani insanın eylemini gerektirir. İnsan eylemliliği ile önüne aldığı her "şeyi" etkileyip-dönüştürürken kendini de dönüştürmüş olur.

Bilen özne kendini kendine konu edinmekle öz-bilincine varır, "Ben" bilincini oluşturur. İnsanı bilmek onun eylemleri ve tarihi üzerinden mümkün olabilir. Ama biyolojik olarak değil; düşünen -konuşan- özgür irade sahibi, tasarımlayan, sorgulayan, kendisiyle kendisi olmayan arasına ayırım koyabilen bir özne olarak.

Tarih boyunca dünyayı, canlı-cansız varlıkları, evreni anlamaya çalışan bütün çabalar; mitolojik, sanatsal, dinsel, felsefi, ... özünde insanın ne olduğunu; zamanın, mekanın, varoluşun sonsuzluğu içinde yerinin ne olduğu arayışıdır. Bu sonsuz akış ve döngü içinde bir anlam, bir merkez sorgulamasıdır.

Hint Mitolojisinde yarı erkek yarı kadın olan yaratıcı tanrı Şiva'ya karısı Devi'nin sorduğu gibi; **'Ah Şiva, gerçekliğin nedir? Bu harikalarla dolu Evren nedir? Tohumu ne oluşturur? Evrensel çarkın merkezinde kim var? Biçimleri istila eden biçim ötesindeki bu yaşam nedir? KUŞKULARIMI GİDER.'**

Kuşku tinsel bir olgudur ve sadece insana özgüdür. Kuşkudan doğan gerçeklik arayışı, bilince ait tüm üretim ve yaratımların merkezinde bulunur. Kuşkuyu aşmak aslında bilinmezi bilinir kılmak, karanlık olanı aydınlığa çıkarmak, belirsizliğin korkusundan güvenliğin ferahlığına ermektir. Ancak bu çaba asla son bulmaz, dolayısıyla arayışlar bitmeyecek, kuşku-eminlik döngüsü -diyalektiği- dirimselliğini kaybetmeyecektir.

Merkezi soran merkezde olandır, "...kimi" soran kendini arayandır, yaşamın ne olduğunu soran yaşamı inşa edendir, ve kuşkuyu duyumsayıp soran kuşkuyu aşandır...

Bu sorulara yanıt arayışları insandır ve insan bu arayışlarında ne kadar derine gitmişse kendine o kadar yaklaşmış ama en az bir o kadarda uzaklaşmıştır. Kendine yaklaştıkça kendisi olmayanlarla arasındaki ayrımı görmüştür. Ayrımlar belirginleştikçe sınırlar ve ilişkilerde daha yakından anlaşılmıştır. İnsanı inceleyen, (biyolojik değil, antropolojik olarak) anlamaya çalışan her yöntem ve alan -mitoloji, din, ahlak, felsefe, sanat-hayvan ve Tanrı kavramını da ele almak durumunda kalmıştır. Hayvan ve tanrının varlığının anlamını sorgulamak insanın varlığının anlamını sorgulamaktan geçer. Ters bir ifadeyle hayvanın ve Tanrının **varoluş** içindeki yeri ele alınmadan insan anlaşılamaz.

Neden? Çünkü insan bir yanıyla doğa, bir yanıyla tinseldir; bir yanıyla hayvan, bir yanıyla tanrısaldir. Bedeniyle, yani biyolojisiyle doğaya bağımlı ve oraya aittir, tinselliği-düşüncesi ile doğaya aşkındır. Bu nedenle Tasavvuf terminolojisinde 'Berzah' (ara) varlığı olarak nitelenir. O bir Nefs varlığıdır, yani bilinciyle, bedensel-içgüdüsel uyarıların birliğinden oluşan potansiyel bir öznedir. Her insan bu ikili birliğin en alt aşamasından yaşamaya başlar. Ama orada kalıp kalmaması seçimlerine ve eylemlerine bağlıdır.İbni Arabi bu durumda, potansiyel olanı '**İnsan Hayvanı**' olarak isimlendirir.Nefsani arzuların baskın olduğu bir benlik düzeyinin algıları, ilgileri, değerleri, düşünce işletimi, **doğruluk** ölçütü, hayata katılma biçimi kendine özgüdür: İçgüdüsel dürtüler, bencillikler, hoyrat ve kaba davranış halleri '*insan hayvanı'nı* belirleyen niteliklerdir.

'Doğru'nun ölçütü olarak konulan dolaysız bilgi, ...bütün boş inançlar ve tapınışların doğru diye kabul edilmesi gerektiği sonucuna götürür: Böylece en haksız, en ahlaksızca eylemler bile haklı kılınmış olur... Arzular, doğal yönsemeler kendiliklerinden bilinçte yarar gözetici birtakım hareketler doğururlar, suçlu düşünceler de bilinçte dolaysız bir tarzda doğar' (Hegel: Seçme Parçalar, Onur Yay. S.69)

Bu ikili yapı insanın doğasını belirleyen temel kutupsallıktır. Onun hep arayışta olması, sınırının ötesine geçmeye çekilmesi, kuşkudan doğan gerilimi ve onu aşma çabası bu ikili yapısından kök alır.

İnsanın yapıp-etmeleri onun kendini var etme sürecidir ve insanı bu süreç üzerinden anlayabiliriz. Onun her eylemi bir sonrakine temel olmak üzere

ilerler.Böylece tarihe katılır, kendini inşa eder ve tarihsel bir varlık olur. Tarihsel olanı insan üzerinden, insanı ise tarihsel sürece bağlı olarak anlayabiliriz. Bu sonsuz bir süreçtir, çünkü tarih tinin bir açılımıdır.Ama Doğanın bir tarihi yoktur: Biçimler başkalaşır, doğa olayları değişir, ama onları içten hükmü altında tutan doğa kuvvetleri, doğal yasalar değişmeksizin varkalırlar.

Var olanın bir sureti bir de süreci vardır. Süreç kendini görüngü biçiminde dışlaştırırken, sürecin kesintisizliğini sağlarlar. Süreç dediğimiz bir iç bağlantılar örgüsü, zorunlu aşamalar silsilesi, **"kapsayıp-aşma"** biçimindeki bir değişimlerin olduğuna işaretler. Bu değişimler, ortaya çıkan görüngüler geçici olduğu için bilme-anlama buna aşkın olmalıdır, geçicilik içinde kalıcı olan bulunmalıdır. Ancak o zaman görüngüler anlamlı bir bütünlüğe kavuşmuş, bilinip-anlaşılmış olur.

İnsan davranışlarını ve eylemlerini **"içinde bulunduğu hal, niyeti ve mizacına göre"** gerçekleştirir. ancak bu hakikatin derinine indiğimizde birer sabite olarak varoluşsal-evrensel çatışkı odaklarını görürüz: Bilinçaltı-bilinç, geçmişin deneyimleri ve belirliliği ile geleceğin belirsizliği, ve Güvenlik-Özgürlük kutupsallığı.

Bilinçaltı-Bilinç karşıtlığı insanın farkındalık derecesini gösterir. Aslında bilinçaltı ve bilinç diye iki ayrı olgu yoktur. Bir ve aynı enerjetik olgunun kendi içinde iletişimsizlik yaşamasıdır, bir kısmının kendi kendine kapalı halde olma durumudur.

Geçmiş-gelecekkarşıtlığı kendini anda gösterir. Etkiler, gerçeğin kendisi hep andadır, an daimdir: sadece ana müdahale edilir, anda etki alınır, an duyumsanır ve an deneyimlenir. Geçmiş hafızada saklanır, deneyim yoluyla tinselliğimizde içselleşir. Bilinçaltı buradan beslenir, başka bir ifadeyle geçmiş bilinçaltının evidir.

İnsanın bir geleceğinin olmasını bilmesi onun geçmişle olan ilişkisini diri tutar. Bu durum onu hem kaygılandırır hem de umutlandırır. Kaygılar insanda geçmişe, geleneğe sığınmaya; ümit ise dine, ideolojiye ve boş hayallere de yöneltir. Duygu olarak geçmişten özlem ve pişmanlık, gelecekte ise ümit ve korku gelir. Her iki durumda yaşanan duygu kendi karşıtıyla beraber gelir. Bu, insanın kuşku duyan, "berzah"da bir varlık olmasının gösteren belirtidir aynı zamanda.

Üçüncü olarak Güvenlik-Özgürlük karşıtlığıdır. Bu olgu varoluşsaldır; yani iradeyle oluşturulup iradeyle, gayretle ortadan kaldırılamaz. Diğer ikisi tinseldir. Şunu demek istiyorum; insanın bilinç işletiminin ve bilinç

durumununkendi yaşamı üzerindeki hükmü bizzat insanın kendi kavrayışı gücü ve sorgulayıcı çabasıyla kırılabilir. Başka bir ifadeyle iradenin hükmü altına alınabilirler. Diğer ikisi bu olgunun yansımalarıdır. Göstergesini şöyle ifade edebiliriz: eğer Güvenlik-Özgürlük karşıtlığı olmasaydı, insanda bilinçaltı olur muydu, gelecek kaynaklı tedirginlikler, geçmişe dair duygular yaşam şansı bulur muydu? Aslında gerçek olan şudur; sadece bir enerji döngüsü ve onun yaşamın belirli yönlerde tezahürü var.

Güvenlik kavramı daha çok korumaya, elde edileni saklamaya ve tutunmaya yöneliktir. Peki! Bu gereksinim nerden doğuyor? Yaşamın doğasından. Çünkü sürekli bir dönüşüm, halden hale geçiş, var olanı terk edip yeniye karşılamak zorunluluğu var. Bu varoluşun yasasıdır, ilahi bir kudrettir; varlıktan yokluğa, imkandan mümkününe kendi üzerine katlanarak süregiden bir akış var.

Bu akışın durdurulamaz, dönüşümün önüne geçilemez olması, var olan her şeyin elden gidebileceği gerçeği insanı tedirgin eder, geleceğe dair kaygılar üretir.

Oluşan her yeni durum insana bir sorudur, bir meydan okumadır, bir sorumluluk yüklenmesidir. Toplum halinde yaşamının otoritesine uymak, gereksinimlerini karşılamak, kendi yetilerini gerçekleştirmek gibi sonu gelmez sorunları göğüslemekle yüz yüze gelir: Seçim yapmak, karar vermek, kendine bir yön vermekve bunu bizzat kendi eylemleri ile yaşama geçirmek ve sonuçlarına katlanmak zorunda olduğunu fark eder.

İşte burası insanı tutunup kalmak ya da seçimleri ve eylemleriyle varlığını gerçekleştirmek için karar vermekle yüz yüze geldiği ayrım noktasıdır. Yakından baktığımızda bu “anın da” daim olduğunu görürüz. “En güzel ölçüde yaratılmış” olmakla, “esfelisafiline atılma” ikileminin oluştuğu durumdur. **“Biz insanı en güzel biçimde (ahseni takvim) yarattık, sonra da onu düşkünlerin en düşüğüne/aşağıların en aşağısına attık. İman edip barışa/hayra yönelik işler yapanlar müstesna” (Kuranı kerim.95/ 4-6)**

Seçimlerimizde özgürüz, ama seçtiklerimize bağımlıyız. Seçimleri değiştirebiliriz, ama her seçim de yine seçtiklerimize mahkumuz: seçimlerimiz kaderimize dönüşür.

“Seçmek” yaşamın akışına kendi özgünlüğümüzle katılmak, onu etkilemektir; söz konusu adımı bilincimizle, özgür irademizle ya da sürüklenerek, “sığınarak”, “tutunarak” yaparız: inandıklarımızdan, alışkanlıklarımızdan, geleneklerimizden, ... vazgeçmek istemeyebiliriz. Ancak yaşamın akışı böylesi sınırlı, varsayımsal, keyfi seçim ve kabullere bakmaz, bu yapay dirençleri er-geç kırar, tutunup-yapışmaları gözer. Varoluşun evrensel yasaları kendi hükmünü sürdürür.

Dönüşümün hükmünün gücü karşısında dirençler, yaşamın her alanında ortaya çıkar. Bu karşı çıkışlar kaçınılmaz olarak güvenlik merkezli anlayış ve tutumları doğurur. Başka bir açıdan söylersek, güvenlik odaklı anlayışlar her türlü değişimi tedirginlikle karşılar. Değişim, var olanı bir anlamda ‘tehlikeye’ atma halidir, güvenliğin kaybedilmesi olasılığıdır.

Ancak bir olgu kendi karşıtıyla vardır ve onunla karşılıklı bağımlılık, “muhtaçlık” içinde güvende olabilir. Güvenlik özgürlükle kendini dönüştürüp kapsamını genişletir, donup kalmasını bu yolla esnetip canlı kalabilir. Özgürlükte bir keyfilik, düzensizlik, sorumsuzca dağınıklık içinde yozlaşp çürümekten ancak “Güvenlik” gücüyle kendini koruyup geliştirebilir. Bu denge yaşamın doğal eğilimidir, ancak farklı yönelimli iradeler, çıkarlar, iktidar hırsları bu eğilimi tek yönlü olarak bozmak isterler. O zaman da karşıt kutbun direncini harekete geçirmiş olurlar. “Güvenlik” ne kadar çoksa özgürlük o kadar azdır, özgürlük ne kadar “oksa” güvenlik o kadar az.

Güvenlik özgürlük yoluyla süregenlik, kalıcılık kazanırken özgürlükte güvenlik yoluyla gerçeklik-nesnellik kazanabilir.

İnsan doğayı kendi gereksinimleri için dönüştürüp kullanmaya başladığında artık doğaya aşkındır. Doğaya aşkınlık doğanın da olanaklarını kullanarak yeni bir doğa yaratmaktır; bu költürdür.

Doğayı dönüştürmek, toplu halde yaşamak zorunda olan insan toplumsal yaşantıya özgü olgular, yaşam biçimleri; gelenekler, dinler, bilim, sanat ...yaratırlar. Bu olgular hem insanın yaratımı hem de kendisinin yaratılmasının nesnel-tinsel ortamı ve koşuludur.

Bu olguların gerçeklik kazanması; yaşama katılması, kendini yenilemesi gerekir. Yaşama daha geniş alan açmak, bireyin kendini gerçekleştirmesi, toplumda güven ve özgürlüğün varlık kazanması için “bu ikinci doğanın” güçlendirilmesi, üretken kılınması zorunludur.

Yaşamsal süreçlerin anlaşılması akılsal bir edim olarak düşünce üretilmesidir; onun inşa edilmesi ve yönlendirilmesi ise düşünsel sistemler, projeler, yeni fikirler oluşturulmasını gerektirir. Dönüştürücü irade eylem aittir; eylemler dönüşümün fiziki temeli, düşünceler ise onun ruhu, yönlendiricisi, akli gibidir.

Bütün bunlar bir geleceğin olması gerçeğinden ve onun dayatmasından dolaydır. Şimdi olmayan, ancak mutlaka gündem olacak geleceği tasarlamak, düşüncenin öngörülerde bulunmasını, projeler oluşturmasını, kendini sistemli hale getirmesini gerektirir. Sistemleşme pek çok bileşenin ve olanağın uyumlu kılınması demektir.

Düşünce her türlü eyleme eşlik ettiği için onun özgür ve özgürleşmiş olması önemlidir. Eylem dönüştürücü kudret olarak düşünsel ilke, bilinçli amaç ve yöntemin birliğidir. Düşünsel ilke eylemi bilinçli-farkındalıklı, amaç onu kararlı, yöntem ise disiplinli kılar.

Toplumsal yaşamın inşası söz konusu olduğunda bu söylediklerimize varoluşsal bir ilkenin zemin oluşturması gerekir; bu Adalettir. Adalet bir ilke olarak farklı olanların birbirleri karşısında haklarının korunmasının yoludur.

Her eyleme eşlik ettiği için aslında en yüksek, en kapsamlı eylem düşüncedir. Ancak o kendisini tek yanlı, öznel bir temele; çıkara, inanca, etnik, ideolojik, geleneğe bağlı olarak işletirse nesnelliğini-objektifliğini kaybeder. Daha başlangıçta tikel bir zemine, sınırları önceden belirlenmiş bir inanca bağlanmış olan düşünsel bir yolculuk, anlayış asla hakla buluşamaz, onun edimlerinden adalet doğmaz. Kendini baştan belli sınırlara hapsetmiş düşünsellik ideolojikleşir.

İdeoloji bütünlüğü dışlayan, sınırlı bir zeminde temellenmiş, kendini bu yolla bütünlüğe dayatan, hayatın her alanına yönelik kesin doğruları olduğunu ileri süren ve buna göre gelecek ütopyası sunan sistemleşmiş düşünsel bir çatıdır. İdeolojik bir akıldan özgür düşünsel üretkenlik çıkmaz, buna izin veremez. Çünkü o dogmaları, tasarımları, nasıl düşünülmesi gerektiğinin çerçevesini önceden belirlemiştir. Bu bağlamda dayatmacı olmak zorundadır, farklı düşünce ve anlayışların varlığına

tahammül edemez. Çünkü sorgulamaya açık olamaz; anlayışını, ideolojik dogmalarını, donuk kurallarını yaşamın canlı akışına giydirmeye çalışır.

Sorgulamaya dayanamayacağı için her türlü eleştirel yaklaşıma düşman kesilir, karşıtlarını, eleştirenleri kolayca hain, akılsız ve kötü niyetli olmakla suçlar.

Düşüncelerin birbirlerini sorgulayarak, irdeleyerek, eleştirerek kendilerini test etme olanağının olmadığı yerde ucuz kahramanlık söylemleri, öznesi belirsiz düşmanlar yaratılır.

İdeolojikleşmiş bir akıl (anlayış) sorun çözerken de doğasına uygun yöntemler uygular: ikna etmek, rıza oluşturmak yerine güç kullanmak temel yöntemi olur. Sonuç olarak buradan da gerginlik, farklı olana karşı güvensizlik ve kutuplaşmak kaçınılmaz olur.

Özgürce fikir üretiminin olmadığı, fikirlerin birbirini tetiklemediği; evrensel değerlerin işletilmediği, farklı olanların rızasına saygı duyulmadığı bir ortamda insani değerler canlanamaz.

BİR'DE DONMAK BİRLİK'TE AKMAK

Güvenlik ve özgürlük; bilincimizi sürekli gerilimlere sokan ve varoluşumuzdan fıskıran iki yaşamsal güçtür. Biri diğzerinin hem karşıt kutbu hem de vazgeçilmez eşı. Güvenlik, kazanımları korumak eksenli davranır; biriktirmek ve biriktirdiklerini koruyup dokunulmaz kılmak onun temel eğilimidir, dolayısıyla tutucu, tedirgin, kapalı ve hesaplıdır; bağrında öfke ve saldırganlık tohumları taşır. Özgürlük ise var olan sınırın ötesine geçmek, bilinmeze dalmak, riskleri göze almak ve kazanımlara kölece bağlanıp kalmaksızın onu gözden çıkarma enerjisi ile yüklüdür.

Ne toplumlar ne de bireyler bu iki kutuptan birisine yok sayamazlar, daha doğrusu bu doğal dinamiklerin etkisini yaşamlarının dışına itemezler. Çünkü bunlar insanların öznel seçimlerinin bir ürünü değil, yaşamın kendini gerçekleştirmesinin hem kaynağı hem de ereklridir.

Toplumsal düzeyde özgürlük ve güvenlik sorunu politikanın, hukukun, devletin, tarihi anlamının ve anlamlandırmanın alanına düşer... Bu alanlarda söz söylemek çok yaygın, ayrıca heveslisi de oldukça fazla... Fikir üretmek değil, ama fikir ileri sürüyormuş gibi yapmaya, dünya ve ülkeye çeki düzen vermek gibi **büyük büyük** konular hakkında ileri geri konuşmaya, kendine bir karşıt belirleyip onun üzerinden içindeki öfkeyi boşaltarak "ağzının payını vermek" gibi ucuz ruhsal doyumlar sağlamaya çok yatkındır. Söylediklerinin sorumluluğunu üstlenip buna uygun özverilere katlanmak gibi bir zorunluluğun olmaması, istendiğı an istendiğı gibi demagogik söylemlere sığınma olanağı sunması, normal olarak konuşmayı beceren her kesin kendini ifade etmesine de malzeme sunmasından dolayı bu alan insanlara çekici geliyor.

Somut insan hakkında konuşmak daha sıcak ve anlamlı; çünkü onların anlayışları, düşünce biçimleri ve bunların pratik yansımaları üzerine fikir üretmek daha yararlı oluyor. Böylece söylemlerin kaynağı daha zengin, hedefi daha belirgin oluyor.

Aslında birey kendi kendini fethetme, başka bir deyişle egosunun bağlarından kurtulma yolunda adımlar attıkça vicdan uyanmaya başlıyor. Vicdan güçlendikçe külyutmaz bir yargıca dönüşüyor. Yargılayan ve yargılanan (kendi edimlerini sorgulayan ve gözeten anlamında) aynı olunca insan kendi kendiyile barışık hale geliyor. Sorumsuz tek bir söz,

bedelini ödeyemeyeceği tek bir fikri ileri süremiyor. Bu halin manevi getirisi ise; içsel özgürlük, huzur ve kendinden eminlik oluyor.

Kendine açık olan insan dünyaya açıktır; kendine karşı sorgulayıcı olan kimse başkalarının her türlü gözlemlerine karşı sadece esnek ve anlayışlı olur.

Açıklık ve sorgulayıcılık birbirini besleyen ve bütünleyen iradi birer tutumdur. Her ikisi de insanı hakkı gözetmeye, gerçeği anlamaya tutkulu bir biçimde yönelttiği için aynı zamanda ahlakidir de. Eğer insan somut olarak nedir diye sorulsa (Biyolojik anlamda değil) benim yanıtlım şu olur: O bir ahlak ve irade varlığıdır, bu onun tanrısallığıdır, biricikliğidir, kendi öz varlığıdır.

Güvenlik ve özgürlük kutupsallığının armonik halde bulunması bu tanrısallık yanımızın ne derece yetkin kullanıldığına bağlıdır. Bunun ilk koşulu uçlarda yapışıp kalmamak, dengede bulunmaktır. "Dengede Kalmak" bir uzlaşmacılık değil, herkesle ve her yönle yapay olarak uyum sağlamak, "durumu idare etmek" gevşekliği hiç değil: Dengede kalmak bütün uçlara karşı eşit mesafede durmaktır: Biri adına diğerini inkâr etmek, ya da birisine yapışıp onu yüceltip diğerini aşağılamak hiç değil. "Dengede olmak bütün uçlardan eşit ölçüde beslenebilmektir."

Aslında bu varoluşun bir yasası, insan hariç her şey her durumda böyledir. Yanlış yapma, varoluşun doğasını keyfimize göre değiştirebileceğimiz zannı biz insanlara ait bir tutum olduğu için gerginlik, öfke ve mutsuzluk yaşamımızdan hiç eksik olmuyor.

Dengede kalabilmek özgürlüğün edimselleşmesidir, uçlardan birisine yapışıp kalmak ise bir "güvenlikte olma" yanılsamasıdır.

Her şey bir Bir'dir ve bu ölçüde de bir çokludur. İster bir çöp kırıntısı, ister bir taş parçası, ister bir gök cisme; ya da bir insan, olay, kurum,

toplumsal organizasyon olsun durum böyledir, yani bir oklular birliğıdir. Çünkü her şeyin bir biçimi, nitelikleri, bileşenleri, işlevi, uzamı vardır. Bu durumda bir olguyu, olayı, toplumsal süreci veya bireyi anlamaya çalıştığımızda bu yönlerin tümünü göz önüne almak zorunda kalırız. Sadece kendi gördüklerimizi, kavradıklarımızı ya da bize uygun düşen yanlarını kabul edersek gerçeğı olduğu gibi kavramamız ve kabul eder duruma gelmemiz mümkün olmaz. İşte bu nokta insanın eylemlerinde ve tutumlarında yanılsamaların, yanlışların, korkuların, öfkelerin ve saldırganlıkların kaynağını oluşturur.

İnsan olarak kendimizi ilk önce bedenimizle tanırız. Daha sonda farkındalıklar ortaya çıkmaya başlar; aidiyetlerimiz, inançlarımız, alışkanlıklarımız, çıkarlarımız, amaçlarımız ve beklentilerimiz şekillenir, değerlerimiz oluşur. Kendi kendimize "ben kimim" veya "ben neyim" diye sorsak büyük ölçüde bu öğelerin toplamından ibaret olduğumuzu söyleriz. Bunların her birisinin kendine göre dirençleri, yönelimleri, talepleri vs. vardır. Zaman zaman birbirleri ile çatışır duruma düşerler, çünkü doğaları farklıdır, günlük yaşamın akışı içinde birisi önem kazanıp diğerine baskın duruma gelebilir. Örneğin çıkarlarımız değerlerimizle gelişkili duruma düşebilir, ya da amaçlarımız aidiyetlerimizle karşı karşıya gelebilir.

İster toplumsal ister kişisel yaşamımızda olsun böylesi 'karşıtlıklar'la yüz yüze geliriz. Yaşam kendini tekrarlamaz, yeni olanaklar yeni sorunlarla beraber gelir. Bu durum bizleri yeni tutum belirlemeye zorlar. Doğal olarak güvenli ve tanıdık olduğu için hemen bildik yöntemler ve araçlar kullanılır. Ancak eski olanaklar yeni koşullara yanıt vermekte yetersiz kalınca ikircim ortaya çıkar. Bu an kuşkuların, korkuların ve gerginliklerin ortaya çıktığı; öfkelerin kabardığı, hoşgörüsüzlüğün yükseldiğı dönemlerdir. Doğal olarak karşıt eğilimlerinde filizlendiğı bir süreçte başlamış olur.

Biçimi ne olursa olsun yaşamın akışı içinde tavır belirlemekten kimse kaçınamaz; bu ister edilgen tarzda olsun ister etkin ve yönlendiren biçimde. Tavır olmak bir duruş noktası belirlemek demektir. Durduğumuz yer tavrımızın karakterini belirler. Çoğunlukla olduğu gibi aidiyetler, inançlar, önyargılar, vb. birer duruş noktaları haline dönüşürler. Bu durum bizi "belirli başlangıçtan" hareket etmeye zorlar. "Belirli Başlangıçlar"la başlamak daha baştan kendimizi kilitlemek anlamına gelir. Dikkatler karşımızdaki olgunun doğasına değil, yapışıp kaldığımız, elimizde hazır getirdiğimiz "güvenli" olduğuna inandığımız araçların korunmasına yönelir. Varoluşun kendi gücü bizi bir kez daha ikircime sokar; Ne yapmalı? Güvenlik-Özgürlük diyalektiğinin gerilim süreci nasıl aşılmalı?

Her eğilimin ve varlığımızın her parçasının kendine göre bir güvenlik kalkanı vardır: Örneğin alışkanlık bir güvenlik gücüdür; günlük yaşamın sorunsuzca akması için. İnanç, aklın kuşkuya karşı oluşturduğu bir güvenlik şemsiyesidir. İdeolojik saplantı geleceğe yönelik korkulara karşı; aidiyet duygusu ise dışlanmaya, yalnızlığa karşı bir sığınak işlevi görür.

Bunların tümü birer güvenlik bağlarıdır. Bağ oldukları ölçüde de kişiye bir rahatlık verir, ama diğer yandan da farklı ve yeni olan karşısında korkuya kapılmasına yol açar. İşte bu noktada özgürlük kendini dayatır. Özgürlük güvenliği terk edebilme cesareti ister. Biz insanlar bu büyüğü kavramı çokça kullanırız, onun gerçeğe dönüşmesi sorumluluğu ile yüz yüze geldiğimizde panikleriz.

Özgürlük keyfilikle karıştırılıyor. Özgürlük sorumluluk üstlenmektir. Ve sorumluluk üstlenmek insanı tedirgin eder; çünkü sorumluluk üstlenen hesaba çekilmeyi de kabul ediyor demektir.

Yazının başındaki fikri tekrarlama pahasına bir daha söylemek gerekirse Güvenlik ve Özgürlük birbirine karşıttır, ama bu diyalektik bir karşıtlıktır. Güvenlik yaratmayan bir özgürlük özgürlük olmadığı gibi, özürlük getirmeyen bir güvenlikte güvenlik olamaz.

Bir'deki çokludan sadece bir boyuta yapışıp kalmak bilinci deccal yapıyor (tek gözlü). Eylemler bilincin suret kazanmış, maddi biçim almış halleridir; bilinç ise eylemlerin ruhu, bunlar birbirinden ayıramaz. Bilinçteki tek boyutluluk eylemde kendini dayatma ve şiddet biçiminde gösterir, inançta taassup, ideolojide ise farklı olana düşmanlık biçiminde.

Biz insanlar Güvenliğimiz ve Özgürlüğümüz hakkında çok duyarlıyızdır. Güvenlik adına; aidiyetlerimiz, alışkanlıklarımız, inançlarımız, ideolojik saplantılarımız konusunda ne denli sıkı duruyorsak bunlara dokunulması karşısında veya bunları değiştirmek durumuyla yüz yüze geldiğimizde o denli öfkeli ve tahammülsüz oluruz. Bir o ölçüde de diyaloga kapalı, ötekini anlama çabasından uzak kalırız. Farklı olan bir tehdit olarak algılanır, sonuç; farklı olana yaşam hakkı verilmemelidir noktasına geliriz.

Bu kaskatılığı aşmanın biricik yolu olguyu anlamaktır, Bilincin ışığını doğrudan sorunun üzerine yansıtarak, Hak olanı bulup buna uygun tutum

belirleyerek. Bu yol özgürlüğün kendini adım adım edimselleştirmesidir. Güvenliğin sadece kaimlik değil daimlik olması gerektiğinin kabul edilmesidir.

Bireyler ve bireylerden oluşan topluluklar olarak pek çok farklılıklarımız var, bunlar ne kadar uzlaşmaz gözükse de. Ama buna rağmen hem dışımızda hem de içimizde birlikte yaşamak zorundayız. Tekil bireyler olarak tüm yeti ve eğilimlerimiz birbirine muhtaçtırlar; insanlar ve toplumlarda öyle... Nerde bizim gibi olmayanı ret, karşılıklı bağımlılık ve muhtaçlık inkârı varsa orada öfke, şiddet, yıkım ve mutsuzluk var demektir.

Bütün olumsuzluklara rağmen varoluşun doğası hak olanın yaşamın dokusuna sinmesini, özgürlüğün kaçınılmaz olarak adım adım edimselleşmesini gerektiriyor, öyle de oluyor.

Mitolojik söylemler bilimsel ve filozofik söylemlerden daha sıcak ve canlılar; kuru formüller sunmazlar, çocuk masalıymış gibi anlatımlarıyla birer açık yapıt gibidirler. Bireyler bunları zihinsel birikimlerle, akıl yürütmelerle değil daha çok deneyimleyerek anlarlar. Onun için zamana aşkındırlar, her bireyin kendi özgün eylemleri ile yeniden ve yeniden anlamlandırılırlar, geleneğin diliyle söylersek tevil edilirler.

Bir-iki örnek:

“Rab insanların yaptığı kentle kuleyi görmek için aşağıya indi. ‘Tek bir halk olup aynı dili konuşarak bunu yapmaya başladıklarına göre, düşündüklerini gerçekleştirecek, hiçbir engel tanımayacaklar dedi. Gelin, aşağı inip dillerini karıştıralım ki, birbirlerini anlamasınlar.” (Tevrat; Yaratılış, 11/5-7)

“Ey insanlar! Muhakkak biz sizi erkek ve diğiden yarattık. Ve sizi milletlere ve kabilelere ayırdık ki birbirinizi tanıyasınız...” (Hucurat Suresi; 13)

hakikatler hangi biçimde ifade edilirse edilsin uyarıcı güçlerini kaybetmezler. Onlar kutup yıldızı gibidirler, hiçbir zaman tam olarak erişilmez, ama gerçeğe dönüştürülürler. Tükenmezler; fakat "sema'da" sabit dururlar. Karanlıkta yolculuk yapanlara "kılavuzluk" ederler.

Kutup yıldızı sadece dışarıdaki uzayda değil, iç uzayımızda da var; Aklın sorgulayıcı yöntemi ve Sevginin yaratıcı gücü biçiminde. Bu sonsuz güçlerin yolunu sadece kendimiz kapatırız, ama kendimizden başka kimse de açamaz.

Varlık mutlak anlam Doğru-İyi-Güzeledir. Hakikatinde böyledir, ona tanık olmak her insanın kendi emeğinin ürünü olarak onda açığa çıkar. Bunun yolu var, her insan kendi kendinin yoludur, yolcusu da.

"Hakikat ülkesinin yolu yoktur" (J. Krishnamurti.)

GEREKSİNİMDEN KAYGIYA

Kaygılarımız neredeyse soluğumuz, kan dolaşımımız kadar yakındır bize, benliğimizin her yanına nüfuz ederek bütün ilişkilerimizin içine sızabiliyor. Beğenilme kaygısı, başarma kaygısı, gelecek kaygısı, anlatma-ikna itme kaygısı, farklı olma kaygısı... Neredeyse kendi farkındalığımızı kaygılarımızla duyumsarız.

Bunun iyi mi yoksa kötü bir şey mi olduğu sorusunu sormak, herhangi bir yargıda bulunmak yerine, onun nereden kaynaklandığı, iç dünyamızda yarattığı gerilim ve yaşamımızda yol açtığı yüklerin neler olduğunu anlayabilmek daha önemli olsa gerek.

İnsanın insan olarak varlığından beslenmeyen herhangi bir eğilim, beklenti, düşünce, alışkanlık, ... Kalıcı etkisini sürdüremez. İster psikolojik olarak bilinçaltından, ister canlı bir organizma olarak içgüdülerden, ister düşünen bir özne olarak kendini kanıtlama biçiminde görülsün, insanın tüm yapıp etmeleri, onun kendini koruma ve varlığının sürekliliğini güvence altına almaya, yetilerini gerçekleştirme dürtüsüne dayanır. Yakından baktığımızda insanların tüm etkinliklerinin kökünün varlıksal alanda bulunduğu görülür. En olumlu ve onaylanır olanından en sevimsiz davranışlarına kadar hepsi herhangi bir kültür, cinsiyet, coğrafi ve tarihsel koşula bağlı olmayan doğasındaki dürtüden kaynaklanır.

Doğal dürtülerin itkisiyle yaratılan olanaklar yeni kuşaklar için bir ortam olur. Bu kez varoluşsal dürtüler bu olanakları kullanarak kendilerini gerçekleştirirler. Her insanın kendine ait özgünlüğü yok mu, kaynak aynı olduğuna göre herkes aynı kişilik özelliklerine sahip olması gerekmez mi diye bir soru akla gelebilir. Bu durum bir akarsuyun kaynağı ile dere yatağının yönü ve derinliği arasındaki ilişki gibidir. Akarsu kaynağından aldığı enerjiyle kendi yolculuğuna başlar. Zeminin direnci, eğimi onun akış çizgisini belirler.

Her birey günlük yaşamında kendine özgü seçimlerde bulunup özel amaçlar peşinde koşabilir, kendine uygun bir yaşam biçimi oluşturabilir. Bunlar bedensel gereksinimlerinin itkisiyle ve tinsel arayışlarının çekimiyle ortaya çıkarlar (kaynak). Kültürel ortam, cinsiyet, coğrafi koşullar vb. güçler dış koşul olarak işlev görürler.

Kişilik oluşumu varlıksal kaynakla dış koşulların birleştirilmesiyle oluşur. İnsanın özgürlüğü ve özgünlüğü bu birleştirmeyi nasıl yaptığına bağlıdır. O

her zaman kendi içinden kendi olmaya çağrılır. Bizzat kaygılarımız bunun göstergesidir. Çünkü kaygı bir anlamda nesnesiz korkudur ve benlikte oluşan bir çatlaktır. Kaygılar, doğal gereksinimler ve psişik dürtülerle bunları karşılama yetkinliğı arasındaki uyumsuzluktan oluşur.

Gereksinimler ve olanakları, dürtüler ve yetileri benliğimizde duyumsarız. Varlıkları bizim isteğıimize bağılı değıil, çünkü verilidirler. Bunları uyuma getirme ve kendi içimizde devingen bir dengeye getirme derecemiz içsel doyumumuzu belirler. *'Her insan kendi kişiliğinin mimarıdır.'*

Davranışlarda bulunmak zorundayız; bu da dışımızdaki nesne ve insanlarla ilişki demektir. Birden çok öznenin karşılıklı ilişkilerinde tek tarafın istek ve iradesi mutlak olamayacağına, karşı tarafın da direnci ve nitelikleri sürecin bir bileşeni olarak işlev gördüğüne göre yaşantının yönü ve kalıcılığı nasıl sağlanacak sorunu karşımıza çıkar. Sürekliliğı olan bir şeyin aynı anlama gelmek üzere kalıcılığı vardır; süreklilik ve kalıcılık aynı şeydir. O halde neden iki ayrı kavramla ifade ediliyor diye bir soru sorulabilir. Çünkü her olgu hem varlığını sürdürür hem de farklı farklı biçimlere girip çıkar: Süreklilik ile dönüşümü, kalıcılık ile varlığını söylemiş oluyoruz. Dönüşüm; ortadan kalkıp yeniden ortaya çıkma süreci olarak yokoluş ve varoluşun birliğidir. Dönüşüm, dönüşen bir gerçekliğin varlığıyla mümkündür. Varlık kalıcı olan, değıişen ise varlığın halleridir. İşte bu nokta insandaki kaygı duygusunun nesnel temelini oluşturur.

Kendi kendini fark eden insan bir geleceğinin olduğunun da farkındadır. Geleceğin farkında olmak aynı anlama gelmek üzere şu anda elimizin altında olan olanakların elimizden çıkabileceğini, değıişeceğini de bilmektir. Şu anki *varlık* yok olacak, şu anda *yok* olan ise günü geldiğinde var olacaktır. Çünkü olacak olan şu anda varolanın içinde potansiyel olarak bulunmaktadır. O halde şimdi ve geleceğin bu diyalektiğı ve bunun bilinci Kaygı kavramının sadece öznel bir evham değıil olgusal bir gerçeklik olduğunu da bize gösterir.

Geleceğin belirsizliğı ve bunun yarattığı güvensizlik ile şimdinin kesinliğı ve bunun yarattığı güvenlik duygusu karşıt kutuplar olarak insan benliğinde bulunur. Bu çelişkinin doğurduğu dirimsellik kendini günlük

yaşamda da gösterir. Politik etkinliklerde, günlük insan ilişkilerinde, aşk yaşamında kendini ortaya koyar. Bunun en somut göstergesi karar verme anlarımızdır. Karar verme anı deyim yerindeyse Araf'ta bulunmaktır. Çünkü yeni koşulların ortaya çıkmasıyla yaşanagelen ilişkilerin yeniden biçimlendirilmesi kaçınılmaz hale gelir. Beklemek mümkün olmadığına göre karar verilmelidir. Ancak hazırdaki olanaklarla belirsiz bir sürecin yönlendirilmesi söz konusu olduğu için verilen kararın kusursuz olacağının güvencesi yoktur. İnsan ne kadar kusursuzluk peşinde koşarsa o ölçüde tedirginlik yaşar, dolayısıyla hazırda bulunan olanaklarına sınıksız sarılmak ister. Bu durum insanda tedirginlik yaratır.

Yeni olana karşı direnme, eski olana sarılıp kalmak ekonomik, sosyal ve psikolojik kökenli olabilir. Hangi biçimde olursa olsun tutum alma ve karar verme süreçleri bilincimizden geçmekte ve düşünsel bir değerlendirmeye oluşmaktadır. Olguların ve süreçlerin kendi gerçekliklerine uygun şekilde kavranması güvenceli tek yöntemdir. Düşünce, olguları olduğu gibi ele geçirmekte yetersiz kalabilir, önemli olan bunu fark ettiğinde yeni yöntemler arayışına kendini kapatmamasıdır. En tehlikeli tutuculuk düşüncenin kendi özgür ve yaratıcı gücünü kendi eliyle boğmasıdır.

Soyut gibi görülen bu konuları yaşamımızda yok saymak, bilincimize sokmamak mümkün mü? Hayır. Çünkü onlar doğrudan doğruya varlığımızla ilgilidir. Fiziksel olarak varlığımızı korumak ve geleceğe taşımak zorunda kalmamız konusunda bir keyfilik olamaz. Gereksinimler (Doğal ve tinsel) bütün etkinliklerimizin kaynağını oluşturur. Gereksinimin kendisi kişisel seçimlerimize bağlı değil. İnsanlaşma edimi bu gereksinimleri yok etmek değil -onlar yok edilemezler- onları yönlendirebilmekle ilişkili bir süreçtir. İşte bu akış 'Ben'in olduğu, ahlaki niteliklerin belirlediği, özgürlüğün yaratıldığı gerilimli kaynaktır.

Gereksinimler, içimizde arzular olarak kendilerini gösterirler. Arzular fark edilerek; yani hangi araçlarla ve hangi yöntemlerle karşılanacağını bilinci ile isteğe dönüşmüş olurlar. Arzular içgüdüsel, istekler ise organik dürtülere ve düşünsel arayışlara bağlı olmak kaydıyla akılsaldır.

Kaygı genel olarak beklentiye bağlı olarak ortaya çıkar. Emin olamamak, insanın kendi iradesini özgürce kullanamadığı durum olarak görülür. Kararsızlık; eksik bilgiden, sorumluluk üstlenmeyi göze alamamaktan doğabilir. Sebepleri ne kadar çeşitli olsa da genel olarak iki yönlü kaygıdan söz etmek mümkün: Birincisi bireyin kendinden, onun duyarlılığından, sorumluluk duygusundan, iyilikseverliğinden doğan, genel olarak söylersek özveriye dayalı kaygıdır. İnsanın bir yakını için, dostu

için, ulusu ve insanlık için kaygı duyması gibi. Birey burada koşulların iyileşmesi için kendinden bir şeyler katmak, çaba göstermek, özveride bulunmak istemektedir. Buna dışa yönelik kaygı diyebiliriz. Diğeri ise İe Dönük olanıdır: Burada bireyin kişisel beklentileri vardır, dış koşullardan bu beklentilerinin karşılamasını talep etmesi söz konusudur. Birincisi var etme ikincisi ise var olma, korunma kaygısı olarak ayrılabilir. Her ikisi de birbiriyle iç içe bulunur; ancak zanların ve dış koşulların baskısıyla biri diğlerinden ayrıymış gibi algılanabilir. Bu algılamaya bağlı olarak da ilişkiler ve tutumlar belirlenmiş olur.

Herhangi bir olgu ki buna duygu biçimleri de dâhildir, kendi başına, bağımsız ve ilişkisiz olarak bulunmaz. Kaygı, Beklenti ve Gereksinim ayrı ayrı haller olmaktan çok, belirli bir halin almış olduğu biçimler, başka bir deyişle aynı olgunun –varolma enerjisinin- olgunlaşma derecesidir. Kaynağı (gereksinim), ortaya çıkışı-görünüşü (beklenti) ve kendini duyumsatma biçimi (kaygı) hep bizim yaşamımızda gerçekleşir. Yakından baktığımızda bu sürecin Gereksinim ve Kaygı aşamasında irademizin herhangi bir etkisinin olmadığı görülebilir. Çünkü gereksinimler doğal süreçlere bağlı olarak ortaya çıkıyor, kaygı ise bir duygu olarak başımıza geliyor. Duygular yapıp etmelerimiz sonucu başımıza gelirler; iradeyle oluşturulmaz, planlanamaz, siparişle elde edilemezler. İlişkileri yaşama biçimi, buna katılma derecemiz, oluşturduğumuz beklentiler ve yaşamsal ilkelerimiz i içe geçerler. Böylece başımıza gelecek olan duyguların zemini oluşur. Gereksinimlerin itkisiyle etkinlikler gösterip sonuçta belirli ruhsal haller yaşarız; sevinç, üzüntü, sitem, nefret, ...

Bu sıralama mekanik olarak düşünülmemeli. nce gereksinim ortaya çıkacak buna bağlı olarak eylemler yapılacak ve sonunda da bir duygu yaşanacak diye çizgisel bir sıralamadan söz edilemez. Bu daha çok mantıksal bir sıralamadır. Gereksinim gibi beklentiler ve duygularda insani varlığımızın dirimsel birer parçasıdır. Beklentinin kendisi aslında belirli hale gelmiş, bilinçte açığa çıkmış gereksinimdir. Özgürlüğümüzü ve istencimizi Beklenti aşamasında ortaya koyarız. Karşı yönden söylemek gerekirse, gereksinimlerin hangi araç ve yöntemlerle karşılanacağını tasarlamakla beklenti oluşturulmuş demektir; beklenti gereksinimle kaygının birliğinden oluşur.

Varlığımızın bu üç yönü yaşantımızda hiç durmaksızın etkisini gösterir. Bireysel her etkinlik özünde başka insanlarla ilişkide olmak demektir. İlişkinin kendisi hem özne olarak kendimizi gerçekleştirdiğimiz hem de başkalarını etkileyip dönüşüme zorladığımız bir süreçtir. Herkes bir enerji hamuru olarak yaşam içinde suret kazanır. Bireysel yapımızı bir çembere

benzetirsek; bu çemberin merkezine gereksinim, çapına beklenti, çevresine de duygulanımlar diyebiliriz. Beklenti apı ne kadar uzun olursa duygusal yörünge o ölçüde büyük, yaşam alanı da o ölçüde geniş olur.

Temel nokta, beklentinin oluşturulmasında ve karşılanmasında belirleyici gücün kim olacağıdır; çünkü onu belirleyen onu yönlendirir de. Kişisel çıkarlar mı, yoksa hak ilkesi mi? Birincisinde insan dış dünyanın kendi beklentilerine uygun olarak işlevli olmasını ister. Diğerinde ise kendisini gerçekliğin yasallığına uygun, törel yaşamın adil ve hak bilir ilkesine göre işlevli kılar. Birinci tutum bencillik, ikincisi ise erdem üretir. Yakından bakıldığında söz konusu her iki tutumun kendine göre duygusal sonuçları olduğu görülür. Bencillik yanından bakarsak; tedirginlik, insanlara karşı güvensizlik, sakınım, yalnızlık, saldırganlık... Genel olarak söylersek huzursuz ve mutsuz bir iç dünyayla karşılaşırız. Diğerinde ise; kendinden emin, alını açık, anlayışlı, iç huzurlu, sevecen bir halle karşılaşırız. Potansiyel olarak her insan bu özellikleri içinde taşır.

Özne-özne ilişkisi kişiliğin oluşumunun temel alanıdır. İnsanın doğayla olan ilişkisi de var; ancak bu öncelikle onun zorunlu maddi gereksinimlerini karşılamak için yaşadığı bir süreçtir. Doğayla olan ilişki başka insanlarla birlikte olmayı gerektirir; içinde hem çatışma hem de işbirliğini barındıran çelişkili bir süreç. Doğayla olan yana baktığımızda burada zorunlulukların egemen olduğunu görürüz. Başka bir deyişle orada nesnelerin kendine özgü dirençleri, doğanın değişmez yasallıkları söz konusudur. Her zaman geçerli, kişiye ve toplumsal-tarihsel koşullara bağlı olmaksızın etkin olduğu için güvenli bir alandır. Çünkü doğa yasaları ve doğal nesneler nasılsalar hep öyle davranırlar. Onunla ilişkiye giren insanın artık kuşkuyla kapılmasına, beklenmedik yeni bir tepkinin doğacağı endişesi taşımasına gerek kalmaz. *'Doğa zorluk çıkarabilir ama kalleslik yapmaz'*

Doğaya yakın olan insanların ruhsal açıdan daha dingin olmaları, diğer yandan insanın doğaya olan özlemi bu güvenden kaynaklanır. Doğanın güvenirliliği ve yasalarının sonsuzca geçerli olduğu çok eski çağlardan beri fark edilmiş, bunun gözden uzak tutulamayacağı hep hatırlatılmıştır. Dinsel alanda, mitolojik söylemlerde ve felsefi bilincin doğuş aşamalarında doğa güçlerine tapınmak, onların bir ruhu olduğunu söylemek ve aslının ne olduğunu anlamak, aklın aynı gerçeği değişik açılardan ele geçirme çabaları olarak değerlendirilebilir.

“Geçmişten geleceğe

Bir yasa sürüp gider:

Her büyük eylem her ulu düşünce

Kendi acısını getirir birlikte.” (Sofokles, Antigone,)

“nce ne olduysa, yine olacak.

nce ne yapıldıysa, yine yapılacak.

Güneşin altında yeni bir şey yok.” (Tevrat. Süleyman: ‘Vaiz’, 1/9)

“yleyse insanların hoşnutluk ve hoşnutsuzluklarını ve böylece yazgılarının kendisini belirleyen şey Zorunluluk zerine görüşleridir.” (Hegel, ‘Mantık Bilimi.’)

Yaşam hakkında güzel veya kötü gibi belirlemeler yaparız; ancak bunlar yaşamın kendisinin iyi mi kötü m olduğundan çok kendi bireysel deneyimlerimizin belirlenmesinden öteye geçmez. Yaşamı maddi ve manevi dünyanın birliği olarak alırsak hangi yöne ağırlık verirsek o ynn yaşama egemen olacağı bellidir. Ve her birisinin kendine göre i dünyamızda bir yansıması vardır. Kısaca söylersek yaşam kendisini; sevinç, umut, yalnızlık, korku, ... Biçiminde gösterir. Somut etkinlikler ve nesnel varlıklar bu duyumsamaların oluşmasına yol açan araçlardır. Bu araçların nasıl bir anlayışla ve hangi amaçlar için bir araya getirildiği duyumsamalarımızı belirliyor.

Değer lleri, anlayış biçimi, geleceğe yönelik umutlar bizi biz yapan içsel glerimizdir ki, sadece onları yaşayabiliriz. Dışarıda olanlar ise birer hizmetkrdır. İnsan yanılısamalı olarak geçici öğelerin gerçek yaşamı oluşturduğu zannına kapıldığı zaman sonu gelmez bir boşluğun içine düşebilir. Özünde bir anlam varlığıyız ve nesnel şeyler anlam üretmezler; çünkü anlam nesnelerde değil akılda bulunur. Nesnelere bir anlam yklesek dahi bunu yapan bizleriz.

İnsanın kendisiyle ve dış dünyayla kurduğu ilişki onun beklentilerini de belirler. Beklentsiz yaşam olamaz. Kendi isteklerimiz her koşulda verili bir g olarak içimizde bulunur. İçinde istek barındırmayan beklenti olamayacağına göre isteklerimizi nasıl yönlendirip gerçekleştireceğimiz beklentimizin içeriğini belirler.

Gereksinimler olmasaydı diye bir dilekte bulunamayız, o bizim varlığımızın yanan ocağıdır. Bu ocakta neyin pişirileceğine insanın kendisi karar verir.

Yemeğın lezzeti de bu malzemelerin bir araya getirilmesi ve ilişkilendirilmesiyle yaratılır. Gereksinim ateşı kaygı kazanını kaynatarak beklenti yemeğini pişirir. Yaşantı ise bu yemeğın lezzetini tatmaktır.

İÇERDE TEK DIŞARDA ÇOK

Bilme ve anlama yetisiyle donanımlı olan insan bu yetisini değişik biçimlerde ortaya koyar, başka bir deyişle ifade eder: Davranışlar, eylemler, sözler “ifadenin” tekil araçları; sanat, din ve felsefe ise onun bütünlüklü- yöntemli olarak ifadesidir (ifadenin ifadesi). İfadenin bu düzeyine Logos, yani ateşli söz diyebiliriz. Bu kavram üzerinde uzun uzun durmak gerekir, fakat bu ayrı bir yazının konusu olmalıdır. Ancak bir belirleme yapmak gerekirse Logos için kısaca, Tözün-Özün-Sözün birliğidir denebilir.

Logos insanda vardır ve bu onun tüm doğasının ayrıcalığını oluşturur. Fakat ayrıcalık sadece bir şans olarak görülmemeli, çünkü bu yetisiyle farkındalığı olan, özgür olan, mutlu olan insan bunların karşıtlarını da acımasızca yaşayabiliyor. İnsandan başka mutsuzluk duyumsayan, sıkıntıdan boğulan, çektiğı ruhsal acıdan dolayı intihar eden başka bir canlı yoktur. Eğer genel bir sebep söylemek gerekirse insandaki tüm içsel çalkantının; şiddet, acımasızlık, hırs, kıskançlık gibi yıkıcı dürtülerin; yalnızlık, mutsuzluk, aşağılık kompleksi gibi boğucu duyguların; egemenlik özlemi, ayıksı olma, güç ve iktidar tutkusunun yarattığı gerilim ve öfkenin kaynağı bu bilme-anlama yetisidir.

Diyalektik; genel olarak hareketin, başka bir ifadeyle tüm varoluşların değişim-dönüşüm süreçlerinin ilkesidir, ancak bunun bilincinde değildirler. Bunun bilinci, farkındalığı da yine insanda bulunuyor. Bunu söylemekle şu noktaya gelmek istiyorum. İnsan bu düşünme-farkında olma gücüyle bu karşıtlıklar içinde darmadağın olduğu gibi bu karşıtlığı aşarak insani yaratımlar da ortaya koyabilir. Olguların ve olayların bir yanına takılıp kalmak; işte bu durum ruhsal çalkantılarımızın temelini oluşturur.

İnsan özgür bir varlıktır, çünkü iradesi vardır, seçme yetkinliğine sahiptir; kendi seçimleri onun ne olacağını belirler: Donanımları onun olanakları, izlediğı yol ise kaderi olur. İnsan dışında hiç bir varlık kaderini kendisi belirlemez, onların kaderi belirlenmiştir ve onun dışına çıkamazlar. Kaderini belirleyen ve kaderden kadere geçebilen yegane varlık olan

insandır ve o bu anlamda da özgürdür, aynı anlama gelmek üzere sorumluluk üstlenendir.

"Biz o emaneti göklere, yere ve dağlara arz ettik, onlar, onu yüklenmeye yanaşmadılar, ondan korktular da onu insan yüklendi . O gerçekten çok zalim ve çok cahildir. (Kuran-ı Kerim; 33/71)

Felsefi düşünce tarihinde de bilen-bilinen ilişkisi nerdeyse bin yıllara varan bir sürede açıklığa kavuşamadı. Ancak 17. yüzyılda Descartes'le düşünce bir dönüm noktası yaşadı. (Düşünüyorum öyleyse varım.)

"Ama öyleyse ben neyim? Düşünen bir nesne. Düşünen bir nesne nedir? Düşünen bir nesne: Kuşkulanan, anlayan, kavrayan, onaylayan, yadsıyan, isteyen, istemeyen, tasarlayan ve duyan bir nesnedir. (Descartes; İkinci Düşünce.)

Bu noktadan itibaren töz felsefesinden özne felsefesine adım atılmış oldu. '**Ben**' kavramı insanın kendini anlaması, yaşamını anlamlandırması, dışındaki dünya ile ilişkilerini farkındalıklı bir şekilde kurabilmesi için temel bir öneme sahiptir.

İnsanın kendi yaşamına dokunmayan, onu şu veya bu şekilde ilgilendirmeyen bir şey onun gündeminde yer almaz. Tarihe, düşünceye, sanata, politikaya... olan ilğimiz bireysel yaşantımıza etki ettiği ölçüde artar.

Her insan potansiyel bir delidir, fakat aynı zamanda da potansiyel bir dahidir; yine her insan potansiyel bir mutsuzdur, aynı zamanda potansiyel bir sevinç-coşku kaynağıdır. Deli dediğimiz insanlar, insanın içinde olan belirli bir hale, bir davranış biçimine, bir yaşam tarzına uygun olarak yaşarlar, başka biçime geçemezler. Onun için deliler, akıllı bir insan için bir başka akıllı insandan daha güvenlidir, çünkü deli de kurnazlık yoktur. Akıllı dediğimiz insan ise içindeki bu farklı eğilimleri, halleri, davranış ve yaşam biçimlerini yerine göre kullanandır, uyum içinde tutabilmendir. Akıl ise elinde sopası olan bir çoban gibidir: Bir çoban otlattığı keçileri

denetler; sağı sola dağılmasını, başkalarına ve kendilerine zarar vermemesini, başını alıp bir yerlere gitmesini engellemek için onları güder. Akılda içimizde taşıdığımız içgüdülerimizin, değerlerimizin, amaçlarımızın, anılarımızın, inançlarımızın yarattığı karmaşayı düzene sokar. Çobanın elindeki sopa, aklın elindeki iradedir. Ruhsal dünyamızdaki çatışkı dediğimiz nevroitik durumlar, içimizdeki bu keçileri kontrol edemeyecek duruma düşmek demektir.

Burada bir soru karşımıza çıkıyor. İçimizdeki keçilerin kontrolü neden kaybolsun, ya da bu içsel uyum bozukluğu biz insanlardan başka kimsede neden olmuyor? Olamaz çünkü insandan başka tüm varlıklar kendileriyle özdeşler, daha açık ifadeyle onlarda bilinç yoktur. İnsan hem bilir hem de bildiğini bilir. İşte bu yeti ondaki potansiyel deliliğın, yaratıcılığın, acımasızlığın, ilahiliğın, sevecenliğın, nefretin, ... kaynağını oluşturur.

Birer insan olarak bilincimizin içeriğini yoklasak, bilgimizin ne hakkında olduğuna bir göz atsak, kendi içimize kıvrılıp yüzleşmekten korktuğumuz içimizdeki Tekliğimizin ne olduğunu bulmaya çalışsak acaba nelerle karşılaşırız? Öncelikle şu bilme-bilgi ayırımından söz etmek gerekiyor. Engels, "evren bir ilişkiler bütünü" demişti. İlişki ise bir bilgi aktarımıdır. İlişkiye giren öğelerin kendinde olanları birbirlerine aktarmaları ve yeni bir şey yaratmalarıdır. Bütün bilimlere baktığımızda bu gerçekliğı rahatça görebiliriz. Kimyada, fizikte, tıpta, ... Basitçe söylersek bilgi dediğimiz şey hakkında bilgi sahibi olduklarımızın yapıp ettikleridir. Kuş uçmayı bilir, yıldızlar ışık üretilip yaymayı bilir, kalp kan pompalamayı bilir, ağaç meyve üretmeyi bilir, göz görmeyi bilir, ... Peki bizim bilgi dediğimiz, ya da bilim dediğimiz ne ki?

Bütün bunların yapıp-ettiklerini gözlemek, "haa demek ki böyle oluyormuş" demekten daha öte bir şey mi? Bunu söylemekle bilimi ve bilgiyi küçümsemiş mi oluyoruz? Asla.

Bana göre yaşamak duyumsamak demektir. İşte bu duyumsama içtedir ve tektir. Bu duyumsamaları oluşturan bileşenler çoktur ve dışıdır. Bize gelen uyarılar, oluşan algılar, beliren imgeler bir birliğe kavuşup armonik hal alırlar ve organik bir bütünlüğe kavuşup dirimsellik kazanırlar. Böylece yaşamın sürdürölmesine ve giderek yaratılmasına yol açarlar.

Bireyselliğimizin oluşturulması bu süreci izler. Ama bu oluşuma yol açan söz konusu içsel bütünlük nasıl kurulacak? Yöntemli, ilkelere bağlı bir düşünsel süreçle mi, yoksa zanlarla mı? Yaşamak ilişkide olmaktır, ilişkinin olduğu yerde birden çok bileşen vardır ve bu bileşenin hiç birisi mutlak egemen olamaz, yoksa ilişki olmaz. Hegel'in dediği gibi "İlişki bağımsızlığın olumsuzlanmasıdır." Olumsuzlanan bağımsızlık doğada kendini yasalılık olarak, toplumsal yaşamda hak olarak, iç yaşamda vicdan olarak tecelli ettirir. Bunlar bilinçle fark edilir, ancak bu yasalılığa uyup uymamak insanın seçimine bağlıdır. Yasalılığa bağlı olarak davranırsa bunu ilkeli, hakkaniyetli, adil, tutarlı, akıllı, ... diye niteleriz. Keyfe göre davranırsa saçma, yanlış, haksız, ... gibi kavramlarla belirleriz. Bunun psişik karşılığı da kendine göre oluyor. Onun için "özgürlük zorunluluğun bilincidir" denmiştir. Ve özgürlüksüz bir mutluluk, coşkulu, huzurlu bir iç yaşam mümkün olamaz. Keyfiliğe dayalı, başka bir ifadeyle hakkaniyete dayanmayan, ilkesiz, arzularının yönlendirmesi ile haz arayışı giderek doyumsuzluk, anlamsızlık, boşluk, ... doğurur. Haksızlığa dayalı davranışlar kendilerini ancak güç aracılığı ile var edebilirler, ama kendileri de bu cehennemde yaşarlar.

İstediklerimiz dışarıda ama isteyen içerde; kıskandıklarımız dışarıda ama kıskanan içerde, ele geçirmek istediklerimiz dışarıda (şöhret, makam, para, güç, ...) ele geçirmek isteyen içerde. Belki de insanın en zavallı trajedisi burada yatıyor. Arayanı aramıyor, isteyen istemiyor, mutlak anlamda tek (yalnız değil) olduğu halde tekliği ile yüzleşmeye katlanamıyor. Çünkü onlar hep dışarıda, asla seninle bir olamazlar, ancak bir olduğunu zannedersin; belki doyarsın, ama tatmin olmadığını görürsün. Tatmin olmadığın sürece yeniden aynı şeylerin peşinde koşarsın ve bu kısır döngü çapını büyütürken sürer gider.

Tarihte pek çok ünlü imparator, gözü dönmüş güç düşkünleri, şöhretine tapanlar yakından izlendiğinde ne halde oldukları görülebilir. Bunlar için dünya iki kısma ayrılır, ele geçirdikleri bölüm ve ele geçiremedikleri bölüm. Ne yazık ki elde edemedikleri bölüm, her durumda elde ettikleri ile sınırdadır. İşte o elde edilemeyenler onlar için her zaman bir tehlikedir, bir tehdit unsurudur. Yok edilmesi gerekir, yani ele geçirilmesi gerekir. Ele geçirebilirler, fakat ne yaparsa yapsınlar hep ele geçiremedikleri bir alan kalacaktır ve bunlar bir tehdit unsuru olmaya devam edeceklerdir. Bu ruh haline kapılmış olanların her "başarısı", onlar için bir kaygı nedenidir, egemenliklerinin genişliği tedirginlikleri ile doğru orantılıdır.

Tekliğın őr       baskısı, sahip olunanların   ğalması ile ortadan kalkar zannediliyor, eldeki g  ce dayanarak birileri   zerinde egemenlik kurmakla sevgi boşluğ   doldurulur sanılıyor. Bu durum sevgi konusunda da belirgin y  zeyselliklere yol açıyor. Bize yalnızlığımızı unutturduğ       de insanları sevdiğimizi zannederiz. (Yalnızlık, Tek olmayı başaramamaktır.) Tekrar pahasına olsa da s  ylemek zorunluluğ   ortaya çıkıyor; "Kendini bil, aslını bul." Ancak; **"Arayanı aramadığın s  rece t  m arayışın anlamsızdır."**

İnsanın anı yaşaması b  y  k bir başarı olsa gerek. Aklımız, hayallerimiz hep bir yerlere kaar. Geçmişe, geleceğ  , bir anıya, kafamıza takılı bir soruna, ... Basit bir deneme, bir insanı dinlerken, bir kitap okurken kendimizi devreden çıkarıp sadece ona odaklanabiliyor muyuz? Dinlediklerimiz veya okuduklarımızı belleğimizdeki tortularla kıyaslamadan kaç dakika geçirebiliyoruz? Kendimizi anlatmak isteğ     z  m  zde var,   nk   anlaşılmak istiyoruz, aynı istek karşımızdaki bilinç içinde geçerli. Alış veriş kanalları tıklalı olursa (yargılayarak ve kıyaslayarak dinlersek, okursak) iletişim m  mk  n m  ? Bu durum hem bireyi hem de ilişkiyi b  ler, dolaşım kanallarını daraltır. "Mutsuz Bilinç" parçalı bilinçtir. Buna "Metafizik Arzu" diyenlerde var.   nk   bilinciniz parçalandığında enerjisi dağılır, eyleme, o ana, varolan noktaya, gerekliğ   odaklanamaz. Yaşam yanı başımızdan akıp giderken biz tedirginlikler,   fkeler, kıskançlıklar, hırslar içinde kıvrana dururuz.

İnsan kendi hayal kırıklıklarının, hatta mutluluk ve mutsuzluklarının koşullarını da kendisi yaratır. Beklentilerin gerçekleşmemesi hayal kırıklıklarının nedenidir. Beklenti dışınızdaki d  nyanın sizin isteğinize g  re d  nmesini ummaktır.   nemli olan beklentinizin gerçekleşip gerçekleşmemesi değil, bu beklentiye neye g  re niçin oluşturduğunuzdur. Birileri gibi olmak mı? Bir yerlere kendinizi kabul ettirmek, kanıtlamak mı? Kendinizi bir şeyleri başarmış olarak g  sterip sağ  -sola kabul ettirmek mi? Diyelim ki bu yolda adım atmayı başardık, sonra yeni hedefler, bir daha yeni hedefler, ve her seferinde gelineen noktayı koruma kaygısı. Gelineen noktanın g  vencesi ise daha ileri "  st" pozisyonlar yakalamakla sağlanır zannı insanı ne hale sokar?

Yanlış anlaşılmasın; hedefsiz mi yaşamak gerek, başarılı olmak anlamsız mı? Hayır, tam tersine bunlar son derece heyecan verici ve hoş yaşam deneyimleridir. Önemli olan kendi varlığının anlamını buraya mahkum etmemektir. Şöyle düşünüyorum: eğer bir şey yapmak istiyorsam elimden geleni ortaya koyarım. Geldiğim nokta ne olursa olsun, bulunduğum yerle barışık olmak isterim.

Eğer samimi iseniz bu mümkündür. Samimiyetin ölçüsü ise sizsiniz, bir şeyi kendiniz için yapıyorsanız samimisiniz, eğer başkası için yapıyorsanız, başarılı olsanız bile içinizde oluşan durumu ve gelişen süreci izleyin. Bu tür ifade beni rahatsız ediyor, sanki nasihat veriyormuş gibi, böyle bir ölçüsüzlüğe düşmek istemem, başka türlü ifade edemediğimden. Yaşamı bize sunulan bir armağan olarak görüyorum, bu armağanı iyi kullanıp kullanmamak tümüyle bizlere bağlı. Ya çektiğimiz acılar ne olacak diye karşı çıkılabilir, eğer hayatın acısı olmasaydı hiç tadı da olmazdı. Kaybetme korkusu ve kazanma hırsı temel korkulardan birisi; insan kendini kendinden başka bir şeyle özdeşleştirmedeği sürece, Ben'in sonsuzluğunu, küçük küçük sahiplenmelerin dar ve geçici sınırlarına mahkum etmediği sürece içinin sevine dolmaması için bir neden yoktur.

İNSAN KENDİNE YÜK-KENDİNE DOST

Hata yapmayı göze olamayan kendine güven oluşturmaz, kaybetmeyi kabullenemeyen kendini bulamaz. 'Hata yapmak' ve 'kaybetmek' yaşamın can suyu, her insan her zaman bu deneyimi yaşamakla yüz yüzedir. Mademki "Allah her an bir şendedir"; yani varoluş halden hale geçip kesintisizce dönüşüp kendinden kendini doğurup durmaktadır, İnsan da bu akışın içindedir. Üstelik hem nesne hem de özne olarak... Özgür irade sahibi; "emaneti kabul" etmiş bir sorumlu, kendi hesabını kendi görmek zorunda, içinde yaşadığı dünyaya karşı da görevleri bulunan özne olarak.

İnsandan başka canlı-cansız hiçbir varlık sıkıntı yaşamaz, hırs taşımaz, bunaltıya düşmez. Bu insansal haller biz insanların hem trajedisi, hem de şansı. Trajedisi; çünkü bütün acılarının, mutsuzluklarının, acımasızlık ve yıkıcılığının kaynağı; şansı çünkü bu yolla kendi dehasının, yüceliğinin ve yaratıcılığının da doğduğu yaşam enerjileri. Trajedimiz ve yaratıcı şansımız aslında aynı yaşam enerjisinden beslenir. Arada irademiz var: Bu enerjiyi hangi yönde nasıl kullanacağımız bizim sorumluluğumuzda. Sokrates'in dediği gibi; "yüce şeyler düşünerek -'ve de eyleyerek'- yücelmek de", "aşağıların aşağısına" düşmek de bize bağlı. **"Akli daima şehvetine galip gelen kimse meleklerden daha yüksek, şehveti aklına galip gelen ise hayvanlardan daha aşağıdır."** (Hadis)

Hız. Mevlana yaratıkları üçe ayırıyor; melekler, hayvanlar ve insanlar: Melekleri; "ibadet, kulluk ve zikir yaratılışlarında vardır", diye belirterek onların sorumluluklarının olmadığını söyler. Hayvanlar; "sırf şehvettir, kötülükten kendilerini alıkoyan akılları yoktur", der. "Geriye akıl ve şehvetten mürekkep olan zavallı insan kalır (bunun üzerine teklif vaki olmuş), yarısı şehvet, yarısı melek, yarısı hayvan, yarısı yılan, yarısı balıktır. Balık olan kısmı onu suya doğru çekiyor; yılan olan tarafı ise, toprağa doğru sürüklüyor. Bunlar birbirleriyle keşmekeş içinde ve dövüşmektedirler." (Fîhi Mâ Fîh.)

Bu simgesel bir anlatım; Burada yılan nefsi, toprak ise arzuları ve onu giderecek nesneleri; Balık niyeti simgeler; su ise düşünceyi, tinsel değerleri.

Hakikatleri duyusal araçlarla ve her anlayışın sezebileceği düzeyde anlatmak bilinci keşfe sürükler, çünkü bireyi kendi içine yolcuğa çıkarmak için etkili bir yöntemdir.

İe dönmek ve dışarı kaçmak; biz insanların içinde gerilim oluşturan iki kutup. Benliğimizdeki tüm devinimler, psikolojik çalkantılar bu gerilimden yansıyan duygusal dalgalanmalardır. Bu dalgalanmaları farklı psişik haller olarak duyumsarız; bunalım, sıkıntı, mutsuzluk; sevinç, tutku,  zlem,... vb. İ; yani düşünce -akıl-. Dış; yani beden -arzularımız-, aslında birbirine bağlı ve birbirini tamamlayan aynı varlığın iki yüzü. Bunların etkinlikleri, istekleri ve doyum araçları birbirinden nitelik olarak farklı olduğu için içimizde bir gerilime yol açarlar.

Bedensel arzular kendiliğinden, doğal bir yasalılık altında devinir ve talepte bulunurlar. Düşünsel dünyamız ise iradidir; toplumsal dürtü ve içgüdüsel g lerin denetiminden kurtarılabilirler.

Varlığımızda hangi gücün yönlendirici olduğu yaşamımızın niteliğini oluşturur.  z olarak kendimizden uzak, kendimizle ve çevremizle kavgalı, kısaca kendimize yük olarak; ya da kendimizle ve dış dünyayla dost olarak yaşayıp yaşamayacağımız bu g  odaklarından hangisinin baskın olduğuna bağlı.

Varlığımızın doğal ve iradi olan kutuplarının ilişkileri   biçimde olabilir; ya doğal arzu ve dürtülerin belirleyici olduğu kendiliğindenlik; ya tümüyle dünyadan kopuk, soyut, yaşamın gerçek taleplerine yanıt vermeyen bir ruhsallık içinde; ya da her iki kutbun hakkını vererek ve bunları anlamlı bir şekilde uyuma getirerek bütünlüklü bir anlayışla yaşamak. Hayvanlarda böylesi bir ayrıma gidemeyiz, çünkü onlar kendileriyle tam bir uyum içinde, kendileriyle özdeş biçimde yaşarlar. Ancak farkındalıkları yoktur, kendilerini bilmezler. Varlık kazanmak maddi bir bedene sahip olmak değil, "Faal Akıl" ile kendini yaratmaktır.

İnsan farklı, çünkü o bir bilinç varlığı. Bunun anlamı, insan her ne yaparsa yapsın ona bir düşünce eşlik eder; eşlik etmesi aynı zamanda i dünyasında bir iz bırakması demektir. Bu bırakılan iz bireyin kişiliğine bir yapı taşı olarak yerleşir; onu hem biricik, hem de sorumlu kılar.

Etkinlikler ve eylemler kişiliğin yapılanmasını sağlarken, bu yolla şekillenen kişilik daha sonra o insanın yapıp etmelerinin koşulu haline gelir. Benlik verili varlığımız, kişilik ise benlik potansiyelinden kalkarak oluşturduğumuz kendi yaratımımız olan sosyal bir olgudur. "Sosyal olgu olmak"; sosyal ilişkiler içinde oluşturulur ve sosyal ilişkilere sokularak diğer insanların yaşamına etki eder anlamında...

Kişilik oluşturma sürecimizde nefsanî arzuların mı, yoksa ereğē bağı tinsel değēlerin mi etkin olduğuna bağı olarak kişiliğimizin yerleştii bir merkez oluşur: Her merkez kendine göre bir çeper yaratır.

Umutlarımız, hayatın içindeki duruşumuz, ilgi alanlarımız, algı ve yargılarımız kendi içinde bir bütünlük oluşturur, başka bir ifadeyle kendi içinde sistemattiktir. Merkez derken söz konusu bütünlüğün çekirdeğini kastediyorum. Bu merkez sonunda birbirinin tersi nitelikte iki notada oluşuyor: Ya 'Nesne' merkezli ya da 'Değer' merkezli. Her ikisinin de içimizde kökü var. Bu kökler doğal, varoluşsal olduğu için içimizde devinen iki enerji kaynağı olarak yaşamımızın her zerresine nüfuz edebilirler.

Varız; bir beden olarak, belirli yetilerle donanımlı olarak ve bu yetileri gerçekleştirme iradesine sahip olarak. Bu yetilerin itkisiyle kendimizi inşa etmek sorumluluğı ile yüz yüze geliriz. Yaşama anlam vermek, ya da yaşamın bizden anlam talep etmesi karşısındaki durumumuz, Varoluşçu Felsefenin "Temel Anksiyete" dediğı hakikat bilincimizin kapısını çalar.

Hiç kimse bu gerilimden kaçamaz, ancak erteleyebilir, ya da kendini uyuşturabilir. Kendini uyuşturmanın en kolay ve genel olanı insanın kendine meşgaleler yaratmasıdır: Nasıl? Örneğın; daha çok alış veriş, daha çok seyahat, daha çok eğlence, daha çok cinsellik, ...

Meşgale, başka bir ifadeyle oyalanma; bir gereksinimin doğal karşılığı olmayıp zamanı doldurmak için yapılan etkinliktir. Etkinlik sürecinde insan kendini unuttur, ancak etkinlik bittiğinde boşluk yine kendini duyumsatır. İnsan bu durumda daha önce bildiğı şeyi yapar, bildiğı şeyi yapmak tekrara düşmektir ve tekrar insanı boğar. Bu boğulmadan kurtulmanın yolu dozu arttırmaktır, tıpkı uyuşturucu bağımlılığı gibi. Boşluğu dolduran şeylerin sadece niceliğı arttırılmış olur. Nicelik artışına bağı olarak boşluğun hacmi de büyür. Tekrar nicelik artışı... ve bu kısır döngü devam eder, sonuç; yıkım. Bunaltı, depresif haller, yalnızlık ve tatminsizlik; işte günümüz modern yaşamının en yaygın sorunsalı.

Verili yanlarımız bizi doğal dürtülerin, nefsanî arzuların doyurulmasına yöneltir. Başka bir ifadeyle bizi hep dışarıya, arzu ve isteklerimizin taleplerini karşılayacak nesne ve olgulara doğru iter. Bu, son tahlilde "Nesne Merkezli" bir insan olmaktır.

"Nesne" sözcüğü burada Kavramına uygun anlamında, yani çeşitliliğinin sonsuzluğu yanında bilinç üzerindeki etkisini içerecek biçimde kullanılmaktadır. rnek; iktidar hırsı, şöhret özlemi, kibir duygusu maddi bir şey değil, ama bilince etkisi açısından bilinç için bir nesne işlevi görür. Öte yandan bu ve benzeri tüm nefsanî arzuların varacakları yer maddi nesneye tapınma ve maddi nesneye dayanarak kendini gerçekleştirmek zorunda olduğu için "Nesne Merkezli" demek olgunun özünü ifade etmeye uygun düşüyor.

Arzular daha önce bildiklerini ve hep daha fazlasını talep eder. Hep "daha fazlasını" arayan bir bilinç hali asla tatmin olamaz; kendini her zaman eksik, gergin ve tedirgin hissetmekten alıkoyamaz. Arzu daha fazla arzuyu çağırır. Kendisini, doyurduğu her andan sonra daha fazlasını ister halde bulur. Bu durumda istekler insanın kendi bilincinden, zgr iradesinden değil, dışarıdan gelen uyaranlardan beslenir. İşte bu durum, insanı hep "nesneye" yöneltir...

Nesneler sonsuz ve buna bağlı olarak uyarı odakları da sonsuz olur. Kişinin bilinci bu durumda sağa-sola dönüp durur, uyarıcı etkilerin çeşidine ve şiddetine bağlı olarak arzuları uyanır. Uyanan ve şiddeti artan arzu insan bilincine egemen olduğunda artık o kimsenin içsel özgürlüğü kaybolmuş demektir.

"Nesne"ler doğaları gereği kanıksanır türdendir. Kanıksandığı için hep çeşitlilik ve "daha fazlasını" elde etme dürtüsü uyandırır. Nesnelere sahip olunur; sahip olunan şeylere sahiplenici başka öznelerde olduğu için, insanın içinde rekabet ve kıskançlık duyguları uyanır. İşte bu nokta insanın insana olan güvensizliğinin ve düşmanlığının kaynağıdır.

Kendimizi gerçekleştirme duygusu doğamızın bir talebidir ve güzeldir. Kendimizi başkasına kabul ettirmek ve kanıtlama duygusu ise bu doğal

eğilimin yolundan sapmasıdır. Huzursuzluğun, güvensizliğin ve tedirginliğin filizlendiği dönemeç... Bu durumda insan kendine bir sığınak arar; din, ideoloji, milliyetçilik, yetenek, "başarı", şöhret, makam... bu olanağı sunabilir. Daha olmadı kaş göz güzelliği, adale gücü, herhangi bir kişisel yetenek sığınamız olur. Yalnızlaştıkça ve tedirginleştikçe bunlar bizlerin ilahı olur. Varlığımızın tüm anlamını ona yükleriz. Bu anlamda "İlahsız" –dinsiz- insan yok gibidir. Onun için "lâ ilâhe..." denmiştir.

İlah edinme zanlar üretmeye ve kör inançlara bağlanmaya zemin olur. Zanlarımızı gerçekmiş gibi görüp onu yaşadığımızda içimizde kargaşa ve gerilimler yaratmamız için yeterli neden oluşmuş demektir. Bu durum kendini, nedenini bilemediğimiz halden hale geçişlerde gösterir. "İçimde bir sıkıntı var", "kendimi yorgun, keyifsiz hissediyorum", "canım bir şey yapmak istemiyor" türünden sızlanmalara, kendimizde dahil zaman zaman şahit oluruz. Çünkü yaşam enerjisi sağa sola dağılır. İnsan eylem yapmak için bir noktaya odaklanır, niyetle başlar ancak sahip olduğu enerjisiyle bunu gerçekleştirebilir. Enerji dağınık olduğunda odaklanma olamaz. Bu durum kendini içimizde, "keyifsizlik", "yorgunluk" ... vb. biçimlerde duyumsatır; bilimsel ifadeyle söylersek "depresif" bir hal oluşur.

Bu hallerin davranışlara yansması sıkıntının şiddetine bağlı olarak öfke biçiminde ortaya çıkar. Öfke, insanın içindeki tüm olumsuz duyguların ortaya çıktığı kapıdır. Hırs, kıskançlık, yıkıcılık, kurnazlık, gibi tüm haller öfkenin dereceleridir, davranışa çıkışı ise saldırganlık ve şiddettir. Şiddet şiddettir, mutlaka maddi bir şeyle olması gerekmez. Hakaret, küfür, argo, alaya alma, küçük düşürmeye kalkışma, ... tümü şiddettir, çünkü hep "ötekini" sınırlamaya ve yok etmeye dönüktür. Bunlar özü itibarıyla aynıdır, sadece kullanılan araçlar farklıdır.

Varlığımızı maddi uyaranlar, gereksinimler aracılığı ile duyumsarız. Sadece söz konusu maddi uyaranların taleplerine bağlı yaşamak insanı kendi olmaktan uzaklaştırır, kendine dayatılanlara karşılık vermek durumunda bırakır. Bunun yarattığı şaşkınlık, öfke, tatminsizlikle insan kendi kendine yük olur.

Yaşam enerjisi (Kundalini, Nefs, Libido aynı anlamda) tekdir, genel olarak söylersek yönü ikidir; birisi nesnelere dönük, diğeri ise değerlere. Arzu,

bizim bir yaşamımız, bir yaratıcı enerjimiz olduğunun kanıtıdır. Arzuları yok etmek değil maksat, arzulara, daha doğrusu onun nesnelere köle olmamaktır bütün mesele. Doğal güdü ve toplumsal dürtülerin kendileri bizim yücelmemizin, insan olmaya dair tüm güzellikleri yaratmamızın da koşuludur. Nasıl? Bu yaşam enerjisini hak için hak ile işleterek. Hak derken olguların, nesnelerin ve olayların içerdiği zorunlulukların bilincinde olmayı kast ediyorum.

İnsan bunu kendine değerler edinerek yapabilir. Değer, suret kazanmış hakikattir. Hakikat bir sanat eseri, bir fikir, bir ahlak modeli, bilim ve teknoloji biçiminde gerçekleşmiş olabilir. Hakikatin doğası, iyi-güzel-doğru olmaklıktır. Bunun anlamı sonuç olarak yaşamı özgürleştirip özgürleştirmedeği, insanın mutluluk ve ferahına yol açıp açmadığıdır.

Bireyde değer olarak kendini gösterir. İlk başta soyuttur ancak bu değerler bireyin etkinliği ile varlık kazandığında bir anlam ifade ederler. Değer öncelikle ahlaki bir nitelik olarak eyleme dönük yanı olmak durumundadır. Değerin eyleme dönüklüğü ise niyettir. Kişinin niyeti kişinin ne olduğunun ve ne olacağının işaretidir.

Yaşam enerjimizin hangi merkez üzerinden yaratıcılığa yönlendirileceği bireyin seçimine bağlıdır. Seçimimiz irademizdir, bunun hangi hedefe hangi ilkelerle yönlendirileceği ise niyetimiz. İrade-niyet-eylem, insanın kendini inşa etme, kendini yaratma, kendi kendisiyle nasıl hesaplaşacağının anahtarı. Bunların birliği ise bireyin yaşamını yönlendiren ilkesidir.

Değerler bireyde niyet yoluyla ilke olurlar. Değere bağlılık, insanın kendi kendini neyle denetleyeceğinin, nasıl anlayacağının ve nasıl anlamlandıracağının yolunu açar. Bütün yapıp etmeleri, düşünce ve tasarımları bu ilke yoluyla birliğe getirilir ve insanı kendi merkezinde tutar. Uyarıcı ister içerden ister dışarıdan gelsin O şaşırmaz. Bu uyarıcılara karşılık verir, onları yok etmez, çünkü yok edilemezler, ancak yönlendirilebilirler. Tıpkı yıldırımları çekip yıkıcılığını önleyen paratoner gibi, ya da sağı solu yıkıp talan eden sel sularını denetim altına alıp verimli şekilde kullanmak gibi.

Dürüstlük, paylaşımcılık, fedakârlık, hak bildiğinden şaşmazlık; bunlar insana ait değerlerdir, yani doğada bulunmazlar. Doğal insani enerjiler ve doğal güçler bu değerlerin kuşatmasında, ilkel iradenin gücü yoluyla yönlendirilirler. Başkası değil, insan kendi değerleri ve ilkeleri yoluyla kendi kendini denetler, yaratır ve yaşatır. ***"Kitabını oku; bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter."* (Kur'an, İsra/14)**

İNSAN; KIYISI OLMAYAN DERYA

I.

İnsana dair ne kadar tanım yapsak onu tüketemeyiz, çünkü hep kendisinin ötesine geçen, varlığını gerçekleştirdiğı her sınırdaki yeni sınırlara itilen; yetinmeyen, merak eden, bilmek isteyen, huzursuz ve kaygılı bir doğaya sahip. Doğa dediğimizde belirli yetilerle yüklü ve bu yetileri gerçeğe dönüştürmeye yazgılı hem yapıcı hem de yıkıcı olan bir “yaşayan” özgür iradeli bir varlığı anlıyoruz.

Biyolojik evrim sonucu ortaya çıkan ve bilimce “Homosapiens” olarak tanımlanan bir canlı varlık; ancak evrim süreci sonucunda önceki tüm aşamaları genetik olarak içinde taşımak, geçmişiyile biyolojik akrabalığı korumakla beraber ayrıksı bir yanı var; düşünce.

‘Etimolojik olarak Latince “sapio” tatmak, “sapiens” tadan, tatla algılanır’ (Nietzsche) anlamına geldiğı söylenir. Bunu “tadarak, deneyimleyerek bilmek” anlamına taşımak yanlış olmaz.

Bilmenin ve bilincin ortaya çıkmasıyla doğal evrim sürecinin bir ürünü olan insan doğaya aşkın hale gelmiş, kendi varlık sorumluluğunu yüklenmiş, özgürlüğünü edimselleştirmenin sonsuz yolculuğuna başlamıştır.

En ilkel aşamada bile insan öncelikle kendisiyle dışındaki dünyanın varlığını fark eder. Biyolojik bir varlık olarak yaşamsal gereksinimin ilk adımı olan beslenme sorunuyla karşılaşır. Gereksinmelerini öncelikle doğanın hazır nimetleriyle karşılaşmak zorundadır; avcı ve toplayıcı olarak yaşamak zorunda olsa da kendi varlığını, içinde bulunduğu çevrenin olanakları ile ayakta tutup devam ettireceğini görür.

Ancak etrafında gördüğü tekil nesnelerin, olayların ve bir bütün olarak çevre koşullarının geçici olduğunu algılayıp bilir; görünenler, olaylar ve nesneler ne kadar geçici olsa da yok olmadığını, değişik biçimlerde devam ettiğini de fark eder. Değişim ve dönüşümlerin, farklı görünüşlerin ortaya çıkıp yok olmalarının kesintisiz akışını da pratik olarak deneyimler.

Dış dünyada olup bitenler ve insanın içinde bulunduğu ortama bağımlı yaşamı hem kaygı hem merak hem de bilme isteğı doğurur; merak ve bilme isteğı sorgulamaya yol açar, olayların ve nesnelerin varlığının arkasında “ne var” arayışına.

Aristo Metafizik adlı eserinin daha ilk cümlesinde şunu söyler: **"Bütün insanlar doğal olarak bilmek isterler. Duyularımızdan aldığımız zevk bunun bir kanıtıdır"**. Bilme edimi duyularda uyandırdığı zevklerin yanında bilinmeyen bir dünyanın doğurduğu tehlikeleri görüp yaşamın güvenliğini sağlamaya araçlık etmesi açısından da yaşamsal bir gücü ve işlevi vardır. İnsan kedi yaşamını güvenceye alıp devamlılığını sağlamak için çevresini, dünyayı ve giderek evreni anlamaya çalışırken birbirine bağlı farklı tinsel ürünler, kendi içinde bütünselliği olan açıklamalar ve yorumlar geliştiregelmiştir; mitolojik, masalsı, dinsel ve nihayet bilimsel düzeyler olarak.

Bunlar bilincin mitolojik, dinsel, bilimsel formları olarak ortaya çıkıp yok olan olayların ve evrendeki döngülerin içeriğini açıklamaya yönelik biçimleridir. Her ne kadar evreni anlama dürtüsü, varoluşa ve insan yaşamına dair arayışlar farklı yöntem, araç ve pratik yollarla yapılsa da bu, merkezinde düşünce olan tinsel bir yolculuktur.

Tarih boyunca tinsel süreç mitsel, dinsel ve bilimsel aşamalardan geçerek günümüze gelse de bu arayış ve anlama yolculuğu son bulmayacaktır; dahası, uygarlığın bugünkü düzeyine ve insanlık bilincinin erişmiş olduğu birikime bakarak mitolojik ve dinsel formların ortadan kalktığını ya da kalkacağını sanmak gerçekçi olmaz. Öncelikle her yeni doğan bebek, bilincini geliştirme yolculuğuna sıfırdan, bir "tabula rasa" haliyle başlayacaktır. Diğer yandan insan kendi benliğini yapılandırmasını, hüviyetini oluşturmalarını, varlığına anlam vermesini ancak kendi gayretiyle yapacaktır. Genel olarak dış dünya hakkında bilgiler kitaplardan, okullardan, pratiklerden öğrenilip uygulamaya sokulabilir; ancak insanın özbenliğiyle, asli varlığıyla buluşması dışarıdan aktarılan bilgilerle ve reçetelerle olmuyor. Bu anlamda en yetkin bilinç durumunun bile içinde bilimsellik altı mitsel ve dinsel öğeler varlığını sürdürürler.

Sonlu ve geçici görünüşlerin arkasında sonsuz bir gücün var olduğu inancı bilincin gelişiminde büyük bir adımı oluşturur. Bu düzey Tinin sadece duysal uyarılara, nesnelere ve görünüşlere gömülü kalmaktan onların içeriğine ve varoluş nedenlerinin arayış aşamasına erişmesidir. Mitoloji bu sürecin sezgisel- hayali aşaması, din tasarımsal, felsefe ise ussal mertebelerini oluşturur.

Bir bütün olarak insanlık tarihi, özünde bu tinsel yolculuğun sonsuza yayılan açılımının sahnesidir: Merkezinde düşünce, ereğinde özgürlük, birey açısından da kendini bilme ve anlamlandırma kaygısının egemen olduğu örtükten açığa, bilinenden bilinmeyene uzanan tinsel macera.

Mitolojik bilinç çocuk bilincidir; olaylar arasındaki bağlantıyı kuramayan, ama bunu sezgisel-düşsel yollarla açıklama çabasıdır. Bu bilinç durumunun karşılaştığı olaylara, yaşam deneyimlerine, doğanın döngüsüne ve dış dünyanın sonsuz çeşitliliğine getirdiği çözüm mitik öznelerdir ki tümüyle duyusal varlıklar ve duyulara hitap eder niteliktedir. Her ne kadar "cin", "ruh", "büyücü" gibi özneler olduğu belirtilse de hepsi insan, hayvan, bitki, taş, dağ, ağaç, orman vb. suretinde ve bunların birleştirilmesinden oluşan hayali varlıklardan oluşturulurlar. Böylece mitolojik kurgular kendi içinde eklektik biçimde de olsa bir bütünlük taşırlar, kendilerine özgü bir kozmogonileri (evren doğum, yaratım) kozmolojileri vardır.

Olgusal gerçekliği olmayan söylenceler mitsel figürler, hayali ve düşsel içerikler ussal pırıltılar da taşır. Bağlantıları kurulmamış, süreçlerin aşamaları tutarlı biçimde gösterilmemiş olmasına karşın görünmez güçlerin varlığı kendine göre sebep-sonuç ilişkisi bağlamında bir bütünlük taşıdığı düşsel-sezgisel olsa da gösterilir.

Yaratılmış olanların geçiciliği, ancak yaratımın –oluşların- sürekliliği, giderek arkada her şeye egemen ruh, tanrı vb. varlığı inancı bilincin gelişim sürecinde yüksek bir düzeyi oluşturur. Çünkü görünüşlerin değişkenliği, yaşamın kendine özgü döngüsü arkasında görülmeyen, ancak görünenleri yönlendiren, biçimlendiren bir gücün varlığı bilincin soyutlama düzeyine tırmanışını belirler. Daha da önemlisi değişkenlerin gerisinde bir değişmez kudretin olduğu inancı, bilincin yerelden evrensele yükselişini de müjdelir.

Bu sorgulama bilme, merak, deneyim ve gözlem vb. itkisiyle başlayan tinsel macera, soruları kendi içinden oluşturarak, yanıtı kendinde aramak gibi bir süreci de tetikler. Görünmez bir güç arayışı aslında bütün bu oluşların merkezi nedir, öznesi kimdir arayışıdır da. Bu soruna dünyanın üç bölgesinden üç ayrı yanıt verilmiştir. Yanıtlar ve özneler ne kadar farklı gözükse de soruların kaynağı aynı: **"bu olağanüstü evrenin merkezinde ne var"?**

Birincisi bilgelik dünyasından, uzak doğudan, Hint Ülkesinden: "Devi eşi Şiva'ya sorar; tohumu ne oluşturur? Bu biçimsiz harikalarla dolu evren nereden gelmekte? Kaynağı nedir? Evrensel çarkın merkezinde ne var? Biçimleri istila eden biçim ötesindeki bu yaşam nedir? Mekânın, zamanın, isimlerin ve tanımların ötesinde olana nasıl girebiliriz? KUŞKULARIMI GİDER."

Kuşku bilimin ilkesidir, ama kuşkuyu aşmak için izlenen yol olarak. Kuşkunun bilim dünyasındaki yeri emniliğe varmak, elde edilen sonuçları herkesin deneyimlerine, gözlemlerine ve sorgulamalarına sunmaktır. Bu diyalektik bir durumdur ki, böylece bilim kendi yolunu gerçek kılarak canlı tutar, varmış olduğu sonuçları yanlışlamaya da açık kalır. Onun için dogmatizm bilimde yer bulamaz, her türlü dogmanın, zannın aşılmasının da panzehiri olur.

Devi'nin eşi Shiva'dan "kuşkularımı gider" talebi aslında ben kimim, bu varoluşun anlamı nedir, "bu harikalarla dolu evrenin" içinde benim yerim nedir, yaşamın anlamı nedir, sorularına yanıt arayışıdır.

Bu kadim varoluşsal soru insanın gündeminde olmaya devam edecektir. Çünkü insan bir yok varlıktır; biyolojik donanımıyla tam, ancak hüviyetini bulmak, bireyselliğini oluşturmak anlamında yoktur, başka bir ifadeyle bu tinsel yanını kendisi var edecektir: bilincinin yaratım yetisi ve iradi eylemleriyle, çünkü bunları hazır bulamaz. Böylece kendini inşa etmek sorumluluğuyla baş başa olmak her insanın varoluşsal yazgısı haline gelir.

Bilgelik dünyasının insanlığa armağan ettiği Yoga, Tantra, Zen, Tao... gibi arınma, kendi özüyle buluşma yöntemleri binlerce yıllar boyu sayısız insanın deneyimlerinden süzülerek gelmiş bireyin kendini keşfetmesine yol gösteren mirastır: nirvana, mokşa, samadi, kaivalya gibi kavramlar sözel olarak farklı gözükse de aslında aynı gerçeği ifade ederler. Arzularımız, beklentilerimiz, dünyevi hırslarımız, çerçöple dolu zihnimiz kendimize yabancılaşmamızın, farkındalıktan uzak, şaşkın ve mutsuz bir hayat sürmemizin nedenleridir. İnsana acı veren, mutsuz, kendinden habersiz bir yaşamın karanlığından aydınlanmaya varmanın yolunu gösterirler. Bunun için "sutralar" belirleyip bedensel ve zihinsel deneyimler yoluyla arınmanın mümkün olduğunu bildirirler.

Bu yöntemler kişinin bizzat kendi iradi pratikleri ve sorgulama-gözlemlerle yoluyla kendini keşfetmenin yolunu gösterirler. İçsel deneyim, gözlem ve arınma yöntemleri olan bu arayışta nesne bilgisi, akıl verme, felsefi mantıksal açıklama, "kişilik geliştirme", egoyu beslemeye dönük öneriler bulunmaz. Onlar insana kendi içdünyasını tanımanın ve içsel karmaşasını aşmanın yöntemlerini bildirirler, "gerisi sana kalmış" anlamında kılavuzluk yaparlar.

Bir merkez arayışının ikincisi peygamberlik dünyasıdır, ortaya çıktığı bölge Ortadoğu. Mitolojik söylemlerle türetilmiş olan çok sayıdaki "Tanrı", "ruh", büyü, güç kabulleri bildik nesnel varlıklar ve hayali suretler

aşılarak tek tanrı soyutlamasıyla çoklu merkez Bir'e gelmiştir. Tanrı her şeyi yaratmış, en sonunda insanı da yaratarak onunla ahitlemiştir.

Başlangıçta Tanrı göğü ve yeri yarattı. Yer boştu, yeryüzü şekilleri yoktu; engin karanlıklarla kaplıydı.” (Tevrat: yaratılış. 1/1-2)

Tanrı yeryüzünü sırasıyla ışığı, kara parçalarını, bitkileri, canlıları ve en sonunda insanı yarattı.

“Tanrı insanı kendi suretinde yarattı. Böylece insan Tanrı suretinde yaratılmış oldu” (yaratılış. 1/27). “Rab Tanrı Ademi topraktan yarattı ve burnuna yaşam soluğunu üfledi. Böylece Adem yaşayan varlık oldu”(2/7)

Peki! Yaratıcı her şeye kadir, egemen RAB insan tarafından nasıl bilinecek, bir canlı varlık olarak Adem Rabbi'ni nasıl bilip-bulacak? Bu süreç kutsal metinlerin kendi oluşum sürecinde anlatılagelir.

Tin olgusal bir süreç ama tinsel sürecin sorgulanması düşüncenin edimidir ve bu edim bireyseldir; sorgulama, düşünsel çaba bireye aittir, sonuçları ve ürünlerinin kullanımı ise toplamsaldır. Adem –homosapiens – yaşayan varlık olmaktan Rabbini bilen varlığa dönüşmesi, bu yolda sonu gelmeyen arayışlara girişmesi kaçınılmaz olacaktır. Bilinç doğası gereği kendi özdeşliğinde kalamaz, görünüşlerin görüldüğü halleriyle yetinemez. Gerek İncil'de gerekse Kuran'da kedi yapılarına uygun olarak soruna dair söylemleri görürüz:

İNCİL'DEN: “Dileyin, size verilecek; arayın, bulacaksınız; kapıyı alın, size açılacaktır.” (matta:7/7) “Örtülü olup da açığa çıkarılmayacak, gizli olup da bilinmeyecek hiçbir şey yoktur.” (Luka. 12/2)

Özgür irade İsa ile tinsel hayata, felsefi düşünceye girmiştir, Çünkü insanları **“aramaya”, “kapıyı almaya”** çağırmakta, ayrıca **“gizli olan her şeyin açığa ıkacağıını”** beyan etmektedir; Kime? herkese. Bireyin ortaya çıkması iradesini kullanmasıyla mümkün olabilir, böylece kendisi hakkında ve ilişkileri alanında sorumluluk üstlenir duruma gelmiş olur.

“Gece onun üstünü örtünce bir yıldız gördü de “İşte Rabbim bu!” dedi. Yıldız battığında ise “Batıp gidenleri sevmem!” diye konuştu”(en'am. 76) ...“Güneşi doğarken görünce de, 'İşte benim Rabbim! Bu daha büyük' dedi. O da batınca (kavmine dönüp), “Ey kavmim! Ben sizin Allah'a ortak koştüğünüz şeylerden uzağım”

dedi. "Rabbim bilgice her şeyi kuşatmıştır, hala öğüt almayacak mısınız?"(EN'AM.80)

Kuran bu süreci daha da yükseğe taşır. **"komşunuzu-ötekini- kendiniz gibi sevin"** çağrısını eylemle gerçekleştireceğini bildirir. Israrla **"salih amel-iman"** kavram çiftini hep birlikte kullanarak tecrit bir yaşamla aydınlanma arayışını, sadece **"sevin "** buyruğunu sınırının ötesine taşır: bireysel yaşamla birlikte, toplumsal yaşam düzeyine çıkarır. İnsanın sevgiyi ve imanı (kendinden eminliği) özgürleştirici fiillerle gerçeklik kazanacağını bildirir. **"İman edip hayra ve barışa yönelik işler yapanlara gelince, Rahman onlar için bir sevgi oluşturacaktır."** (meryem, 19/96) Mesaj kısaca şöyledir; sorgulayın, ders çıkarın, sorumluluk üstlenip "salih amel"de bulunun sonucunda içinizde sevgiyi bulacaksınız.

Tinin dünyaya gömülü durumdan çıkıp özgürlüğe, evrensele yükselişi; düşünen özne olarak insanın kim olduğu sorunsalına evrilmesi, bilimsel felsefi olgulaşmaya girişi oluşturur. Bu oluşumun bilimsel temeli Yunan'da atılmıştır. Yunan mitolojisinde pek çok, tanrıdan söz edilir. İlk bakışta bir dağınıklık varmış gibi görünse de özünde bir bütünlüğün, sezgisel olsa da aşamalı bir sürecin olduğu görülür. İçgüdüsel dürtüler, duysal yaşantılar, hayali-düşsel kurgular biçiminde oluşturulmuş olsa da geri planda hep bir merkez-arke-temel kaynak arayışı olduğu göze çarpar.

Evrenin doğuş şemasını Hesiodos şöyle açıklar: "Her şeyin başı Kaostu. Geniş göğüslü anne Gaia vardı, bunlar ölümsüzlerin kökeniydi. ... Ardından ölümsüz tanrıların en güzeli olan Eros. Eros insanların ellerini ve ayaklarını kalplerini, akıllarını ve isteklerini alıp gitti."(Hesiodos. Teogonia. 16-20)

Yunan mitolojisi varsaydığı sayısız tanrılar arasında ve onların karmaşık ilişkileri içinde bir arke arayışının tohumlarını da ekiyordu; böylece felsefi düşüncenin canlanması için gerekli ve bereketli toprağı sunmuş oluyordu.

"felsefe tarihinde Miletos Okulu (İ.Ö. 6 yüzyıl) olarak bilinen okul Tales, Anaksimandros ve Anaksimenes'in doğayla ilgili gözleme dayalı bilgilerle örülü düşüncelerinden bina edilmiştir. Söz konusu düşünürlerin felsefenin temelini oluşturmasının nedeniyse, ... geleneğin verdiği cevapla yetinmeyip 'Evrenin ilk ilkesi, yani Arkhé nedir? şeklindeki ilk felsefi soruya verdikleri yanıtlarda yatar. Onlar tek olanı, bütün varlıkların değişmez maddi ilkesini'

aramaya başlayarak Yunan felsefesinin doğumunu mjdelemişlerdir.” (. Dürüşken. Antikçağ Felsefesi; S.68)

Varolcuğu kabul edilen, ölümsüz, insanüstü niteliklerle yüceltilen glerin -Tanrıların- göklerden yeryüzüne indirilmesi çabası başlamış oldu.

Sezgisel ve mitolojik kavramları akli sorgulamadan geçirmek; Evreni, gökyüzünü, yıldızları, dünyayı ve üzerinde var olan her şeyin arkesi, temel kaynağı nedir sorusuna yanıt arayışı bilimsel düşüncenin şafağını oluşturdu. Antik Yunan'da buna kimi filozoflar tarafından değişik doğal öğeler simgesel anlamda önerildi; Su, Toprak, Hava ve Ateş her şeyin kayağı olarak ileri sürüldü.

Doğayı anlamakla, “gktekileri” yere indirmekle başlayan felsefi nitelikli sorgulamalar sonunda insanı anlama aşamasına vadi. Düşüncenin (genel olarak tinin) gelişimi doğadan insana dönmesi Sofistlerle başladı. Onlar her şeyin ölüsünün insan olduğunu bildirdiler. Sokrates bu görüşü farklı şekilde ele alarak sistemli bir sorgulamayla felsefi düşünceyi ilkeli bir zemine oturttu.

II.

Ahlaki, hukuksal, mitolojik, felsefi vb. söylemler tümü insan olarak insanın doğasında bulunan yaşamsal enerjileri harekete geçirdiği, potansiyel olarak canlandırılmayı bekleyen yetilere hitap ettiği sürece kalıcıdır. Biyolojik varlığından daha çok, insanın kendi varlığını anlamlandırma, benliğini inşa etme sorumluluğu ile bağlı olduğu dünyasını besleyen her düşünsel üretim zamana ve mekna aşkın kalır. Görülebileceği gibi dinin, ahlaki değerlerin, hukuksal ilkelerin ... hiç birisinin insanın biyolojik yanıyla ilgisi yoktur, o alan doğaya aittir, yani doğa yaslarının hükmü altındadır.

İnsan davranışlarının, düşüncelerinin ve yeteneklerinin kısıtlanması karşısında daralır, iradesine dışarıdan konulan bir sınırlama onda başkaldırıyı doğurur. Kendini geekleştirmek gibi varoluşsal dürtüsü bu sınırı aşma atılımına yol açar, özgürlüğüne kaçmaya kışkırtır. Örneğin; Prometheus ile Adem miti özünde insan doğasındaki bu varoluşsal itkinin değişik biçimde ifadesidir. Her ikisi de tanrı tarafından konulmuş yasağa bir başkaldırının sembolüdür.

Bu anlamda insan hep yaratıcı bir huzursuzluk içinde olmaya hazırdır. Güvenliğini ve yetilerini geekleştirmek yolunda var olan engelleri

aşmaya kurguludur. Prometheus ateşini tanrılardan çalıp insanlara verir, Adem cennetteki kendisine yasaklanmış "Bilgi Ağacının" meyvesinden yiyince tanrı tarafından cezalandırılır.

Bilinç doğası gereği kendine özdeşlikte kalamaz, kendini ve kendisine nesne edindiği her şeyi bilmek, ayrımlarını ortaya koymak ister. Eylemleri ile kendini ve dış dünyayı dönüştürmek, bu özdeşliği aşmasının, hep kendisinin ötesine geçmesinin göstergesidir. Bilincin ateşini, iradenin gücü ve yaşamsal enerjisinin itkisiyle kendini varkılar, özgürlüğünü edimselleştirir.

Bilmek-yapmak-olmak insanın varoluşsal yazgısı, gerçeği bilmek bunun olmazsa olmaz koşuludur. Gerçek derken kendinde nasılsa öyle olan, bireylerin keyfine göre eğilip bükülmeyen, her bilinç biçimine ve her bireye karşı eşit mesafede duran olgusalılığı kastediyoruz. Ele geçirdiğimiz ölçüde ona tanık oluruz, böyle de olsa "gerçek olan" içeriğini ve yasalılığını değıştirmeyiz.

Gerçeği nitelikleriyle, dönüşümlerini, halden hale geçişlerindeki akışına tanık olmakla biliriz. Sonsuz akışın içinde değışmeden kalanı bulmak düşünen özne olarak insanın ezel-ebed sorunsalı olagelmıştır. İster gerçekliği bilme aşaması, ister bildikleriyle üretim ve yaratımlarda bulunsun olanı, olmakta olanı ve olacak olanı anlama çabası sonlanmayacaktır.

Mitoloji, din, sanat, bilim, felsefe düşüncenin kendi içinde gelişim evreleridir. Tarih aslında düşüncenin kendini zaman içinde gerçekleştirme ve tanıma sürecidir. Her şeye karşın bireysel yetkinlik ne kadar gelişmiş olursa olsun rüyalar, inanç biçimleri, vehimler, hayali kurgular her zaman ortaya çıkabilecektir.

Nesnel koşullarla bireyin kendini var etme, öznel kaygıları, talepleri ve etkinlikleri çatışabilir. Bu karşıtlık tarihin dinamosunu oluşturur, öte yandan bireyin karakterini, bireyselliğini inşa etmesinin tarihsel atmosferi de olur.

Kadim bilgelik, tasavvuf insan için **"sen beden değilsin, sen zihnin değilsin"** uyarısında ısrar eder. Bedenin doğaya ait olduğunu ona tapınmanın insana huzur ve mutluluk getirmeyeceğini belirtir. **"sen bir düşünce varlığısın, gerisi et ve kemik, ... Sen dünyaya sadece mezardaki kurtlara yem olacak bedenini beslemek için gelmedin. ... Ey insan! Hakikatte sen şurdan, akıldan ibaretsin."**(Mevlana)

Bedenin gerçekliği ve önemi küçümsenemez, ancak yaşamın anlamı ona ait değil ve ondan gelmiyor. İnsan anlamı doğada ve doğal varlığında bulamaz. İnsan olmak yanımızla ne söylersek, neyi ne kadar anlamışsak, hangi yargıda ve yaratımda bulunmuşsak, neyi okumuşsak sadece kendimizi ifade etmiş oluruz.

Beden ve beden kaynaklı arzuların doyurulması, beklentilerin karşılanması ve kaygıların giderilmesi ölçüsünde anlam arayışı ağırlığını hissettirir. Modern yaşam koşulları tarihsel bir dönem olarak bunu açıkça ortaya koymuştur.

Günümüzde anlam arayışı tarihte hiç olmadığı kadar yoğun bir biçimde yaşamımıza yerleşti. Yalnızlaşma, tatminsizlik, amaç yoksunluğu, mutsuzluk, depresyon nerdeyse dünya çapında yaşanan sorun haline geldi. Hamlet'in ünlü söylemiyle bir zamanlar **"olmak ya da olmamak"** aynı sorunsalı, Erich Fromm **"sahip olmak ya da olmak"** adlı eserinde modern dönem insanının önüne çıkan ikilemi aynı içerikle yeniden ortaya koydu.

Olumsuzmuş gibi gözüken belirtiler aslında tarihsel bir gelişimin ve sıçramanın eşiğinde olduğumuza işarettir. Bin yıllardır insanlığın öncelikli kaygısı maddi güvenceye ermek, yaşamını idame ettirmenin yollarını bulmak oldu. Modern dönemde bunun belirli ölçüde zlmş ya da üzümünün mümkün olduğunun görülmesi yepyeni bir sorunu, özsel bir sorunu gündeme getirdi. "Bu yaşamın anlamı nedir?", sadece bu bedeni beslemek, yiyip içmek, üremeyi gerçekleştirmek mi? Evet, artık bu yanımızın güvence altında alınmış olması yaşamı anlamlı kılmaya yetmiyor. Tarihsel dönem insanı kendi özünün ne olduğu, anlamlı bir yaşamı nasıl inşa edeceği sorunuyla yüz yüze getirdi.

Her türlü sahiplenme (para, makam, şöhret) insana dışsal kalır, ayrıca insan eğer sahiplenmeleriyle ne kadar zdeşleşirse sahip oldukları tarafından sahiplenilir. Kutsal metinlerin **"elinizle yaptığınıza tapmayın", "kendinize ilah edinmeyin"** temel uyarısının boş bir öğüt değil, zamana ve mekna aşkın bir hakikatin bildirimi olduğu görülür.

İnsan anlamı doğada veya doğal varlıklarda bulamaz. Belirttiğimiz gibi hüviyetini, benliğini hazır bulmayıp bunu kendisi var edeceği için insan-insana ilişki içinde gerçekleştirebilir. Yapım-etmelerimiz kim olduğumuzun dışarıda görünmesidir, ancak bu etkinliklerin temelinde de niyetlerimiz, amaçlarımız, drtlerimiz, hayal ve tasarımlarımız bulunur.

Anlamsızlık özünde insansızlıktır, yalnızlıktır, bir işe yaramazlık, içsel boşluk, değersizlik duyumsamasıdır. Bunlar toplumsal ve bire bir insan ilişkileri alanında ortaya çıkan tinsel (manevi) hakikatlerdir. Biraz yakından bakılırsa temelinde güvenlik-özgürlük, hak bilirlilik-benmerkezcilik, kısaca nefsanîyet-hakkaniyet kutupsallığından doğan seçimlerimizden kaynaklandığı görülür.

Seçimlerimiz kaderimiz olur. İnsanların ilişkileri birbirini nesne kılarak değil, özvarlıklarının bir aynası, kendini ortaya koymanın, ifade edip gerçekliğini deneyimlemesinin paydaşı olarak davrandıkça anlamlı bir yaşamı elde edebileceği sahiciliğe ve samimiyete dönüşebilir. Bunların sadece sözel ve kitabi değil farkındalıkla, deneyimlenerek kavranması ilişkileri bir sığınak olmaktan çıkarıp, paylaşım ve bireyin bizzat kendinden özgürleşmesinin huzur ve sevincine kavuşturabilir.

Kaos-Kozmos diyalektiği mitolojik bir söylem gibi gözükse de özünde varoluşun Evrensel dinamiğinin bildirimidir de. "Harikalarla dolu evrende" kendini anlamaya çalışan insan kendi kaosunun yaratıcı gücünü de kozmosunun düzenleyici kudretini de kendinde taşır.

Kaos-Kozmos kutupsallığı birbirini peşleyen ortaya çıkış ve yok oluş akışı değil, evrensel varoluş sürecinin her anında iç içe olan yaratıcı kaynaktır.

Tinsel alana ait ne kadar olgu, deneyim, söylem, fikir vb. varsa bunlar bireyin yaşamına dokunduğu ölçüde etkin ve değerli olur, öte yandan bireyler de bu değerleri sorgulayıp düşünce süzgeçlerinden geçirerek ahlaki yapılarına katmadıkça önemini anlayamazlar.

Dışarıdan ve içimizden gelen uyarılar algı dünyamızda varlık kazanırlar. Farklı yönlerden farklı şiddetlerle gelen uyarılar arzularımızı canlandırırlar, bu uyarılar bilincimizde baskı yaparak iç dünyamızda karmaşaya (Kaosa) yol açarlar.

İçgüdülerimiz, alışkanlıklarımız, düşünsel ve pratik yeteneklerimiz, hayallerimiz, tasarımlarımız, niyetlerimiz iç kaosumuzu besleyen yaşamsal enerjilerimizdir ve hep bizimle birlikte olacaklardır. Bu karmaşa "Nefs" dediğimiz kendi gerçeğimizi oluşturur. Nefsimiz kaosumuzdur, ama aynı zamanda tüm insani oluşum ve yaratımlarımızın da kaynak gücüdür.

Devi Şiva'ya "kuşkularımı gider" derken içimdeki kaosu nasıl kozmosa çevirebilirim talebini dile getiriyordu. Tasavvufta da nefis terbiyesinden, nefsin mertebelerinden söz edilir. Bilgeliğin aydınlanma, peygamberliğin nefsin terbiye et, Antik-Yunan'da "Kendini bil" gibi uyarıcı çağrılar özünde "kendini arındır", içindeki karmaşayı düzene koy; kaosunu kozmosa çevir anlamına gelir.

İnsandan başka hiçbir varlık içsel karmaşa yaşamaz ve bilmez; çünkü doğal olarak içine konmuş olan dürtü ve zorunlu yaşam biçim ve kalıplarının dışına çıkamaz. Oysa insan düşünen, özgür iradesi olan, evreni ve evrende olanı bilme yetisine, bildikleriyle doğada kendiliğinden olmayan şeyleri oldurma kudretine sahiptir.

Özbilinçli olmak insana sorumluluklarını ve kaderini hatırlattığı gibi yalnızlığını da duyumsatır. İçsel kaosunun, nefsinin hoyratlığının ve karmaşasının yarattığı köleliğin prangaları da özgürlüğünün ve kendine yeterliliğin uçuran kanatları da insanın kendinde. Her birey kendi bireyselliğini inşa etmeye, içsel özgürlüğünü gerçekleştirmeye yazgılı kılınmıştır.

"Derman aradım derdime

Derdim bana derman imiş

Bürhan aradım aslıma

Aslım bana bürhan imiş."

(NİYAZİ MISRİ)

"Bu dünya bir dağa benzer. İşlerimiz, yaptıklarımızda seslenmek gibidir. Seslerimiz güzel de, çirkin de olsa dağa çarpar döner yine bize gelir" (MEVLANA)

KALABALĞIN İÇİNDE YA DA İÇİMİZDEKİ KALABALIK

Hayatımızın içinde hiç kimsenin karışmadığı bir süreç var; polisin, hukukun, yönetmeliklerin, kısaca organize bir otoritenin ve bu anlamda dışsal hiçbir gücün elini dokunduramadığı... Aslında gerçek hayatımız bu alanda yaşanır ve duyumsanır. Burası insanın kendi kendisiyle ilişki alanıdır. Genel olarak her bireyin ilişkilerini üç yoldan yaşadığını söyleriz; Doğayla, başkalarıyla ve kendi kendisiyle.

Kadim dünyaya ait şöyle bir söz var; "her fiil içimizde bir eser bırakır." Bu noktadan baktığımızda yukarıda saydığımız üç ilişki yolunun aslında bir alanda toplandığını görürüz; kendi kendimizle ilişkiye. Doğayla ilişkilerimiz bilim ve tekniğin olanakları ile nesnel gereksinimlerimiz için yaşanır. Toplumla –başkalarıyla- ilişki doğa güçleri karşısında yetersizliğimiz ve kendi başımıza varolamadığımız için yaşanır; gelenek, törellik, hukuk ve en üst düzeyde devlet dediğimiz bir kurumsal otorite tarafından düzenlenip yönlendirilir. Birey bu alanlarda içine doğduğu ve kendisine dayatılan şartlara katlanmak zorundadır.

Tüm bunlara karşın bireyin kendi özgül tutkuları, hayalleri, vicdani yapısı, ahlaki donanımı... vardır. Bu alan onun gerçek varlığıdır: Olayları algılayış biçimlerini, günlük tepkilerini oluşturdıkları; hiç bir görev ve zorunluluğa bağlı olmaksızın içini kendilerinin doldurdukları, anlamlar yükledikleri bir "Öznel Sistem" içinde yaşarlar.

Bu alana kimse dokunamaz. Doğa ve toplumla ilişkide görev ve zorunluluklar vardır. Zorunluluğun olduğu yerde ise kendi dışımızdan belirlenmiş kurallar ve sınırlar bulunur. Bu alanlarda olan yaşam deneyimlerimiz kendimize rağmen iç dünyamızda şekillendirici etkiler yapar. İşte bu etki bireyin kendine özgü "Öznel Sistem"inden süzülerek içeri girer; öfkeli, sabırsız, aksi, yalancı, herkese karşı güvensiz ve kapalı da olabilir, tam tersi de. Her insan sonsuz etki-tepki ağı içinde kendi varlığını sürdürüp yapılandırır, ama bunun ürünlerini de kendisi değerlendirir. İç dünyasının huzur, mutluluk; ya da öfke, korku, gerginlik gibi insani hallerle dolması, sözünü ettiğimiz "Öznel Sistem"İN mekanizmasına bağlı olarak şekillenir.

İnsana dair çokça tanım yapılır. Tanım bir çerçeve çizmektir, anlamak için. Bu ölçü nesneler içinde geçerlidir. Ancak bizim için bu çerçevenin içi sonsuzdur ve sadece bizim tarafımızdan doldurulup bezenir. İnsan

dışındaki hiçbir şey böyle değildir; çünkü onlar kendi verili-doğal yapıları ve yasalılıkları ile sınırlıdır. İnsan kendini sonsuzca yaratma yetisine sahip olduğu için bizzat kendisine ait tanımların çerçevesini kendisi genişletir, içini bizzat kendisi doldurur. Bunun içindir ki bir canlıyı onun türünü tanımakla belirlemiş oluruz; örneğin karga türünü bildiğimizde, tekil her kargayı bilmiş oluruz. Ama insan öyle değil, çünkü her insan kendi başına bir türdür.

Sonsuz bir varlık türü olduğumuz gerçeğini kendi üzerimizden, ruhsal dünyamızdaki bir günlük değişimlerden bile görebiliriz. Şu veya bu biçimde arayış halindeyiz. Bu arayışın oluşturunca enerjisinin nereye bağlı olduğu elbette önemli, ama bu arayış hep vardır.

Peki, neyi arıyoruz?

Öfkeler, kıskançlıklar, meraklar, her alanda ha bire değişiklik özelemleri ve daha niceleri... Buna çok genel olmak koşuluyla "mutluluk ve huzur" arıyoruz diyebiliriz. Ve bir yanıt, bir söylem ne kadar genel olursa o ölçüde doğru olur ama bir o kadar da etkisiz olur; çünkü somut bir şey ortaya koymuş olmaz.

Arayışın olup olmaması elimizde değil; o vardır, verilidir, varoluşsaldır, yani iradi değildir. Fakat arayışın yönü ve yöntemi iradidir, bize bağlı. Bu bize şunu söyler: "Ey insan; kendini var etmek zorundasın ama yolunu kendin seçeceksin," "kendi meskenini inşa edip içinde iskân edeceksin."

Genel amacı bir daha dile getirirsek, şu özlemin hepimizin içinde olduğunu fark ederiz: Mutlu olmak istiyoruz; doyumlu, anlamlı, huzurlu bir yaşam. Ancak bunlar duyumsamalardır, yani bir yaşam deneyimi olarak duygular, ruhsal haller. Burada yaşamın bir gerçeği kendini bize gösterir; hiçbir duygu hedeflenerek elde edilemez, projelendirmeye yaratılamaz... çünkü bunlar birer yan üründür, başka bir deyişle yapıp etmelerimiz sonucu, "Öznel Sistem"imizin işlevine bağlı olarak başımıza gelirler.

İnsan ne yaparsa yapsın kendini üretir (ya da yıkar), ne söylerse söylesin kendini anlatır, ne ararsa arasın sadece kendini bulur. Gerçeği ararız, çünkü tüm ruhsal hallerimiz gerçeğe aramızdaki ilişki düzeyi ve biçimi tarafından belirlenir. Gerçek insanı özgürleştirir, gerçek insanı masumlaştırır, gerçek insanı mutlu kılar.

Peki, gerçek nedir? Bunun bilim açısından, felsefe açısından, din ve sanat açısından yanıtları veriliyor, verilmeye devam ediyor... Cevap kaynaklarını ne kadar çoğaltırsak çoğaltalım hepsinin özü bilinçtir. Buda'ya sormuşlar

“gerçek nedir?” Yanıtı şu olmuş: “Kullanılabilir olan.” Elbette gerçek kendindedir, oradadır, nasılsa öyledir; ama bilinç açısından ele geçirilmediği sürece bir anlamı yoktur. Gerçeğin bilince açık hale gelmesine “Hakikat” demek yanlış olmaz. O halde soruyu şöyle karşılamak gerekir: Gerçek SENSİN- KENDİNSİN.

Gerçek bizim için ele geçirilmiş olandır. Ve biz “ele geçirdiklerimiz” ölçüsünde kendimize tanık oluruz. Bu anlamda hakikat insandadır, başka bir ifadeyle Hakikat insan üzerinden kendini ortaya koyar.

Kendimize olan tanıklığımız kişisel varlığımızın sınırını, toplumdaki ve evrendeki yerimizi bize gösterir. Bulunduğumuz her sınır bize bu sınırın ötesinin de olduğunu hatırlatır. Böylece hep daha öteye gitmeye meylederiz, bulunduğumuz sınırın ötesine gitmeye çekiliriz ve itiliriz. Bu sınır kaygan zemindir; hem her türlü hırsın, öfkenin ve bencilliğin türediği hem de kendimizi aslımıza uygun olarak yapılandırdığımız alan.

İnsan oğalmak (yetiler, özellikler anlamında) ister. Kendi okluğumuz kişiliğimizin kapsamını belirler. Ne kadar tanınırsak, ne kadar hükümrân olursak o ölçüde güvende olduğumuz, kapsamlı olduğumuz kanısına varırız.

Bu durum pek çok ruhsal sıkıntının yaşandığı zanlar dünyasıdır da aynı zamanda. Her deneyim, her sahiplenme, her olanak ve yeti bizde bir ego oluşturur; yapay benlik. Bu yapay benliğin kendine özgü bir enerjisi, talepleri, tepkileri vardır. Yapay olduğu ölçüde endişe ve gerginlik kaynağı haline gelir. Yapay benlik –ego- derken insanın kendisine başka, ötekilerine başka ölçü uygulamasını kastediyorum, yani ifte standart. Bu ifte standardın aşılması ile ortaya çıkan, bizim aslı benliğimizdir. Zorluk burada, çünkü günlük yaşamın her adımında bu ifte standardı oluşturmaya ve kullanmaya zorlanırız, bu durum yaşamın doğasında var. Fakat aynı doğa ve aynı enerji bizi kendi aslımıza da götürecektir olan bircik olanaktır. Arada irademiz var; ie dönüşle, kendimize dayatılana karşı sürekli bir sorgulama halinde bulunmakla yapaylık aşılabilir.

Bu yol biraz zahmetlidir; emek ister. Bu emeği sarf etme zahmetine katlanmadığımız ölçüde yapaylık kendiliğinden benliğimize egemen olur. Bu noktada korkular, kurnazlıklar, öfkeler ve sıkıntılar güçlenmeye başlar. “...miş gibi yaşamak, ... miş gibi gözükme, ...miş gibi olmak” yaşamın eksenine oturur.

Yapay etiketlerle kendimizi donattıka kendimizden kaçışta hızlanır, kendimizle yüzleşmekten korkarız. Korkuyu yenmek için kendimize daha

Çok dayanak aramaya başlarız. Nasıl? Gnbirlik etkinlikleri nicelik olarak çoğaltarak, meşguliyetleri arttırarak. Daha çok insan tarafından kabul görmek, tanınmak kişiliğe bir güvenlik duygusu verir, ego kendini iyi hisseder. şöhret olmaya düşkünlük buradan kaynaklanır. Elbette şöhret olmak kolay değil, çünkü rakip çok, herkes ünlü olmak istiyor. Geriye daha ucuz bir yol kalıyor meşguliyeti arttırmak.

Günümüz dünyasının büyük sıkıntılarından birisi bu; bizi kendimizden uzak tutacak meşguliyet alanları bulmak. İnsan dışarıda meşgul olacak oyuncaklar bulmakta zorlandıkça tekrar kendine dönüyor, ama bedenine, yani varlığının hayvani yanına. şimdilerde çok moda, hangi yiyeceğin neye yaradığını, neler içerdiğini bilmeyen yok gibi. Ama asli olan kendini hep duyumsatıyor; mutluluğunu, anlamlı yaşamayı, kendinle barışık ve huzurlu olmayı nasıl sağlayacaksın? Bunun da aldatmacalı yolu bulundu gibi (... mış gibi) insanlar "yoga"ya gidiyorlar, "meditasyon" yapıyorlar... Ruhsal büyümenin, kendi iç dünyasının er-pnden kurtulmanın bir arayışı olan bu manevi deneyim yolları da bir meşgaleye döndü. Vücut güzelleştirme salonuna gider gibi, hafta sonu pikniğe ya da ortak kotarılan bir eğlenceye gider gibi.

Sevgili İsmail Emre'nin bir sözü bu noktayı ne güzel dile getiriyor:
"Mevlana aşka düştü döndü, şimdikiler dönüp dönüp açık olacaklarını sanıyorlar, aslında döndükçe başları dönüyor"

Olsun, baş dönmesi de fena değil, hiç olmazsa geçici sarhoşluk yaratır, yani bize bizi unutturur. Kendimizi unutma kaygısı yalnızlık korkusuyla aynı şey. Yalnızlıktan korktuğumuz için kendimizi unutmak isteriz. İnsan ne yaparsa yapsın yalnızdır, ama bunun kendine göre bir güzelliği var. Özgür olmak, kendi kendinin bekçisi değil dostu olmak, kendi kendinden beslenmek ve kendinden ışmak...

İnsan kendine katlanamıyor, kendiyle yüz yüze gelmeye korkuyor, onun için kendinden kaçıyor. Kendiyle yüz yüze geldiğinde kendisinin bile katlanamayacağı pek çok sevimsizlikle karşılaşmak istemiyor. Ama Bundan kaçış mümkün değil, belki bu yüzleşme ertelenebilir ama tümden ortadan kaldırılamaz. Kendinden kaçan bir yerlere sığınmak-ait olmak ister. İdeolojiler, inançlar, partiler, kulüpler... vs. birer sığınaktır. Sığındığımız yeri koruruz, ona laf gelsin istemeyiz, çünkü orası bizim varlığımızı teslim ettiğimiz kalelerdir.

İnsan olmamızın bir gereği olarak sevilme, kabul görmek isteriz; yargılanmadan, dışlanmadan olduğumuz gibi kabul edilmek. Ama insan kendi kendini kabul edemiyorsa ne olacak? Bu baskı içinde ne kadar güçlüyse o oranda dışarıda sığınacak yerler arar. Kalabalıklar, ortak etkinlikler... Bunu görmek mümkün; mitingler, toplu geziler, ortak etkinlikler insanlara iyi gelir. Bunun önemini fark eden psikoloji bilimi de onu kullanıyor; toplu terapiler. Böylesi ortamlar neden insanlara iyi gelir? Nedeni açık: Kendilerini unuturlar, oldukları gibi kabul edilirler, orada kendileri yok sadece kalabalığın gücü var.

Kendini kabul edemeyen insan kendini lanetler. Bunu doğrudan kendine yapmaz, lanetini dışa yansıtır: Birisini mutlaka bulur. Sağa-sola ne kadar çok lanet yağdırırsa o kadar rahatlayacağını zanneder. Ama her ruhsal hal gibi öfke, lanetleme duygusu da sürekli beslenmek ister. Bilgeler ne güzel söylemiş; her şey kendi cinsinden şeyle beslenir. Öfke öfkeyi, lanet laneti çağırır. Onlar kendi gıdalarını kendi doğalarına uygun olan besinlerden alırlar.

Nasreddin Hoca bir sabah erkenden kalkmış küfür ede ede gidiyormuş. Bunu duyan bir komşusu bakmış alacakaranlıkta kimseler yok, merak edip sormuş:

“Hoca hayırdır ortalıkta kimseler yok, kime k frediyorsan sabah sabah” demiş. Hoca; “şimdilik kimse yok, ama sonunda mutlaka bu k f rlerime bir muhatap bulunur” demiş.

Yaşam bir oyundur, ama oyun ciddi bir iştir. Bir şeyi doğrudan kendisi için değil bir başka şeye erişmenin aracı olarak yaptıkça insan parçalanır. Kurnazlık, yapaylık, yüzeysellik “... mış gibi” yaşamak yaygınlaştııka bu nevrotik haller de o ölçüde artar...

Ama yinede her şey iyiye gidiyor, gitmek zorunda; varoluşun doğası böyle. Çünkü düşünce var; vicdan var, hak var, sevgi var. Bunlar zaman zaman üzerleri  rt lse, birer malzeme olarak kullanılsa da özlerindeki g  kaybolmaz. Bu hakikatler insanın öz benliğinde yaşıyor. Mevlana “ne olursan ol gel derken” işte bu özü bildiği, yaşadığı, yaşattığı için; deneyimine dayanarak emin olduğu için söyleyebildi. Ve böylesi insanların bir güzelliği de şu; fikirlerinde hiçbir iddia taşımazlar, şunu s ylelerler: “Beni yüceltme, beni taklit etme, söylediklerimi tekrarlayıp durma, en iyisi yaşa g r, deneyimle...” Sen tanrısalesin...

KAYGAN ZEMİN

“Olmak” zorunda olmak insanı gerdirir. Gerilim, içimizdeki kuşkunun duyumsanmasıdır. Bu varoluşsal sorun düşünce tarihinin en önemli konularından biri olarak dirimselliğini sürdürür, sürdürmeye de devam edecektir. Öyle ki varlığımızın kanıtı bile kuşkunun bilinci yoluyla ileri sürülmüştür. Descartes her şeyden kuşkulanarak düşünmesini harekete geçirdi, ancak kuşkulandığından kuşkulanamayacağını gördü ve bu noktada “düşünüyorum o halde varım” dedi.

Aslında bir ikilikten söz etmiyordu. Varım bunun kanıtı ise düşünmem değil; düşünüyorum demek ki varım biçiminde de değil; düşünmek doğrudan varlığımızın kendisidir denmektedir.

Kuşku ikilemin olduğu yerde vardır. Peki bizim ikilemimiz nedir? İnsan hariç her canlı dünyaya geldiği gibi gider. Bunu söylerken her canlının beslendiğini, büyüüp ürediğini ve öldüğünü bilerek söylüyorum elbette. Diğer tüm canlılar doğalarındaki program ne ise onu açarlar, türlerinin özelliklerini gerçekleştirerek ölürlər. Bir kedinin kedi olarak nasıl yaşayacağı, ne yapacağı bellidir. Bir bitki de aynı şekilde. Tohumundaki program ne ise onu değiştirmeksizin olduğu gibi gerçekleştirip sonunda ortadan kalkar. İnsan dışında hiçbir canlının kendini varetme kaygısı yoktur, hatta onlar kaygı diye bir şey bilmezler.

Bilinç bir anlamda seçim yapma yetisidir, tersinden söylersek seçim yapmak bilincin bizzat kendisidir. Aslında seçim kimyasal süreçlerde, bitkilerde, tek hücreli organizmalarda ve hayvanlarda da var. Buna rağmen onlarda kuşku bulunmaz; varoluşsal boşluk olgusu onlarda yaşanmaz. Kimyasal süreçlerde bir element bir başkasıyla birleşirken seçicidir, canlı organizmalar yaşamsal işlevlerini gerçekleştirirken seçicidirler. Onların tüm davranışları programlıdır, verilidir. Bu zorunluluğun dışına çıkamazlar. Başka bir deyişle özgür iradeleri yoktur. İnsan özgür irade sahibi olmakla ayrıksıdır. Özgür irade sahibi olmak demek aynı zamanda seçim yapmama, vazgeçme yetisine de sahip olmak demektir. Burası biz insanların ikileminin kökünü oluşturur. Seçim yapmamakta bir seçimdir ve seçmediklerimizde seçtiklerimiz gibi kendilerine uygun eylemi gerektirirler. Ruhu seçim (düşünce, irade) olan eylemlerimiz bizim varlığımızı oluşturan devindirdiğimiz akışımız; kendimizi

yarattığımız sürecimiz, yazdığımız kaderimizdir. Bu akışı durduramayız, ama yönlendirebiliriz, tasarımılayabiliriz, ilkeler belirleyip programlayabiliriz.

İnsan hem bir SORU, hem de SORUNDUR. Sorudur, çünkü dönüştürücü bir güçtür; sorundur çünkü kendi kendini tanımak, kendini sonsuzca yeniden ve yeniden üretmek, geliştirmek ve en önemlisi tüm bu yapıp etmelerini anlamlandırmak zorundadır. Soru ikilemin olduğu yerde doğar, sorun ise bu ikilemin sürekliliğidir. (ilk soruyu Havva sormuştur: Yasaklanmış ağacın meyvesini yemeli yememeli mi? Adem'le beraber yedi ve sorun başladı: ekmeğini topraktan sen kazanacaksın, acı çekeceksin ve öleceksin, tanrısal emir böyle) Bir ikilem çözülür yenileri gelir ve bu sonsuzca sürüp gider.

Gereksinimlerimiz vardır ve bu başlangıçta bir yoksunluktur. Bu yoksunluğun bilinci bizde istek olarak ortaya çıkar, istekler ise giderilmek üzere bizi seçimlere zorlar. Gereksinim verilidir, istek bilinçlidir, seçim yapma(ma)k zorunludur. O halde istek, varlığımızda taşıdığımız iki kutbun buluşması, birbiriyle örgün hale geldiği noktadır. İsteğimizi tek tek nesnelere, olaylara vb. yönltebiliriz hiç kuşkusuz. Peki, bütün bunları kapsayan ve aşan genel bir istekten söz edebilir miyiz?

İsteklerin isteği var mıdır? En kapsamlı istek hangisidir? Sonuç olarak şu ilkesel soruyu sorabiliriz: İNSAN NEYİ İSTER?

Bu soruya yanıt olarak sonsuzca yanıt verilebilir; yaşamayı ister, iktidar ister, para-pul ister, şöhret ister, sağlık ister, ... Bunların tümü belirli bir gereksinime ve nesneye-olanağa yönelik olarak ortaya çıkarlar. Daha çok, insanın hayvani-toplumsal ve bu ikisi arasında ortaya çıkan kişisel diyebileceğimiz arayışlarına karşılık gelir. Yani hiç birisi tam olarak kapsayıcı olamaz. Dolayısıyla bu istekler sınırlı, koşullara bağlı ve geçici olarak ortaya çıkar ve kaybolurlar. Peki zamana ve koşullara aşkın, ortaya çıkmasını engelleyemediğimiz, gerçekleşmesi için kendimizi durduramadığımız sonsuz bir isteğimiz var mı? Evet var: İSTENMEYİ İSTEMEK.

İnsanlaşma süreci burada başlar. İnsan bir yok varlıktır; donanımı ile varlık, anlamı ile yokluk. Bu donanım ile potansiyel varlığını gerçek varlığa dönüştürmek zorundadır. Bu anlamda her anımızda hem varız hem yokuz. Varkıldığımız her şey artık bir potansiyele, olanağa dönüşmüştür ve bu olanakla yeniden varolma serüvenine girmek zorunda kalırız. Bunun için denir ki sadece insanın tarihi vardır, doğanın tarihi yoktur.

İstemek düşünmektir, istenmekte düşünölmeyi istemektir. O halde burada insandan insana gidip gelen varoluşsal bir enerji akışı, düşünsel bir iletişim vardır. Bunun anlamı şudur: Birbirimize muhtacı. Bu son derece açık; çünkü benim herhangi bir gereksinimim ötekinin yaşam kaynağıdır, aynı şekilde benim insani her eylemim bir başkasının yaşamasına hizmettir. Ekmek yiyeceksem fırıncıya mutacım, elbise giyeceksem terziye...

Varlığımızı biliriz, ama kim olduğumuzu başlangıçta bilmeyiz. Onu toplumsal ilişki içinde oluştururuz ve bununla kabul görmek isteriz. Kimliğimizi ve varolduğumuzu deneyimlemek isteriz, bu ancak ötekiler ile ilişki içinde mümkün olabilir. Ötekilerin bizi nasıl gördüğü bundan dolayı bizi çok ilgilendirir. Çoğunlukla her türlü yapay, otoriter, gösteriş gibi sevimsiz davranışların nedeni olsa da yine de ötekilerin hakkımızda ne düşündüklerini, bizi nasıl anladıklarını ve anlamaları gerektiğini kendimize dert ederiz. Kendi özümüz olan bireyselliğimizi tatmak, verili olan yaşam enerjimizi gerçekleştirmek ve kendimizi anlamlı bulmak gibi önüne geçilmez dürtülerimizi ancak ötekilerle ilişki yoluyla yaşayabiliriz.

Her insan bu isteklerle kendini ortaya koyar. İsteklerinin yoğunluğu ve nesnesi ne kadar farklı olursa olsun tüm bu isteklerin ortak paydası başkaları tarafından kabul edilmektir. Burası kaygan bir zemindir, başka bir deyişle hak olana yönelmekle, sahte olana yönelmek iç içe bulunur.

Başkası olmadan birey olmaz, birey olunmadan başkası için değerli olunmaz. Değerimiz birbirimiz üzerinden ve birbirimiz aracılığı ile yaratılır ve yaşanır. Bunun başka yolu yoktur. Onun için "İnsan özgürlüğe mahkumdur" denir. Çünkü özgürlük tüketmek değil yaratmaktır, değer hazır bulunan değil bulunanı ereğe doğru işlevli kılmaktır.

İnsan, bireyselliğinin varlığını ve kişiliğinin somutluğunu ötekiler üzerinden üç yoldan yaşayabilir.

- Ötekiler tarafından fark edilmek,
- Ötekiler tarafından otorite ve umut olarak görölmek,
- Ötekiler tarafından sevilmek.

Fark edilmek bizi toplumun kabul edilir, en azından dışlanmayan bir bireyi haline getirir; otorite ve umut olmak; egemenlik arzusunu ve başkasına hükmetme hırsının arayışına sürükler; Sevilme ise özgürlük ve güvenlik getirir. Her üç eğilimde hepimizde bulunur. Birey kendi iç dünyasında bunu kendisi fark edebilir, fark ettiğı ölçüde de nasıl tutum alacağına

kendisi karar verir ve sonuçlarına da kendisi katlanır. Ama burası içten, kararlı ve süregelen bir sorgulamayı gerektirir.

İnsan kendini kolayca aldatabilir. Kendi kuyusundan dünyaya bakan birisi gökyüzünü ancak kuyunun ağzı kadar görecektir. Onun için alternatifli düşünme, önyargılardan ve şartlanmalardan arınmış bir düşünsel tutum, sadece “neden” sorusuna yanıt arayarak değil “ne için” arayışına da girerek içimizdeki ego cambazının numaralarından yakayı kurtarabiliriz.

KENDİN; HAK OLAN

“Kendi bilincine bağlı olarak yaşamak” insanın kendi onurunu inşa etmesidir. Onur; kendi yetilerini kendin için işlevli kılabilmeektir. Bireyin anlamı kendisinden ürettiği değerlerle yaratılır ve bu değerlere bağlılığı onun btnliğn oluşturur. Btnliğk, bitmiş-tükenmiş durağan bir kütle değil, tersine kesintisiz bir eylemlilik sürecindeki şiirsellik, ya da müzikal bir armonidir.

Güzellik doğada yoktur, orada “Güzel” vardır. Güzeller geçici, göreceli ve değişkendir ama Güzellik mutlaktır, diğer kavramlar gibi. Bizler aslında mutlakları yaşarız, göreceli şeyler mutlakların belirif biçimi, geleneksel dille söylersek tecelli halleridir. “Güzel” olarak yargıladığımız sonlu şeyler sadece uyaranlardır, uyarı ise biyolojik varlığımızın fizyolojik bir işlevinden ibaret... Kendi varlığımızın tamlığını bu düzeyde duyumsayamayız. Uyaranların aklımızda, bilincimizde ve ruhumuzda bıraktığı izi yaşarız. Bana göre yaşamın tamlığına bu noktada ereriz. Beden, zihin ve farkındalık; bunun öğünün birliği bize bizi verir. Bu btnliėėe eremeyişimiz kendini bize hissettirir zaten; sıkıntı, boşluk, tedirginlik ve öfke biçiminde.

“İnsan kendi hayat deneyiminden kendi içinde hakikat sorgulaması yaparsa bu yolda pek çok güzellik bulur.” Aslında hakikat sorgulaması doğrudan bireyin kendini kendi önüne koyarak benliğinin tüm gizli köşelerine göz atmasıdır; bilincin her şeyi delip geçen keskin gözleriyle içindeki katı duvarları yıkıp arkasına geçme serüvenidir. Ama bu cesaret ister: Neyin cesareti? Kişinin tüm sığınaklarını tahrip edebilme, tutunduğu tüm dalları bırakma, inanç, aidiyet, yapay ego oyuncaklarını bir tarafa atma cesareti.

Kendimden hareketle konuşuyorum: fkelerime, sabırsızlıklarıma, korkularıma, kıskanlıklarıma, bağnazlıklarıma bakıyorum. Bu zehirleri kendi içimde ne kadar tanırsam başkalarını o lde anlıyorum. Kendimle baş edemezken başkalarına ucuz nutuklar atmanın, kesip-biçmenin, yargılayıcı ve suçlayıcı belirlemelerde bulunmanın ne denli zavallıca bir şey olduğunu görebiliyorum. Ve bu noktada hem bir utanç hem de anlayışın filizlendiğini görüyorum. Böyle olması gerekir, bu “Gerekir” bir dilek ya da seçim değil, Varlığın doğasından kaynaklanan bir akış oluyor.

Marks'ın din hakkında söylediği bir sözü hatırlıyorum: “İnsan kendi yarattığının egemenliği altına giriyor” der. Yeryüzünde tanrısız (ilahsız)

insan yoktur, keskin bir söylem olacak belki ama tanrısız insan olamaz. Egonuz, şöhretiniz, malınız-mülkünüz, kariyeriniz, güzelliğiniz... Vb. ya da-ya da; erdemleriniz, değerleriniz, hakka bağlılığınız, insana olan muhabbetiniz...

Nietzsche "Tanrı Öldü" dedi, ama sonra delirdi. Bütünlüğü olmayan insan ya delirir ya da delirme diyarında gezinip durur. Kendi olabilmek için gerekli potansiyeli olan insan bunu gerçekleştiremezse sıkıntı çeker... Bu noktada sahici arayışlara yönelir ve bu tip insanlar kendilerini rahatlıkla aşma şansına sahiptirler, ama öte yandan kendi içlerinden zincire de bağlı kalabilirler. İnsanın kendini aşması demek o zamana kadar kendi olmasını sağlayan tüm dayanaklarını terk etmesi, yani ölmesi demektir. Dönüşümde ölen kişi değil, egodur. Ve bağlanıp kaldığımız, kendimizi özdeşleştirdiğimiz neyimiz varsa işte onlar Ego'nun dayanaklarıdır, hem de çok sağlam dayanaklar.

Bunu görmek zor değil. Bir insanın inançlarını biraz sorgulayın, taşıdıkları ve sınırsız korudukları "Doğru"larını birazcık zorlayın, aidiyetlerine hafifçe bir dokunun...

Psikanalistlerin söylediğine göre hastalar yüzleşmek istemedikleri, kaçınmak istedikleri bir noktaya gelirlirse hekime sinirlenirmiş. Bunu görmek için hekim olmaya gerek yok, kendi içimize ve günöbirlik ilişkilerimize baksak yeter.

İnsan yaşamı boyunca şu ikilemle kesintisizce yüzleşir: (Kaimlik-daimlik), kalıcılık-süreklilik, başka bir deyişle sabitlik ve değişkenlik. Ama sabit kalamaz, değişim sorumluluğu ile kaçınılmaz olarak yüz yüze gelir. Değişmek sabiteyi terk etmektir ve bu durum insanı ürkütür.

Kalıcılığın güvencesi sabitlik değil değişimdedir. İç dünyamızda oluşan sıkıntıların, öfkelerin ve korkuların oluştuğu noktadır burası. Yaşam kesintisizce aktığına, yani sürekli değiştiğine göre insan bu değişime bir yanıt vermek zorunda kalır. İnançlarına, geleneklerine, aidiyetlerine ve sahip olduklarına yapışır, fakat öte yandan değişim rüzgarı onun bu bağlarını çözüp savurur. İnsanın kendini armonik bir zarafetle inşa etmesi ile bir taş gibi donup kalmaya çalışmasının sonuçları bu anda kendini gösterir, insan bu anda kendi olur, kendini bilir.

Âdem ile Havva'nın cennetten kovulma öyküsü insanın bu ezeli-ebedi sorununun ifadesidir, bundan dolayı tazeliğini hiç kaybetmeyecek. Yılan

simgesi bilincin kışkırtıcığını anlatır; çünkü o özdeşlikte kalamaz, kendini dönüştürmek zorundadır. Ona biçilmiş kalıpta yaşayamaz, ona çizilen sınırdan kalamaz.

Değişen şartlar içinde kendine bir yön çizemeyen insan ne yapar? Şekilci olur; kendisinden daha güçlü gördüğü odakların ya da bireylerin yapıp ettiklerini kopya eder. Burada anladığımız anlamda insan yoktur, Heidegger'in deyimiyle "Şey İnsan" vardır. Kolayca sürü insanı haline gelebilen zayıf benlikler. Güçlü ve ortaklaşa kullanılan bir kabuğun altına gizlenmiş Fanatikler; Fanatikliğin belirgin özelliği yaratıcılıkla ilgisiz, ama yıkıcılıkta son derece inatçı olmasıdır. Burada toplu fanatiklikten daha ötesini düşünmek gerekir, bireysel fanatikler de var; bu halleri ise inatçılık, öfke ve hoyratlık olarak görülür.

Başka bir hal: Tamamen edilgenlik; Kendi yok ama sürükleyeni var. Gölgesi bile yok. "Başkasının gölgesine girenin gölgesi de olmaz."

Her şeye itiraz, hiçbir şeyi beğenmezlik tatminsiz ve huzursuz tepkiler, bir başka tavır olarak görülür. Genel olarak yıkıcı ve öfkeli tepkiler bu halden de doğar. Saldırganlık ve öfke dışa yöneldiği gibi ie de yönelir. Depresyon; depresyon ie yöneltilen öfkedir.

Anlayabildiğim kadarıyla kendi kendisiyle ve dış dünyayla nasıl ilişki kuracağı her bireyin kendi sorumluluğunda. Bu ilişki biçimi onun mutluluk ya da mutsuzluğunun temel nedeni. Bu noktada kimse kimse için bir şey yapamaz, sadece deneyimlerini paylaşabilir. Garip bir durum, deneyim paylaşmak bile belirli bir olgunluk, açıklık ve sorumluluk istiyor. Mevlana'nın deyimiyle "can bağdaşması." Çünkü zannedildiği gibi ortak fikirler taşımak, benzer ilgi alanı içinde olmak, birbirine içini dökmek bile yeterli olmayabiliyor.

Ahh biz insanlar şu kendi değerimizin boyutunu bir fark edebilsen! İşte o zaman kendi kendimizi hak edebiliriz; Hak etmek ne büyük huzur.

KENDİNE KENDİNİ SORMAK

Soru sormak ve sorgulamak; her ikisi de düşüncenin yol olma biçimleridir: Bilincimize konu olabilen her şey bu yolla kendimize açık hale gelir. Soru bize nesnelerin ne olduğunu verir, sorgulamak ise süreci. Sorgulama sorularla yol alır. Böylece ele alınan konu sadece belirli görünüşleri, tekil halleriyle değil tüm olanakları ile açığa çıkarılır: Olgı; olanaklı tüm ilişkileriyle, varsayımsal koşullar içinde hayal edilerek, hatta tam karşıt konumdan bakılarak anlaşılmaya çalışılır. Kısaca düşüncenin bu biçimde işletilmesine sorguluma diyebiliriz.

Bunun önemi nedir? Soru kendini tatmin edecek yanıtla tamamlanır ve ortadan kalkar. Burada kesinlik arayışı vardır. Şöyle söylemekde mümkün: Soru sormak düşüncenin nesneye uyguladığı etkidir, yanıt ise nesnenin düşünceye verdiği tepki. Sorgulama sonsuz bir yolculuk, soru ise bu yolculukta konaklama noktaları.

Biz insanlar dünyaya hem çağrılır hem de dünyayı çağırırız. Dışarıdan gelen her uyarı bize bir çağrıdır; merak, araştırma, deney yapma, genel olarak bir şey üzerine düşünme ise bizim dünyaya yönelik çağrımızdır; sırrını bize açması için. Aslında her birimiz hem bir konak hem de konuğuz; hem bir yoluz hem de bir yolcu.

Yaşamımıza insanlar girer; dostlar, akrabalar, sevgililer, çocuklar..., nesneler girer ve sonunda çıkıp giderler. Çünkü onlarında kendilerine göre bir süreçleri, yaşam yolları vardır. Nesneler tüketir, nesneler üretiriz... onlarda kendi işlevlerini yerine getirip yaşamımızdan çekilirler. Terside doğru, her birimiz bir başkasının yaşamında yer alır çekiliriz, bir takım olaylar ve olgular ortaya çıkmak için bizim üzerimizden kendilerini gerçekleştirirler. Fakat tüm bu döngü içinde her şey kendi özgünlüğünü sergiler, kendine bir yön tutup deyim yerindeyse kemaline doğru akıp gider. Şairin dediği gibi; "şimdi kimi kimden çıkarayım." Ya da kimin kimden daha üstün ve değerli olduğunu iddia edelim.

Soru sormak dışarıya bir sesleniştir, sorgulama ise içeriye. Hep soruda kalmak insanı şaşkına çevirir. Hatta düzensizce, sağa-sola yönelmiş bilgi arayışı da (tatmin edilse bile) insanın başına pek çok psikolojik sorunlar açar: Zihinsel külfet; ilişkilendirilmemiş, ilkeden ve erekten yoksun bilgiler, ki bunlar sadece bir haberdır, insandan enerji soğurur, yapay

benliğin oluşup güçlenmesine hizmet eder. İç dünyanın dağılmasına yol açabilir.

Sorgulama ise dizgesel bir düşünsel serüvendir: İlkeli, amaçlı ve iç bağlantıları olan bir soru sorma, bilgi edinme, duruş belirleme yolculuğudur. Duruş belirleme belirli bir anlayışın etkin hale gelmesi demektir. Anlayış dediğimiz anda insanlar arası ilişkiden söz etmek durumundayız. Anlayış özneler arasında olur. Doğa karşısında bilen ve anlayan durumundayız, çünkü doğa bilmeye konu olduğunda karşımızda hep edilgin durumdadır, o kendinde nasılsa hep öyledir. Özneler dünyasında sadece doğal süreçler değil, iradi tutumlarda söz konusu olduğu için her an farklı hallerle karşılaşırız. Bu durumda “ötekinin” gözünden dünyanın nasıl görüldüğünü göz önüne getirmek zorundayız. Anlayış ya da anlayışlılık; ilişkilerde ötekinin duruş noktasını dikkate almak ve kendini ortaya koyuş biçimine saygı duymak demektir.

Peki, bu ne için? Yanıtım şu: Kendini bilmek için. “Kendini Bil.” Bu iki basit sözcükten oluşan küçücük tümce bence insanlık tarihinin en kadim, en anlamlı ve en derin çağrılarında birisi olarak kulaklarda çınlamalı, yüreklerde yanmalı, bilinçlerde titreşmelidir. Çünkü bu büyük uyarıyı yerine getirmek insan olmanın tüm olanaklarını harekete geçirmek, sorumluluk üstlenmek, kendini kendi ellerinle ve aklınla var etmek demektir. İnsan olmanın sonsuz güzelliklerine ermek, başka şeylerden değil, kendi özvarlığından zevk almak için...

Tüm sorun “Kendiliğindenliği” “Farkındalığa” çevirmektir. Birincisi hiçbir akli çaba olmaksızın içimizde uyanan dürtüler biçiminde ortaya çıkar: O vardır, verilidir ve bedensel arzulardan, günübirlik yaşam alışkanlıklarından, geleceğin yarattığı korkulardan kaynaklanır. Öfkelerimiz, kıskançlıklarımız, hırslarımız, ruhsal karmaşalarımız, kendimizi kıyaslamalı olarak var etme telaşımız irademize bağlı olmaksızın ortaya çıkarlar. Aslında bunlar birer yaşam enerjisidirler. Aldığımız etkilere bağlı olarak rahatlıkla yön değiştirdiği için insanda yorgunluk, dengesizlik ve umutsuzluk yaratırlar. Bu ve benzeri dürtülerin başıboşluktan kurtarılması, iradi bir çabayla mümkündür ve buna farkındalık diyoruz. Bunlar yok edilemez, ortadan kaldırılamaz, ama rengini değiştirerek doğurduğu sonuçları tersine çevirmek mümkündür. Öfke şefkate, kıskançlık dayanışmaya, hırslar anlayışa, karmaşık ruh halleri huzurlu ve dinamik bir iç dünyaya çevrilebilir.

Sorgulama; "Kendiliğindenlik" ile "Farkındalık" arasındaki yaratıcı bir yolculuktur. İçimizdeki yetiler ve enerji odakları birer çiçek; Sorgulama, bu çiçeklerden polen toplayan arı, Anlayış ise yapılan baldır.

Buna ister yeti diyelim, ister şans diyelim, ister bir bahtiyarlık diyelim, isterse hiçbir işe yaramayan oyalanma diyelim ne yaparsak yapalım bu serüveni yaşamaktan kaçınamayız. İnsan olmanın olanakları ve sorumluluğu burada saklı, ama güzelliği ve coşkusu da. Bu en derin insani serüveni hangi kalitede yaşayacağımız sadece bize bağılı. Burada hemen "dış koşullar var, onlara ne diyeceğiz" gibi bir soru akla gelebilir. Hayat her şeyde var, ama yaşam sadece insanda. Dış koşullar etki yapar, olanak sunar, yaşam ise içerde oluşur. Daha açık bir söylemle sorumluluk-duyumsama ve ereğе bağılı eylem, yaşamdır. Hayat derken varolan her şeyin bir sınırı, ortaya çıkıp sonra yok olduğunu, bu süreçte kendine özgü dirençleri, i yasalılık taşıdığını göz önüne alıyorum; bir akış var ama farkındalık yok. Yaşam derken her şeyin sonsuz bir akış içinde olduğunun bilincinde olmayı-fark ediş i kastediyorum.

Bir şeyin nedenini bulmak onun ortaya çıkış koşullarını göz önüne sermek olarak anlaşılır. Aslında neden (sebe) diye bir şey yoktur, sadece sonsuz bir ilişikler ağı vardır. Biz bu sonsuzluk içinde kendimize bir alan çizip bu alanın sınırlarının ilişkisini göstermeye neden diyoruz. Düşüncemizi yürütmeye çalışırsak soru sormayı üç noktada toplayabiliriz: "Neden", "Nasıl" ve "Niçin"

"Neden" sorusu bizi mahiyete götürür, niteliklere ve ilişkilere. "Nasıl" sorusu ise yöntem ve araçlara. "Niçin" sorusu ise ereğе götürür. Bunlar içerisinde belirleyici olan "Niçin" sorusudur. Diğer ikisini bu belirler. Niçin'i yok sayarsak diğer ikisi anlamını kaybeder.

Yaşamın başına gelebilecek yorucu şey düşüncelerle eylemlerin uyumsuzluğudur. Bu uyumu sağlamak o kadar kolay değıl. Çünkü insan

bir Ara varlıktır (berzahda); bir yanıyla doğa (Tensel) bir yanıyla akıl (Tinsel). Doğal yanımız kendiliğinden akar; başka bir deyişle kendine özgü eğilimleri, dürtüleri ve yönelimleri vardır. Bedensel gereksinimlerimiz ve bunlara dayalı duyumsamalar içimizde kendiliğinden oluşur. Bu uyarılar aklımıza baskı yaparlar ve Arzuyu oluştururlar. Akıl bu arzuların denetimine girme eğilimindedir. Bu durumda sadece güvenliğin arttırılmasına ve günlük yaşamda refahın yükseltilmesine hizmet eder. Sadece yemeye-içmeye- üremeye ve konforun arttırılmasına adanmış bir yaşam oluşur.

Varlığımızın en alt düzeyi duyusal gereksinimlerimizdir, kendimizi ilk bu düzeyde algılarız, ama sadece ilk, en alt. Bu düzey canlı tüm varlıklar için aynıdır. Birey olarak ne denli gelişkin olursak olalım, kendimizi ne denli yüce değerlerle donatmış olursak olalım bu "en alt" düzey bize aittir. Onun gereksinimlerinin karşılanması zorunludur. Bu durum insanı hep duyusal uyarıların yönlendirmesi altına sokmaya zorlar, öte yandan "nesnelere" olan düşkünlüğümüzü ve bağımlılığımızı besler.

Arzuların tümü karşılansa ki imansızdır, bu "en alt" ın talepleri karşılansa bile yine de bir boşluk kalıyor, bir tatminsizlik kendini içten içe hep hissettiriyor; bunu görmek zor değil: Bu kadar depresyon niye? Bu kadar hırs, kaygı, doyumsuzluk, uyuşturucu kullanımı, yapay heyecan arayışları niye? Arzularda ve beklentilere ne kadar bağlılık, o kadar korku ve gerginlik; nesnelere ne denli düşkünlük o denli hırs ve değersizlik.

Kendimize şu soruyu her fırsatta sormanın yarar var: sadece bir beden miyiz? Yoksa kendimize atfettiğimiz imgesel bir varlık mıyız? Zihin miyiz? Sorularıma yanıt bulamadığımda bu konuda kafa yormuş, çile çekmiş, emek vermiş güzel insanların deneyimlerine ve sözlerine başvururum. Ve bunun en güzel örneklerine Anadolu'nun kadim geleneğine can olmuş-can katmış ozanlarının dilinde de rastlarım:

"....

Kanaat tacını giydikten sonra

Ne Han'a minnet ne Sultana"

Âşık Veysel'in şu dizesi ne güzel:

“Derd ile mihnete dalmayan âşık

Ne yemiş ne doymuş eli bulaşık”

Kadim bilgelik farklı ahlak mertebelerinden söz eder. (İnsanın bir ahlak ve sevgi varlığı olduğunu kabul ettiği için). Fedakârlık Ahlakı, Feragat Ahlakı ve Aşk Ahlakı olduğu dile getirilir. Bunlar insanın benlik düzeylerine bağlı olarak yaşanan mertebelerdir. Birbirine bağlı olmakla beraber ancak belirli bir yön tutmakla ve emek sarf etmekle erişilen ruhsal düzeyler olarak yaşandığı anlatılır. Bunu kendi hayatlarında gerçeğe dönüştürmüş, deneyimlemiş insanların söylemlerindeki içtenlik, güven ve eminlik insana umut veriyor.

Bu gibi konularda yaşamadan konuşmak herhangi bir etki uyandırmıyor, yapay söylemler ve zihinsel aktarımlar nerde dönüştürücü ve etkili olmuş ki?

Ama insan utanç ve vefa duygusunu duyumsayan ayrıcalıklı bir varlık. Bunlar yapılandırılan ve yaratılan manevi değerlerdir. Ancak emekle besleniyor, emekle yüceliyorlar; hak-adalet-özgürlük bu sürecin ruhudur.

Şunu söylemekte bir ikircim taşımıyorum: Emek yoksa edep yok, edep yoksa vefa yok. Bence biz insanlara teklif edilen “emanet”, vefa göstermemiz gereken değer her ne ise odur. Değeri olmayanın varlığı olabilir mi?

“Âlem bir deniz

Sen bir gemi

Aklın yelkeni

Fikrin dümeni

Kurtar kendini

Ha göreyim seni” (Amak-ı Hayal)

KORKU HAYATIN BEKÇİSİ-ÖZDEŞLİK KORKUNUN ELÇİSİ

Hayata ne için geldiğimiz sorusuna doğru dürüst bir yanıt veremeyiz, ancak ne aradığımız konusunda bir şeyler söyleyebiliriz. Yaşımıza, sosyal konumumuza, yetilerimize ve olanaklarımıza bağlı olarak farklı yanıtlarımız olsa da bunları soyutlamaya taşıdığımızda sonuçta “Mutluluk” istediğimiz konusunda birbirimize yaklaşıyoruz. Diğer tüm canlılardan farklı yanlarımızdan birisi de bu; maddi yaşantımızı nasıl sürdüreceğiz sorunu yanında bir de nasıl mutlu olacağız gibi varoluşsal bir sorunla da uğraşmak zorundayız.

“Doğay, insanın hayvansal varlığının mekanik düzeni ötesindeki her şeyi kendisinin yapmasını, içgüdüğü olmadan kendi aklıyla yarattığından başka bir mutluluktan ve yetkinlikten pay almamasını istemiştir... Fakat aklın kendisi içgüdüsel işlemez, çünkü onun bir bakış aşamasından diğerine adım adım ilerlemesi bir çaba, deneme ve öğrenim gerektirir.” (İ. Kant; Dünya Yurttaşlığı Amacına Yönelik Genel Bir Tarih Düşüncesi; 3. önerme)

İçgüdülerimiz doğamızın, aklımız ise ona aşkınlığımızın kökleridir. Özdeşlik ve Ayrım, başka bir ifadeyle Bir ve Çok diyalektiğı düşünce tarihinin en köklü sorunsallarından birisi olarak konuya ilgi duyanların gündeminde tazeliğini korur. Hayatla, daha somut konuşursak doğrudan bireysel yaşamımızla bağı kurulamayan düşünceler ilgi alanımızın dışında kalırlar. Özsel arayışımız olan mutluluk doğanın getirdiğı eksiklik ya da onun tarafından karşılanacak bir gereksinim değil, doğrudan düşünsel yanımızla ilgili içsel bir yaşamdır. Yarattığımızda yaşıyoruz, yaşantımızı sorguluyoruz, sorgulamalardan arayışlara sığıyoruz; bu döngü hiç durmamacasına kendi üzerine katlanıp kendini yenileyerek sürer gider.

Bir yandan güvenlikte olma diğer yandan varolan durumu aşma isteğimiz varoluşsal çatışkılarımızdan birisidir; “Özdeşleşme ve dönüşme” biçiminde duyumsadığımız şey bunun psikolojik yansımasıdır. Bütün eylemlerimizin iç dünyamızda duygusal bir boyutu da ortaya çıkar. Aslında yaşantı dediğimiz şeyin bu olduğunu düşünüyorum; içimizde fark ettiğimiz duygusal ve düşünsel devingenlik. Dışsal olanlar sadece birer araç ve olanak. Bunları kullanma biçimimiz, amaçlarımız ve beklentilerimiz, iç ile dış arasındaki uyumluluk ruhsal dünyamızın dalgalanmasını doğrudan belirliyor.

"Sıkıntı-Korku-Üzüntü"; her insanın bir biçimde içinde taşıdığı ve duyumsadığı haller. Aslında hep aradığımız bunların üstesinden gelebildiğimiz bir yaşantıya erişmek. Eğer bu hallerin karşısını söylersek şöyle diyebiliriz; **"Ferahlık-Eminlik-Sevinç."** Bunlar iki ayrı duygu gurubu veya birbirinden kopuk haller değil; bir ve aynı yaşam enerjisinin iki yönüdür: Birinci gurup aşağıya (bedensel yana) ikincisi ise yukarıya (tinsel yana) yönelmiş olanıdır. Bu enerjinin nereye akacağı bir çırpıda verilecek kararla belirlenemiyor. **"Aklın... bir bakış aşamasından diğerine adım adım ilerlemesi bir çaba, deneme ve öğrenim gerektirir"** söylemi bu gerçeğe dikkat çekiyor. Bu enerjiyi iki zıt kutba çeken merkezler bizim içimizde, yaşamımızın tamda özünde bulunuyor: Güvende olmak ve dönüşmek zorunda olmak. Varlığımızı sürdürmek isteriz, bunun için güvenlik ararız; dönüşmekle yüz yüze geliriz çünkü yaşam karşımıza hep yeni sorunlar, aşılması gereken engeller koyar.

Güvenlik ve dönüşüm merkezlerinden hangisine ne ölçüde yöneldiğimiz iç dünyamızın dirimselliğini belirler. Güvende kalmak donukluğu, endişeyi ve hep savunmada kalmayı getirir; dönüşüm ise bilinmeze atlamanın tehlikelerini önümüze koyar. Güvenlik yanımızın daha ağır bastığını söylemek gerçeğe daha yakın olur diye düşünüyorum. İki açıdan böyle; öncelikle yaşamımızı sürdürmenin gereksinimlerin karşılanmasına bağlı olduğunu biliriz. Öte yandan irademize bağlı olmadan bu gereksinimler sürekli olarak kendilerini bize duyumsatırlar. Bu durum karşısını kendi içinde taşır ve bizzat dönüşümün zorunlu olduğunu kendi içinden doğurur. Çünkü gereksinimler sonsuzca gelişir ve varolan durum yetersiz kaldığında onun ötesine geçmek kaçınılmaz olur.

Bu kutupsallık içimizde özdeşlik ve korku olarak kendini gösterir. Özdeşleşme, insanın "Ben"inin tümelliğini, "Farkındalığının" sonsuzluğunu bir tikele indirgemesidir. Kendini, kendine eşit olmayan yetilerinin bir parçasına bağlaması, giderek ona mahkûm olmasıdır. Dinsel söylemde *'ilahlara tapmayın'* derken bu anlatılmak istenir. Ben tümeldir, ancak bir nitelikle içerik kazanır ve böylece bir somut varlık haline gelir.

İnsan dediğimizde bir kavramı dile getirmiş oluruz. Kendi türünün bütün yetileriyle donanımlı, dönüştüren ve dönüşen bir varlık. Herkes bu yetilerinden biri veya birkaçı ile kendini var eder, toplumda bu yanıla kabul görmek ister; bu yanıla dış dünya üzerinde etkili olmaya çalışır. Her birimizde kendimizi farklı görme-farklı görülme eğilimi belirli ölçüde bulunur. Evrende de birbirini aynı olan iki şey bulunamaz, bir şey hiçbir

zaman kendiyle özdeş olarak kalamaz, ama özdeştir de; eğer böyle olmasaydı "bilme" gerçek olamazdı (**?!**). Özdeşlik kendini yıkıp yeniden kurar ve böylece "Oluş" dediğimiz kavram gerçekleşir. İnsanın içsel gerilimi bu kaynaktan beslenir: Kendi özdeşliğini korumak, fakat bir yandan da kendini aşmak zorunda olmak, varolan özdeşliğini yıkmakla yüz yüze gelmek. Bu çelişik durum insanın trajedisi de olabilir, mutlu bir varoluş serüveni de; durum tamamen bireyin iradesine ve çabasına bağlıdır.

Peki, bu sıradan bir hakikati dile getirmenin anlamı ne? Farklılık, aslına uygun olarak algılanmadığı, bunun yaşama yansıtılması ile kendi içimizde ve ilişkilerimizde çatışmalara yol açtığını dile getirmek için. Biraz derine baktığımızda kendi gerçeğimizin ayırdına varabiliriz; farklılık ayrıcalık olarak değerlendirilir ve bu durum gizil bir üstünlük yarışı doğurur. Üstünlük yarışının olduğu yerde korunma kaygısı ve kendini kabul ettirme telaşı ortaya çıkar. İnsanlar kendi edimlerinin, ahlaklarının, yaşam biçimlerinin, doğrularının olabilecekler içinde en iyisi olduğunu içten içe savunurlar. Böylece herkes kendine ait bir dünya kurup bunu dokunulmaz kıldıkça içe kapanmaya, kendi özdeşliğine gömülmeye başlar. "Benim hayatım", "benim sağlığım", "benim inancım", "benim doğrularım", "benim...", benim..." tapınaklarımız haline gelir. Ben dedikçe bütünlükle aramıza bir sınır koyarız, kendimizi benlik duvarları arasına hapsederiz veya benlik kapsüllerinde öteki kapsüllerle kesin sınırlarla ayrılmış dünyalarda yaşarız. Kaçınılmaz sonuç yalnızlık, tatminsizlik, güvensizlik ve kuşkudur; bunlardan doğan tepkisel konum ise korkudur. Özdeşleşme korkudan doğar, özdeşleşme korkuyu doğurur. Korku ise sahiplenme, kıskançlık, kuşku ve çatışmaya yol açar. Var olan bir şey kendisini etkisiyle, direnciyle ve görünüşüyle belli eder. Özdeşlik-korku sarmalı kendini yaşamımızın değişik düzeylerinde o düzeye uygun olarak gösterir: Akılda inanç olarak, sosyal ilişkilerde kurallar olarak, bireysel yaşamda alışkanlıklar olarak. Bu yanlarımıza dokunulduğu veya birisinin bu yanlarına dokunduğumuz zaman ortaya çıkan tepkinin derecesinden sözünü ettiğimiz sarmalın ne denli etkisi altında olduğumuzu görebiliriz.

Özdeşleşme sahiplenmektir, tutunup kalmaktır öz olarak güven arayışıdır, fakat bir yandan da eksikliğinin ve yetersizliğinin üstesinden gelme çabasıdır. İnsan kendini gerçekleştirmek, saygı görmek, kabul edilmek, sevilme gibi temel gereksinimlerini karşılamakta yetersiz kaldığını fark ettikçe daha güçlü gördüğü odaklara kendini emanet eder, onunla kendini bütünleştirmek ister. Kendimizi zayıf, boş ve cansız hissettikçe daha büyük şeylerle özdeşleşmeye yöneliriz. Bu bir futbol takım taraftarlığı, bir

din, milliyetçilik, bir ideoloji ya da idealleştirdiğimiz ünlü-önemli bir kişi olabilir. Ama ne yaparsak yapalım bu tarz özdeşlikte içsel sıkıntının, tatminsizliğin ve boşluğun üstesinden gelinemez; çünkü dışa bağımlılık vardır.

Her durumda bir ilişkiler ağı içinde yaşarsınız ve kendi aslınızı bu süreçte açığa çıkarıp yapılandırırsınız. Fakat ilişkinin kendisini nasıl algıladığımız ve nasıl yaşadığımız çok önemli. İlişkileri, bilinen sınırlar içinde yaşayabiliriz: Bu durumda onu bir alışkanlık haline getirir, sadece güvenlik diyarına çekilip yaşanmak zorunda kalınan bir sürece çevirebiliriz; yalnızlığımızı gideren, günlük can sıkıntısından kurtulmak için kullandığımız bir sığınak, birlikte çay kahve içmek, günlük etkinliklerimizi birbirimize iletmek, tatil anılarını anlatmak vb. için birer boşalım süreci olarak yaşayabiliriz. Dahası yetersizliklerimizi kapatmak için bir araç olarak da kullanabiliriz. İlişki bir karşılıklı aynalaşma olarak da yaşanabilir. Bu durumda insanlar birbirlerinin ruhuna dokunabilir, birbirlerini karşılıklı olarak üretilip oğaltabilirler. Böylece ilişki süreci kendimizi anlama, kendimizi ortaya koyma eylemine dönüşürse büyümemiz için bir dünya, karşımıza çıkan sorunlara verilen yanıt olur. Ne olduğumuza en açık biçimde ancak ilişkiler içinde tanıklık edebiliriz. Sınırlarımıza geldiğimizde ya korkar geri çekilir, tepki duyar kendimizi kapatırız; ya da riski göze alıp öte yana atlarız. Bilgilerimizin, inanlarımızın, yaşam biçimimizin ve duygularımızın sınırına geldiğimizde bir tedirginlik kendini gösterir. İşte zdeşlikte kalmakla dönüşümün kendini dayattığı korkulu sınır; endişelerle sarıldığımız, irademizin zorlandığı, bilincimizin dumanlandığı durum... Bu noktada eskide kalıp alışkanlıklarla, bildik şeylerin sağladığı ruhsuz güvenlikte kalmayı da tercih edebiliriz, bilinmeyene atlayıp varolmanın, kendini yaratmanın heyecanlı ve zevkli serüvenine de dalabiliriz.

Seçim yapmak zorunda kaldığımız anlar kaygıların ve kararsızlıkların ortaya çıktığı dönemlerdir. Ama hayat durmaz; iyi-kötü, şu ya da bu biçimde karar verilir ve yola devam edilir. Bunu biz yapamasak bile yaşam kendi yoluna devam edip bizi kendi akıntısına katıp sürükler. Sonuçları sadece maddi olarak değil, duygusal olarak da kendini mutlaka gösterir. Yapıp-etmelerimiz gelir geçer, anılara gömülüp giderler; fakat her ne yaparsak yapalım karar veren, seçim yapan, duyumsayan olarak biz hep kalırız. Varlığımızın iki ayağı var, bunu Shakspeare "olmak ya da olmamak" (hamlet), E. fromm; sahip olmak ya da olmak; Osho ise "yapmak ve olmak" biçiminde dile getiriyorlar. Yaptıklarımızla varoluruz, eylemlerimizle kendimizi hem keşfeder hem de ne olacağımıza karar verebiliriz. Ama "Ben"(Ego, Nefs) şeytanı, bin bir kılığa giren heyula;

bütünden ayrı düşmemize ve kendimize hayali üstünlükler, ayrıcalıklar yükleyip nevrotik hallere sokan o müthiş enerji hep pusudadır. Kendimiz için imgeler yaratırız, hem de kolayca. Sonra bu imgeyi korur ve tüm dünyanın bu imgemize değer vermesini, dahası gücümüz yeterse boyun eğmesini bekleriz. Birbirimizle bu imgeler üzerinden ilişki kurarız. Onun için insana ait en derin, en değerli yaşam deneyimi olan duygular çok rahat bir biçimde sıradan bir seslendirme gibi dilde kullanılıyor. "Hayatım", "canım", "aşkım"; "seviyorum", "özlüyorum"...filan. Hani daha tadını almadan önüne konan tüm yemeğe tuz koyan oburlar gibi. Arkası olmayan duyguları varmış gibi dile getirmek ilişkileri yüzeyselleştirir, kişinin kendisini kendinden uzaklaştırır. Bu da bir gösterge, çünkü neyin eksiliğini çekersek dilimize en çok o dolanır.

Bektaşî erenleri bir gün camiye gitmiş, namaza durmuş. Namazın sonunda duaya başlamış:

"Allah'ım bana bir şişe rakı, Allah'ım bana bir şişe rakı..." Yanında oturan diğer mümin kardeş Bektaşî'ye dönmüş; "Utanmıyor musun?" demiş. "Burası bir cami ve sen ibadet ediyorsun. Allah'tan dilediğin şeye bak" Bektaşî gayet sakin "peki ne isteyeyim" diye sormuş. Öteki "iman iste, Allahın lütfunu iste, ..." deyince Bektaşî, yanandaki adama dönmüş "Ee ne yaparsın herkes kendinde olmayanı ister" demiş

Kendi gerçekliğimizi tanımak ve bunu ifade etmek isteriz, bu eğilimin önüne geçilemez. Her ne yaparsak yapalım; bilim, sanat, edebiyat, sosyal etkinlik, ... hepsi bu itkinin dışlaşmasıdır. Hakikat güzeldir, doğrudur ve iyidir; düşünen kafalar, sorumlu yürekler bunları ortaya çıkarıp önümüze koyuyorlar. Onlara vefa duymak, sorumluluk üstlenmektir de. Evrensel sorumluluk içimizde vicdan olarak tecelli eder. Vicdan bir iç disiplin, torpili olmayan yargıç; onun sorgulaması karşısında hiçbir zan yaşayamaz, donuk hiçbir şey eriyip gitmekten kurtulamaz. Bundan dolayı "adaletin vicdan sarayında oturduğu" söylenir. İnsanı anlamsız korkulardan da donup kalmaktan da koruyan en içteki irademiz. İçsel huzura erişmek için sorgulama yolun feneri, hak eylemlerin ilkesi, özgürleşme mutlak erektir. Ama her şeyin başı insanın kendi kendiyle yüzleşme cesaretini ve kararlılığını göstermesine bağlıdır. *"Bir insanın yapabileceği en iyi şey kendine karşı dürüst olmaya çalışmaktır"* (Freud)

MASUMSAN AYNASIN

Nesneler ve olaylar dışımızda, imgeler ve duyumsamalar içimizdedir. Başlangıçta bunlar tam bir uyum halinde bulunurlar, ama örtük olarak. Bu durum özdeşlik halidir, masumdur, saftır, doğaldır, ama kördür: Kördür çünkü fark yoktur, yani farkındalık ve bilinç yoktur. Varoluş farka, yani ayrıma gelmek zorundadır. Ayrımın olduğu yerde ise gerilim, çatışkı, akan bir süreç ve dönüşüm vardır.

Aslında Varlık bu kavramların bütünlüğüdür, bu anlamda sonsuz bir akış, bir oluş-yokoluş sürecidir. İnsan bu sürecin eksiksizce gerçekleştiği, kadim söyleme göre tecelli ettiği mazhardır. Tanrı insanı kendi suretinde yarattı söylemi aslında bunu anlatır. Şu ünlü Âdem-Havva'nın cennetten kovulma miti biz insanların ezeli-ebedi trajedisinin simgesel anlatımıdır, onun için bilincimizin gündemine sık sık değişik biçimde girer.

Bilinç özdeşlikte kalamaz, mutlaka farka gelmek zorundadır. Özdeşliğin oluşturduğu donukluğu eritmek, durağanlığı devindirmek, her türlü yasağı çiğnemek, gözünü açmak ve böylece günah işlemek onun kaçınılmaz kaderidir, daha doğrusu doğasının yazgısıdır. Bu söylemin anlamı basitçe şu noktaya varır: Farka gelmek, özdeşlikten çıkmak demek "Ben" bilincinin oluşması demektir; Ben ve Ben olmayanlar.

"Ben" bilincinin ortaya çıkmasıyla insan "Günah" diyarına adım atmış olur. Artık burada irade söz konusudur. İrade yani bilinçli, istekli yönelimli seçim; iyiyi olduğu kadar kötüyü de seçebilmek. İşte bu ayrımın ortaya çıkması insanın başlangıçta varolan masumiyetinin kaybolması anlamına da gelir. Artık insan fark âleminde; burada çıkarlar, kibirler, zorbalıklar, kurnazlıklar; öte yandan erdemler, tinsel yaratımlar, cömertlikler iç içe yaşarlar, aynı dünyanın vazgeçilmez aktörleri haline gelirler.

İnsan lekelenir, bunun önüne geçemez. O başlangıçta lekesizdi (Bebeklik aşaması; Adem devri). Ama kaçınılmaz olarak büyüyecek, kendi varlığını fark edecek, dış dünyayla arasında bir ayrım olduğunu görecektir. Dış dünya artık onun için bir koşullar yığıdır. İnsan kendini inşa edecek, ama bu verili koşullar çerçevesinde; diğer yandan da kendini inşa ettikçe başkaları için koşul olacaktır. Birbirimiz için birer koşuluz, bir sınırız, bir olanağız ve bunları şu veya bu şekilde kullanmaktan kaçınamayız. İşte bu süreç masumiyetin adım adım kaybolmasının; yani mutsuzlukların, acıların, gerilimlerin ve anlamsızlıkların içimize işlediği, kök saldığı yaşam yolculuğudur.

Geriye dönüş yok mu? Elbette var: Belki de yaşamın güzelliğı buradan çiçek açıyor; sırrını çözemeyeceğimiz, ama deneyimleyebileceğimiz bir gizem olmasında. Çünkü burada hazır olan bir şeye ermek yoktur, ama insanın kendi eylemiyle yarattığı bir dünya vardır. Gizem olması ve anlaşılmazlığı buradan kaynaklanır.

İnsanın kendini aşması, başka bir ifadeyle dönüştürmesi aslında bu geriye dönüş yolcuğuna çıkmasıdır. Yani baştaki masumiyetine kavuşması, ancak başlangıçta ki masumiyetle erişilen masumiyet nitelik olarak birbirine taban tabana zıt: Birincisi kendiliğinden, cahilce, ayrımı olmayan, dolayısıyla dış dünya üzerinde doğrudan dönüştürücü gücü olmayan (dolaylı var) bir hal. İkincisi ise farkındalıkla, iradi çabayla, sorumluluk üstlenerek ve bedel ödeyerek kendini bütünlüğe getirmektir. Bütünlüğe getirmek derken bireysel varlığındaki farklı yaşam enerjisi kaynaklarını uyuma getirmiş olmayı, varoluşla uyumu sağlamış olmaklığı kastediyorum.

Kadim bilgelik bu hakikati binlerce yıl öncesinde fark etmiş ve insanlara duyurmuştu. Daha çok önceleri bu hakikat Lao Tzu aracılığı ile şöyle dillendirilmiş:

“Kendindeki erilliğı tanı,

Dişiliğine katıl, dünyanın ortasında akan bir Dere ol.

Dünyanın ortasından akan bir Dere olmak:

Sonsuz Erdem ile bütünleşmektir.

Çocukluk durumuna geri dönmektir.”

Bu hakikati Hz. İsa şöyle dile getirir:

“Tekrar çocuk olmadıkça Allahın melekûtuna giremezsiniz”

Buradaki dinsel kavramların kültürel çağrışımları insanı yanıltmamalı. Bir çağrı var ve çağrı masumiyetidir; masumiyete gelmek ya da öyle olmak “ego”nun bağlarından kurtulmaktır. Bu anlamda “dinde temel olan tanrı değil egosuzluktur.”

“Masumiyet, düşüncenin olmadığı bir farkındalık halidir” Bu tip söylemler zihinsel açıdan bakılırsa bir önerme gibi algılanır elbette, ama birey kendi içinin derinliklerine daldıkça, etrafında olup bitenleri hiçbir koşullanmaya bağlı olmadan anlamaya çalıştıkça bunun varoluşsal bir hakikat olduğunu görebilir. Böylesi “önergeler” mantıksal olarak tanıtlanmaya ihtiyaç duymazlar, birilerini ikna etme çabasını gerektirmezler.

Düşünceler her zaman geçmişle ilgilidir, geçmiş deneyimlerin zihnimizde kayıt halinde bulunmasıdır. Bu kayıtlar elimizde güvenli aletler olarak kalsın isteriz. Yaşamın karşımıza çıkardığı yeni sorunları bu bildik “güvenli aletlerle” kavramaya çalışırız. Ya da bu aletleri –anlayış ve düşünce kalıplarını- yeni olan her şeye giydirmeye çalışırız. Burada genellikle bir uyumsuzluk olur, çünkü kalıplar kesin, sınırları ve kapasitesi bellidir. Yeni ve belirsiz olan bir olguyu, dönüşümü veya olanağı bu kalıplara sığdırmaya kalkmak bizlere bir güvenlik vereceğini zannederiz. Bu mümkün değildir, kanıtını kendi içimizde buluruz; öfke, tedirginlik, saldırganlık, hep ötekini suçlar durum varsa işte orada bir uyumsuzluk var demektir. Bu gerilimi aşmak için ideolojiler üretiriz, inanç kalıplarına saklanırız, bizi koruyacağını zannettiğimiz daha büyük güçlere sığınırız. Yakından bakılırsa bu durumdaki bir insan hep tedirgindir, endişe halindedir ve tatminsizdir; çünkü kendi güvenliğini kendi dışına emanet etmiştir.

Masumiyet bir yanıyla teslimiyettir, varoluşa güvendir, arzusuz ve beklentisiz bir halde olabilmektir. Ama içimizde taşıdığımız ve peşimizi hiç bırakmayan Ego’nun her kılığa giren gücü bu hale gelişin yoluna engeller çıkarır, hem de sinsice ve sessizce. Şöyle ki: hepimizde gizli ya da açık biçimde ayrıksı birisi, özel birisi olduğumuza dair bir kabul vardır. Kendimize dair herhangi bir yeteneğe, kotardığımız sıradan bir etkinliğe dayanarak bu kabulümüzü güçlendiririz. Bu kabuller öylesine çoğalır ki artık bir sınırdan sonda bireyin kendisini ele geçirir. Giderek beklentiler üremeye başlar; söz konusu kişi bu “özel-ayrıksı” zannının başkalarınca da kabul edilmesini bekler. Bu zannın güçlenmesi insanı giderek gerginleştirir, huysuzlaştırır dahası sevgisiz bırakır; Sevginin boşalttığı yeri nefret doldurur: Nefret sanıldığı gibi iradi güç, güvenlik gösterisi değil, sadece bir savunma mekanizmasıdır. Nefret kişinin kendi içindeki kendinden memnuniyetsizliğini, tatminsizliğini başkaları üzerinden kusmasıdır. Ötekilerden nefret edilir, çünkü kendisine beklentisi doğrultusunda ve istediği düzeyde onay verilmiyordur. Böylece kendi değersizliğine olan öfke ötekilere yansıtılarak yapay bir doyum yaşanır.

Bunu nerden görebiliriz?: En basit biçimiyle kendi kabullerine ve inançlarına ters düşen bir durumla karşılaştığında verdiği tepkiden. Daha sonra dışındaki dünya hakkında yargılayıcı, hep kusur bulan, beğenmeyen öfkeli tutumlardan.

“Bunları yazmamın anlamı nedir?” diye kendime soruyorum; Ego’nun halleri masumiyete engeldir, ama ego’nun güçleri aynı zamanda masumlaşmaya, saflaşmaya, içsel bütünlüğe erişmenin de olanağı olabilir, olabiliyor...

Koşulsuz, yargısız, beklentisiz ve arzusuz hale gelmek hiç bitmeyen bir yolculuktur; bir serüven, bir yaratım sürecidir. Bu bitimsiz yolcuğun kendine özgü bir tadı vardır. Hiç olmazsa masum bir varlık karşısında duyumsadıklarımız bunun bize ne kadar yakın ve olanaklı olduğunu gösterir.

Doğa, hayvanlar ve özellikle bebek karşısındaki halimiz nedir? Bunlarla ilişkiler insana bir dinginlik verir. Çünkü onlar oldukları gibidirler, hiçbir kurnazlıkları yoktur, zorluk çıkarabilirler, ama gizli bir niyet beslemezler.

Bebeğe psikolojide kadiri mutlak dendiği olmuştur. Onun karşısında sizde bütün egosal dayanaklarınızı bırakmak zorunda kalırsınız. Doğal olanlar masumdur, çünkü kendilerini kanıtlamak, üstünlük sağlamak, beğeni kazanmak gibi istekleri yoktur; hiçbir arzuları ve beklentileri yoktur; sadece kurulu doğaları neyi gerektiriyorsa o biçimdi yaşar ve ilişki kurarlar. Bu durum bizde de sakınımsız, gerilimsiz ve beklentisiz hal yaratır. İşte aynalık; masumiyet bizim yüzümüze tutulan aynadır, insan kendi iinin ne denli karmakarışık olduğunu, kendine ne denli yabancılaştığını, kendinden ne denli uzak olduğunu bu aynaya dikkatlice bakarsa görebiliyor.

Modern dönem insanı tedirgin, doyumsuz ve anlam arayışında... Tanrımızı kaybettik ya da Nietzsche’nin deyimi ile “tanrıyı öldürdük”, yani bütünlüğümüzü kaybettik. Kendimize özgü ilahlar edinme olanağımız artıyor. İlah edinme şansımız arttıkça el altından kendimizi ilah zanneder olduk.

“Parmak ucuna basan, ayakta duramaz.

Kibirli yürüyen, mesafe kat edemez.

Kendisini haklı gösterene, kulak verilmez.

Kendini övenler, takdir edilmez.

Başarıyla övünen sonunu hazırlar.

Yol'a göre bütün bunlar,

Yol artıkları veya boş böbürlenmeden ibarettir."

Lao Tzu; Öğretiler:24

"Heva ve hevesini ilah edineni gördün mü? Allah'ın onu bir ilim üzere saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi göndün mü? ... (Kur'an, Casiye/23)

"Herkes kendisindeki en gelişmiş temel işlevi dünyada varolan en yüce nesne sayar." (C.G. Jurg)

Bilme anlamaya götürür, anlama anlayışa; anlayış saflığa; saflık masumiyete... Eskilerin bolluk içinde yaşayacaksınız dedikleri şey. Bütünlükte olan zenginliktedir...

Gerginlik, güvensizlik ve tatminsizlik durumunda insan hayatın içine sıkılmış yumruklarla girer; açık ellerle olanı anlamaya ve kabul etmeye hazır bir yürekle yaşamak varken...

MEVLANA-DİRİ VE DİRİLTEN BİLGE

Hız Mevlana'nın doğumunun 800. yılı törenlerle kutlandı. Onun şu sözleri bir akıl sahibi için neler ifade eder? "Ben abalı sufi değilim. Tekkem dünya, öğretim ise hayattır"; dopdolu, ancak sürekli doldurulmaya açık; bilgi değil, ama insana sürekli bilgisizliğini hatırlatacak kadar uyarıcı; kesin belirlemeler yapmıyor ama berrak su gibi akışkan bir açıklıkla söylenmiş sözler.

Bilgeler yer altı sularının yüzeye fıskırdığı artezyen kuyuları gibidirler, gönüllerinde taşıdıkları şifalı meyveleri büyük bir aşk ve şefkatle sunan hayat ağaçlarıdır. Onlarda zihinsel bilgilerin ruhsuz kıvrımlarının nasıl meyveli dallara dönüştüğüne tanık oluruz. Onlar sadece sözleriyle değil, sözlerini yaşantılarından üreterek ve ruhlarına bu değerleriyle biçim vererek insanların gönlünde taht kurarlar. Mevlanaların ulusları, dinleri, ırkları, kültürleri yoktur; onlar bütün bunların üzerine çıkmış, her ulusu, her kültürü, ayrı olan her anlayışı ta özünden görerek ve göstererek kucaklamışlardır: "Tekkem dünya, öğretim hayattır", huşu ile söylenmiş bir duygu aktarımı değil, akılla-gönülle-yasantiyla yoğrularak aşkla söylenmiştir.

İnsan bütün tarihsel sürecin tözü, yaşama dair bütün dönüşümlerin biricik enerji kaynağı. Yaşam ve dönüşüm varsa bir iç bağ var demektir, bütün dönüşümleri içten ilişkiye sokan, farklı koşullarda farklı görünüşler altında ortaya çıkan bir öz var demektir. Bu "Öz" kavrandığı ölçüde değişimler ve onun görünüşlerinin anlamı da yakalanabilir. Bilgeler bu hakikati kişisel deneyimleriyle önce kendilerine tanıtlamış, kendilerinden emin insanlardır. Onlar zihinsel oyunlara dalmadan, kişisel çekişmelere düşmeden, kupkuru bilginin getirdiği kibrin insanı ne hallere soktuğunu bilerek sadece şefkatlerini ve sevgilerini gönül pınarlarından akıtırlar.

"Onlar, o bilgiyi şu kirli dünyadan kurtulmak, ebedi hayatı bulmak için değil de, insanlar arasında meşhur olmak, saygı görmek, kendini bilgili göstermek için elde ederler." (Mesnevi, C. 2/2430)

“Bunu söylemek de bir şey mi”, denebilir. Hatayı kabul etmenin, eleştiriye açık olmanın, alçakgönüllülüğün bir erdem olduğunu söyleyip, birbirimize bunu hatırlatmadığımız dönem olmamıştır. Gazete köşe yazarlarına, televizyon kanallarındaki tartışmalara bir göz atılsa; kurduğumuz internet sitelerinde yazılarımızı eleştiren birisi çıktığında sonucun ne olduğu şöyle bir izlense acaba neler gözümüze çarpar? Hiç bu zamana kadar fikirlerimize eleştiri getiren birisine dönüp; “haklısın bu noktayı düşünemedim, bunun için sana teşekkür ederim” türünden bir sadeliğe rastlandı mı? **(Farklılığımız zenginlimizdir!)**

“Ey alçak gönüllülük, tevazu perdesi altında benlik hastalığını gizleyen kişi, birisi denemek kastı ile seni kızdıracak, coşturacak, karıştıracak olursa, içinde pislik bulunan su bulanır da pislüğün rengi meydana çıkar.” (Mesnevi. C.1/3215...)

Son derece açık, gösterişsiz bir biçimde dile getirilen sözler nasıl oluyor da aradan yüzyıllar geçmesine karşın yüreklerimizi titretiyor? Okul yüzü görmemiş, hayatı çobanlıkla geçmiş ve kendini bir miskin (aciz, zavallı) olarak niteleyen Yunus’un özünden doğup dile gelen dizeler bizleri nasıl oluyor da derinden etkileyebiliyor?

“İlim ilim bilmektir, ilim kendini bilmektir

Sen kendini bilmezsin, ya nice okumaktır

Okumaktan mana ne, kul hakkın bilmektir

Çün okudun bilmezsin, ha bir kuru emektir.”

Samimi olan; hakiki ve aslına uygun olandır. Samimiyetin etkili ve dönüştürücü bir gücü vardır, çünkü insanın kendi özüne dokunur, onun aslında taşıdığı güzellikleri açığa çıkarır. Hz. Mevlana; “ne olursan ol gel, tövbeni yüz bin kere bozmuş olsan da gel, ... Burası umutsuzluk kapısı değildir” derken acaba bu eminliğin kaynağı neydi? İnsanların pırasa gibi doğrandığı, herkesin birbirini katlettiği, tam bir karmaşanın yaşandığı bir ortamda bu çağrıyı yaparken acaba neye güveniyordu? Hiç bir umudun olmadığı durumda böylesine yürekten bir çağrı nereden doğuyordu, kime

sesleniyordu? Elbette; insanın özünün güzelliğine, aklın yaratıcılığına, özgürlüğün gücüne, sevginin ilahiliğine ve bunların toplamı olan insanın değerine.

“...Çünkü ben mana evime, asıl makamıma gidiyorum. Bu yolda ayağım titremez, ben körcesine gitmiyorum, bilerek gidiyorum. ... Ben atıp tutmak suretiyle söz söylemiyorum, kuru laf etmiyorum. Bir söz söylesem bile su gibi söylerim de, ölüm ateşini söndürmede sıkıntı çekmem. (Mesnevi, C. 3/4128 ...)

Tarihi olaylar ve kişilikler sık sık politik ve kişisel hırslar için kullanılır, ama onlar bundan hiç etkilenmezler. Yağmur suyu midye kabuğunda inci, yılanın ağzında zehir olur, ama bundan suya ne. Bir gül bütün görkemiyle açar; rengini ve kokusunu hiç sakınmadan sergiler, sadece kendini sergiler. Ona değer verip verilmesiyle ilgilenmez. Ama bizler insanlarız, yani farkındalığı olan, mutluluk isteyen, acı çeken, sorumluluk üstlenme iradesine sahip, yaratıcı bir güçle donanımlı kutsallarız, ayrımsız her insan bu potansiyele sahiptir. Fakat bu potansiyelini açığa çıkarmak, kendini var etme biçimi onun seçimine bağlıdır.

Tarihle bağımız bugünkü yaşamamıza etkisinden kaynaklanır. Geçmişle, sadece bir gönül bağıyla değil şimdiki yapılandırmak, geleceği tasarımılamak için bize kalan mirası anlamak amacıyla da ilgileniriz. Tarihsel olaylar ve tarihsel kişilikler daha çok güncel sorunların anlaşılmasında ve çözümünde ufuk açıcı oldukları kadarı ile gündemimize girerler. Fakat insanlığın kadim özneleri diyebileceğimiz kimi insanlar tarihsel kişi olmanın daha ötesindedirler: Filozoflar, büyük sanatçılar, peygamberler, bilgeler tarihsel bir kişilik olmanın sınırlarına sığmazlar.

Hiç bir insan potansiyel anlamda doğuştan özel değildir. Her insan, insan olmanın donanımları ile doğar; düşünme yetisi, özgürlüğe yazgılı olması ve yaratıcı etkinliği ile kendini yapılandırmakla kendine karşı sorumludur. Kendi donanımını her insanın bizzat kendisi harekete geçirir, sorumluluk sadece kendisine aittir. Kimse kimsenin yerine düşünemez, kimse kimsenin yerine inanamaz, hayal kuramaz; kimse kimsenin yerine aklını geliştiremez, mutlu olamaz. Şu iki sözcük varoluşumuzun anlamını ve

ereğini sade biçimde dile getiriyor: “Kendini bil-kendin ol.” Bireysel çabalarımızın temel itici enerjisi bu arayıştır. Bu iki sözcüğün edimselleşmesi bütün düşünce tarihini, filozofiyi ve bilgeliği kapsar. Ancak bunu gerçekleştirmek kesin olarak bireyin kendi kişisel seçimleriyle ve kendi emeğiyle olabilir. Hiç kimse sorumluluk üstlenmekten, seçim yapmaktan kaçamaz, seçim yapmamak bile bir seçimdir, insan seçimleri ve eylemleri ölçüsünde insandır. Onun için insanlaşma bedende değil manevi (tinsel) alanda yaşanan bitmez tükenmez bir süreçtir. Bedensel yanımızın varolmasında hiç bir irademiz yoktur, o tamamen doğal sürecin ürünü ve doğa yasalarına bağlı olarak devinir. Bu durumu tasavvuf ehli; “insan hayvanı”, Hegel “tinsel hayvanlar ülkesi”, Hz. İsa “bedenden doğan beden, ruhtan doğan ruhtur” diyerek dile getirmişlerdir. İnsan doğanın bir parçası değil ona aşkındır, çünkü onu bilir, ayrımlarını görür, ilişkiye sokabilir ve onu değiştirebilir. Bu süreç her insanın yaşamında şu veya bu düzeyde yaşanır. Önemli olan bunu içgüdüsel dürtülerle, geçici heveslerin uyarısıyla veya günün moda olmuş itkileriyle değil, özgür iradeyle ve hak olana bağlı olmanın farkındalığı ile yapmaktır. Her seçim bir sorumluluk üstlenmedir; ve insanı kendi aslına, üstelendiği bu sorumluluklar ulaştırır. İnsan, iradesi olduğu için sorumlu, sorumlu olduğu için özgür bir varlıktır. Başka bir deyişle o özgür olmaya zorunludur, çünkü bilinci vardır ve “emanet” ondadır.

“Biz emaneti, göklere yere ve dağlara arz ettik, onlar, onu yüklenmeye yanaşmadılar, ondan korktular da onu insan yükledi. O gerçekten çok zalim ve çok cahildir.” (Kuran-ı Kerim. Azhab/72)

“Yaptıklarının bir kısmını tatsınlar diye insanların kendi ellerinin kazandığı şeyler yüzünden karada ve denizde fesat çıktı. Umulur ki onlar hakka dönerler.” (Rum Suresi/41)

Mevlana bu umudu gerçeğe dönüştüren herkesin gerçekleştirebileceğine inanan, kendi deneyimlerinden hareketle bundan emin olan bir hak çıkarıcıdır. Kadim olan hakikat her an gerçeklikte, her an yeni bir yaratımdadır. Yaratılmışların her hangi bir görüntüsüne, dile getirilmiş bir düşüncenin mutlaklaştırılmasına bağlanıp kalmak, kutsal metinlerin tehlikesini ısrarla belirttiği “putlara tapmaktır.” Acaba sessiz bir köşeye çekilip, başkalarının bize nasıl not vereceği kaygısından yakamızı

kurtararak içimize bir bakabilsek ne çok ilahımızın olduğunu, nice putlar yaratıp bunlara tapındığımızı ayırt edemez miyiz? Yanıtım, kesin olarak 'Evet'tir. Çünkü hiç bir şey aklın sorgulayıcı ve kavrayıcı gücü karşısında direnemez; katı hiçbir anlayış samimiyetin sıcaklığı, hakikatin gücü karşısında erimeden kalamaz.

Hep '*büyük konular*' zihinlerinizi meşgul eder; öğrendiklerimize güvenip bildiklerimize dayanarak meydana çıkarız. Doğrularımızı birilerine kabul ettirmek için nice çabalar harcarız, birileri tarafından beğenilmenin tadını çıkarmak isteriz; ama bu yolda atılan her adım insanı biraz daha tedirgin etmiyor mu, biraz daha hırslı ve saldırgan kılmıyor mu? Giderek yapay benlikler oluşturarak kendi nefsimizin hapishanesine tıkmıyor muyuz? Böylece giderek daha yalnız, güvensiz, doyumsuz ve anlamdan yoksun çorak bir yaşam alanına düşmüyor muyuz? Bunlara evet veya hayır demek yerine, üzerine sık sık kafa yormayı daha sağlıklı buluyorum. Başarı sarhoşluğu, zenginlik hoyratlığı, şöhret şımarıklığı, iktidar hırısı bizzat insanın kendi cehennemi olmuyor mu?

Bilgeler tarafından söylenmiş, samimiyet ve dirimsellik dolu bir iki alıntıyla yazıyı sonlandırmak istiyorum.

"...çünkü hevesinin ve isteğinin sarhoşu olanın ayırt etme duygusu kalmaz" (Mesnevi, C. 2/3730...)

"RAB'bin iğrendiği yedi şey vardır:

Gururlu gözler,

Yalancı dil,

Susuz kanı döken eller,

Dzenbaz yürek,

Kötülüğe seğirten ayaklar,

Yalan soluyan yalancı tanık ve kardeşler arasında çekişme yaratan kişi." (Kutsal Kitap, Süleyman'ın zdeyişleri. 6/16-19)

Bu söylemlerin içeriği hangi tarihsel dönemle sınırlı kalabilir? Bunlar değişik yaşam koşularında ve tarihsel dönemlerde farklı görünüşlerde gerçekleşirler, ama bu özler değişmez. Felsefede "İdea", günlük söylemlerde "evrensel", kutsal metinlerde "Rabbin emrileri", Kuran-Kerimde "Allahın isimleri" diye dile getirilen, işte bu zamana aşkın hakikatlerdir. Bilgeler bunları yaşamlarının ölçüsü haline getirmiş, nefsanî arzularının bağlarından kendilerini arındırabilmiş yetkin insanlardır. İşte Mevlana: O kültürel, folklorik bir zenginlik değil, aslımızın vücut bulmuş lekesiz aynasıdır.

2.10.2007

BİR SÜREÇ OLARAK İNSAN

İnsan pek çok nitelikte yüklü karmaşık bir varlıktır. Karmaşıklık onun zihnindeki tortulardan, geçici duygusal dalgalanmalarından, inançlarından ve kişiliğindeki iniş çıkışlarından kaynaklanmaz. Bunlar karmaşıklığın sebebi değil, varoluşundaki farklı yaşamsal enerji kaynaklarının uyumsuzluğunun ürünleridir.

İnsan son satırı yazılmamış ve yazılamaz olan kitap gibi bitimsiz bir süreçtir. O sürekli kendini aşma yolunda içten içe uyarılması ile bulunduğu duruma tutunma isteği arasındaki karşıtlığın bitmeyen gerilimiyle yaşar.

Onun bitimsiz bir süreç oluşunun temelini bu gerilim oluşturur. Bu durum insanda varoluşsal bir huzursuzluğa yol açar. Söz konusu bu huzursuzluktan kastımız biyolojik, içgüdüsel, doğal yaşamsal süreçten kaynaklanabilecek olanlar değil, anlam arayışına bağlı olarak ortaya çıkan tinsel kökenli bir kaygıdır.

Genel olarak tanımlar tanımı yapılan olgunun temel özelliklerini ortaya koyan ve sınırlarını çizen düşünsel belirlenimlerdir. Tanımlar bu haliyle olguları süreç olarak değil donmuş bir suret olarak ortaya koyarlar. Öte yandan her tanım olguların derinliğine dalıp varoluş süreçlerini anlamak için bir zemin ve hareket noktası olarak da işlev görürler.

Bu bağlamda insana dair pek çok tanım yapılagelmıştır. Tanımların çokluğu insanın "pek çok nitelikte yüklü" olmasından kaynaklanır. Farklı bilimsel disiplinler kendi durduğu yerden yöntemine bağlı konuya açıklık getirmeye çalışırlar. Ancak bunların hiç biri İnsan kavramını bize eksiksiz veremez, çünkü insan bir nesneyi bilmesi **incelemesi ve anlaması** gibi kendini bilemez: bilen ve bilinen aynı olduğu için her bilme girişimi bileni önceki durumundan yukarı çıkarır, böylece bizzat bu yolla insan yeniden kendi kendisine konu haline gelir. **Bundan dolayı insan tam olarak kendini yakalayamaz.** Onun bitimsiz bir süreç oluşunun temeli "tam olarak yakalanamaz" gerçeğinden kaynaklanır. Yunus Emre'nin "bir ben var benden içeri" , ya da Musa Peygamberin "Ben olan ben" ("aşer ehye aşer) "İnsan dünyaya sonsuz olarak açılmış olarak davranabilen bir X'dir." (M. Scheller) gibi söylemler bu gerçeğe işaret eder.

Dünya'ya sonsuzca açılmış olarak davranmak onun bilgi kapasitesinin, yaratım yeteneğinin sonsuz olduğuna işaret eder. Beyin insanın pratik ve düşünsel etkinliklerini algılamak için yeni akson ve dendrit bağlantıları kurarak gerçekleştiriyor. Fizyolojik olarak gerçekleşen bu sürecin felsefi

boyuttaki karşılığı “el-beyin”, “dil-düşünce”, “hayal gücü- beyin” diyalektiği olarak kavramsallaştırılır. Ayrımın her birisi kendine göre farklı işlevlerine bağlı olarak yapılır.

El-Beyin bağıntısı doğrudan pratik etkinliklere, bedensel gücün kullanımında; Dil-Düşünce bağıntısında düşünsel arayışlar, sorgulamalar, sorun çözme, teoriler üretme, ...vb. süreçlerde. Üçüncüsü ise gelecek tasarımları planlama, hayaller kurma, ütopyalar üretme; özlemler ve dilekler oluşturma biçimindeki tinsel çabalara karşılık gelir.

İnsanın tüm etkinliklerinde bu diyalektik bağıntılar yaşanır, ancak hepsinde ortak olan bir başlangıç noktası var ki, o da seçim yapmaktır. Seçim yapmak insanı tüm varlıklardan ayıran bir yetidir; çünkü seçim yapmak düşünmek demektir, eyleme geçmek üzere bir yol belirlemektir.

Biyolojik evrim bilincin ortaya çıkmasıyla tamamen ermiştir, çünkü Varlık tüm niteliklerinin bilinip kavranabileceği aşamaya insanla ulaşmış oldu. Evrimin tamamen ermesi derken anlatılmak istenen, canlıların gelecekte de aynı biçimde kalacakları, görünüşlerinin değişmeyeceği anlamında değil; elbette bu değişimlerin sonu gelmez, ancak onlarda içkin olan fiziksel, kimyasal, biyolojik yasaları değişmeden kalır.

Bilincin ortaya çıkmasıyla insan seçim yapma, iradesini özgürce kullanma, sorumluluk alma yetkinliğine erişmiş oldu. Bu aşamadan önce sorumluluk doğadaydı, bilincin ortaya çıkmasıyla artık insan kendi sorumluluğunu üstlenmek sorunsalıyla yüz yüze geldi. İşte insanın varoluşsal, tinsel huzursuzluğu da bu nokta kendini göstermiş oldu.

Öte yandan doğa kuvvetlerinin zorunlu, şaşmaz işleyişi karşısında özgürleşmenin yolu da açılmış oldu. Huzursuzluk, kaygı, korkunun getirdiği gerilimler, özgürleşme yetkinliğinin edimselleşmesiyle tersine çevrilebileceği de mümkün olabildi.

Bilinç doğanın zorunluluklarını, yani doğa yasalarını ortadan kaldıramaz, değiştiremez de; ancak onu keşfederek ve ona boyun eğerek ona hükmedebilir, amacı ve istekleri doğrultusunda kullanıp işletebilir. Boyun eğdiği ölçüde onu kendi hizmetine koşar, ama o ölçüde de özgürleşir. Bu özgürlüğün edimselleşmesi, zorunluluk-özgürlük diyalektiğinin tinsel alanda gerçekleşmesidir.

Genellikle Özgürlük keyfilikle karıştırılır, oysa Özgürlük sorumlulukla, zorunlulukla sınırlanan ve biçimlenen keyfilektir. Bütün yapıp etmelerimiz bir isteğin itkisiyle olur. İtkiler içten ve dıştan ya da ikisinin birleşmesiyle

olabilir, ama istekleri gerçek kılmak, istekle onu doyuracak nesneyi buluşturmak gerekir. İstekle onun nesnesini buluşturmanın itkisi sorumluluk üstlenmeyi ve zgr irade koymayı talep eder.

Seçim yapmak bir isteğin yerine getirilmesi ya da isteği karşılayacak nesneye, dileğe, yaşam biçimine yönelmektir. İsteklerle onun nesnesinin buluşması insanın emeğini ve eylemini gerektirir. İrade istekle eylemin birliği, bir isteğe tutkuyla bağlanmaktan oluşur.

Seçim yapmak bir irade koymaktır, ama seğmemek de bir seçimdir ve bu sadece insana özgü bir yetidir. İnsan olumluyu olduğu gibi tersini de, kendi arzularına, iğdsel itkilerine, çıkarlarına aykırı seğimler de yapabilir; dahası bir başkasının iyiliği için, yaşama alan ama konusunda kendini feda edercesine fedakrlıkta ve feragatte bulunabilir. Ona "eşrefi mahlk" denmesinin nedeni bu olsa gerek. "arzularına sınır koyması ve zgr irade sahibi olması insanın onurudur" (Descartes). Sylemlerimizde "beşer" kavramı da geçer, ama özellikle tasavvufi bilgelik, Kuran kaynaklı olarak "İnsan" kavramıyla "Beşer" kavramını aynı içerikte kullanmaktan ısrarla kaçınır.

Bir seçimde bulunmak, bunu eylemlerinin ruhu haline getirip bir amaca bağlanmak insanda sorumluluk bilincini ve duygusunu yaratır. Sorumluluk üstlenir olgunluğa gelmek insanı toplum, hukuk ve varoluş karşısında muhatap haline getirir; başta kendi doğal yetilerini açığa çıkarmak ve zgr iradesiyle eylemde bulunmak onun özgürlüğünü edimselleştirmesi, kendi benliğini inşa etmesi, beşerlikten insanlığa yükselmek anlamına gelir; yani keyfiliğin rastgeleliğinden ve savrukluğundan zgr iradenin bilinçli sorumluluğu ile yaşamanın doyumuna erişir.

İnsan akıl, irade, vicdan sahibi olmakla doğasına aşkın tinsel bir yetkinliktir. Bu l birlik kendiliğinden canlanmıyor, bireyin seğimli eylemlerini gerektiriyor. Akıl-irade-vicdan kavramlarının toplumsal yaşamda olgusal karşılığı kurumlar olarak ortaya çıkar. Modern toplumu ölçü olarak alırsak niversiteler, bilim ve teknoloji kurumları toplumun aklı, Siyaset kurumları ve başka iktidar birimleri iradesi, yasama-adalet-hukuk ise vicdanıdır. Bunlar birbirinden ayrılmaz, bütünsel bir varlığın (insanın ve toplumun) varlığının ve etkinliğinin uyumunu sağlayan olmazsa olmaz sacayaklarıdır. Zorunlu olanla keyfi olanın, bilimsel olanla iradi olanın diyalektik bağıntısı bireysel ve toplumsal yaşamın kendi içinde olan dirimsel süreçlerin yönünü ve etkinliğini belirler.

Bilimin gelişimi, doğa yasalarının daha kapsamlı ve derinlikli olarak keşfedilmesi insanı doğa karşısında daha hükümran kıldı; dolayısıyla geleceğe yönelik projeler oluşturma, hayaller kurma ufkunu da genişletti. Giderek doğayı hoyratça kullanma, onun efendisiymiş gibi davranma, topluma yönelik ise "mühendislik" heveslerinin, hayal hırsların dayatmayla gerçekleştirileceği varsayımlarının doğmasına yol açtı.

Tarihsel olgular, bilimsel gerçekler, akli yargılar ve sosyal pratikler bu heveslerin boş olduğunu acı deneyimlerle bize gösterdi; insan bilincinde devrimsel nitelikte dönüşümlere yol açan keşifler bunu kanıtladı.

Darwin'le, organize dinlerim insanın (demin) yaratılmasına dair tasarımsal söylemlerinin tutarsızlığı en azından bilimsel açıdan kanıtlanmış oldu. Aklına, bilincine, zgr iradesine güvenen insanın kibri Freud'la yıkıldı. Çünkü biz insanlar bütün yapıp etmelerimizde aklımızın kudreti, bilincimizin somut düşünceleriyle davranıp-yaşadığımızı zannediorduk; meğer bilinçaltı diye bir g içimizde yaşıyormuş ve bunun gücü buzağının görünmeyen yanı kadar devasa byklkteymiş. Ekonomik ve toplumsal kararlarda, organizasyonlarda, uygulamalarda keyfi olamayacağımızı, bu alanların da yasalılık altında olduğunu Marx gösterdi. Nihayet Nietzsche, yaşantımızı ve benliğimizi ne kadar dinsel, ideolojik ve değişik aidiyet duygularıyla, Kavramın kaskatılığı ile yaptığımızı zannetsekte içimizde "güç istemi" olarak ifade ettiği varoluşsal bir itki varmış.

Bir şeyi anlamak onun oluş dedenlerini bilmekle olur. Bu doğal bağıntı hiçbir keyfiliğe meydan vermeyecek şekilde herkese karşı eşit mesafede durur; hangi niyet ve yöntemle ele alınırsa alınsın süreç aynı zorunluluk altında akar. Bilimin nesnel olması, ya da hakikatin herkese eşit mesafede duruyor olması, her kim yöntemine uygun olarak deney yaparsa sonuç aynı olacak anlamına gelir.

Tinsel alanın ve insanın kendini bilme, kişilik oluşturma sürecinde yolculuk bu denli kesinlik içermez. Çünkü her bireyin yeteneği, ilgi alanları, alışkanlıkları, beklentileri ve arzuları farklıdır. Olguları anlama, yorumlama ve içselleştirme derecesi aynı olamaz. Bu durum insanı iradesini nereye yönlendireceğini belirler. Bireyin benlik düzeyi ne olursa olsun, yeteneği ve amaçları ne kadar farklı olursa olsun sonuçta seçim yapmak, iradesini kullanmak zorundadır. Ancak düşünsel kaynaklı, iradeye bağlı eylemlerin ve ürünlerin ilkesiz, içsel varoluşsal yasalılık içermediği de söylenemez.

İradenin özgür olarak edimselleşmesi insanın seçimlerinden vazgeçebilmesi, amaçlarını terk edip farklı amaçlara bağlanabilmesiyle olur. Bu durum günlük söylemlerde ve fikir tartışmalarında "sana göre-bana göre" gibi düşünsel savurganlığın, keyfiliğın geçerli olduğuna dair varsayımların ortaya çıkmasına zemin olur.

Tinsel alan Doğa'da hazır bulmadığımız, Doğa'nın kendiliğinden var edemediğı ilişkiler, olgular, yaşam biçimleri gibi insan üretimlerinin tamamından oluşur. Düşünce bu âlemin merkezinde bulunur, çünkü bütün etkinliklere eşlik eder; etkinlik alanları ve ürünleri ister doğal nesneler üzerinde dönüştürücü etkinlikler olsun, ister öznel tasarımların, hayallerin dışavurumu yoluyla sanatsal yaratımlar olsun durum değişmez.

İnsanlar olarak birbirimize bağımlıyız -muhtacız-; toplu şekilde ve toplumsal organizasyonlar içinde yaşamak zorundayız. Öyleyse insana ve topluma ilişkin çözümlemelerde, ideolojik kurgulamalarda, politik-ekonomik yaşam modelleri üretmekte de keyfi, dayatmacı olunamaz.

İnsan fıtratına uymayan hiçbir tinsel olgu insanlığın özgürlüğüne, güvenliğine ve yaratımına hizmet edemez. Ne kadar insancıl, iyi niyetli; hayallerimizde canlandırdığımız sorunsuz, mutlu, barışçıl, sevgi ve dostluk bağlarıyla örülmüş paylaşımcı bir cennet dünyanın özlemini dile getirse de bu ütopya maddi-nesnel dünyanın sert duvarlarına çarpıp dağılır; tarihin, bireyin, toplumsal yaşamın nesnel ilkelerine uymadığı sürece...

Bilimsel ve teknolojik gelişmeler insanın tüketim hırsını alevlendirip doğayı hoyratça kullanma pervasızlığını tetikledi. Ancak Doğa'ya saygısızlık misliyle geri dönüyor. İnsandaki bu açgözlülük, hükmetme hırsı "kapitalizm" olarak toplumsal bir sisteme dönüştü. Ancak varoluşun bir yasası kendi yolunu açıyor: Bu pervasızlığın ürünü olan özgürlük, adalet, güvenlik, insanca yaşama taleplerinin dünya çapında gerçek kılınmasının zorunlu olduğunu da ortaya koyuyor: "her sorun kendi çözüm koşullarının maddi güçlerini de beraberinde getiriyor" (Marx).

Özgürlüğün edimselleşmesi, hakkın tecellisi, adaletin yaşamın tüm alanlarına egemen olası elbette kolay olmadığı gibi çabucak da gerçekleşmiyor; insani-tinsel değerlerin yaşamı devindirmesinin önüne geçmek mümkün değil, çünkü bu varoluşun doğası ve talebidir, onun için umutlar, hayaller, ütopya da hep olacaktır.

"Kul ancak yaratıcısını inşa eder,

Onu yaratan ise inşa ettiğidir"(İ. ARABİ)

Bir Anadolu bilgesinin, İ. EMRE'nin özlü kelamı: "HAKİMİYETİMEZ
MAHKUMİYETİZDENDİR"

Mustafa ALAGÖZ

O'yu Bu Yapmak

bir süreç olarak insan

ekitap.ayorum.com